

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Serkan TURAN

KEMER AV KÖŞKÜ'NÜN MİMARİSİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Serkan TURAN

KEMER AV KÖŞKÜ'NÜN MİMARİSİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Danışman

Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Serkan TURAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Osman ERAVŞAR (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ (İmza)

Üye : Prof. Dr. Celil ARSLAN (İmza)

Tez Başlığı:	KEMER AV KÖŞKÜ'NÜN MİMARİSİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ
--------------	--

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 05/07/2021

Mezuniyet Tarihi : 05/08/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kemer Av Köşkü’nün Mimarisi ve Değerlendirilmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Serkan TURAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Serkan TURAN
Öğrenci Numarası	20175247009
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sanat Tarihi
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ
Tez Başlığı	Kemer Av Köşkü'nün Mimarisi ve Değerlendirilmesi / Architecture and Evaluation Of Kemer Hunting Lodge
Turnitin Ödev Numarası	1626934233

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 140 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 02/08./2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 1

alıntılar dahil % 4.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

02/08/2021

(imzası)

Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

İÇİNDEKİLER

HARİTALAR LİSTESİ	iv
ÇİZİMLER LİSTESİ	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA / KEMER TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. Antalya-Kemer Coğrafyası	4
1.2. Antalya-Kemer Tarihi	4

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NDE AV KÜLTÜRÜ

2.1. Anadolu Selçuklu Devletinde Av ve Avcılık	6
2.2. Av İle İlgili Saray Görevlileri	6
2.2.1. Emir-i Şikarlar (Av Emirleri)	6
2.2.2. Bazdarlar	7
2.3. Anadolu Selçuklu Sultanlarının Avcılık Faaliyetleri	7

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEMER AV KÖŞKÜ

3.1 Bölümleri	11
3.1.1 Çevre (Avlu) Duvarları	11
3.1.2 Birinci Avlu	11
3.1.3. İkinci Avlu	13
3.1.4. Köşk Ana Mekânı	15
3.1.4.1. Hazırlık Mekanı / Soyunmalık	17
3.1.4.2. Hamam	17
3.1.4.3. Sofa	19
3.1.4.4. Merdiven Kuruluşu	20

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK BULUNTULAR

4.1. Pişmiş Toprak Sırsız Seramik Buluntular	25
4.2. Kandil	25
4.3. Günlük Kullanıma Ait Küp Parçaları	25
4.4. Su Künkü Parçaları	25
4.5. Sırlı Seramik Buluntular	25
4.5.1. Kap Parçaları	25
4.6. Madeni Buluntu	26
4.6.1. Sikke	26
4.7. Cam Buluntular	26
4.8. Çini Buluntular	26
4.8.1. Sıraltı Çiniler	27
4.8.1.1. Figürlüler	27
4.8.1.1.1. İnsan Figürlü Çiniler	27
4.8.1.1.2. Hayvan Figürlü Çiniler	28
4.8.1.2. Tek Renk Sırlı Çiniler	34
4.8.1.3. Geometrik Bezeli Çiniler	34
4.8.1.4. Bitkisel Bezemeliler	35
4.8.1.4.1. Rumi ve Palmet	35

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

5.1. Plan	37
5.2. Malzeme ve Teknik	38
5.2.1. Kaba Yonu Taş	38
5.2.2. Düzgün Kesilmiş Blok Taş	38
5.2.3. Tuğla	38
5.2.4. Moloz Taş	38
5.2.5. Mermer	38
5.2.6. Devşirme Malzeme	39
5.2.7. Harç Kullanımı	39
5.2.8. Çatı Kiremitleri	40
5.2.9. Ahşap	40
5.3. Cephe Elemanları	40
5.3.1. Pencereler	40
5.3.2. Kapılar	41

5.3.3. Hatıl Boşlukları	42
5.4. Yapı Elemanları	42
5.4.1. Duvarlar	42
5.5. Örtü Elemanları	42
5.5.1. Tonozlar	42
5.5.2. Sütunlar	43
5.5.3. Sütun Başlıkları	43
5.6. Çatı Sistemi	43
5.7. Künk Ağı / Su Sistemi	43
5.8. Süsleme	46
5.8.1. Çini	46
5.8.2. Mermer	47
5.8.3. Kireç Taşı	47
5.8.4. Mukarnas	47
SONUÇ	48
KAYNAKÇA	49
ÇİZİMLER	54
FOTOĞRAFLAR	75
ÖZGEÇMİŞ	122

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 Av Köşkü Konum.....	10
------------------------------	----

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1 Kazı Sonrası Genel Vaziyet Planı.....	55
Çizim 2 Köşk Genel Plan	56
Çizim 3 Dışarıdan I. Avlu'ya Giriş Cephesine Ait Kesit	57
Çizim 4 I. Avlu Duvarı Kesit.....	58
Çizim 5 I. Avlu Plan	59
Çizim 6 I. Avlu Plan (Ölçülü)	60
Çizim 7 Su Teknesi Detay	61
Çizim 8 Dışarıdan II. Avlu Cephesine Bakış (Güneybatı Yönden)	62
Çizim 9 II. Avlu Planı	63
Çizim 10 Sofa Plan.....	64
Çizim 11 Hazırlık/Soyunmalık Mekanı Plan	65
Çizim 12 Hazırlık Mekanı Plan.....	66
Çizim 13 Hamam Planı	67
Çizim 14 Sofa Plan.....	68
Çizim 15a Sikke Ön Yüz.....	69
Çizim 16b Sikke Arka Yüz.....	69
Çizim 16 Figür 6 (Ördek Figürlü Çini)	70
Çizim 17 Figür 7 (Su Kuşu Figürlü Çini).....	70
Çizim 18 Figür 8 (Balıkçıl Su Kuşu Figürlü Çini)	71
Çizim 19 Figür 9 (Güvercin Figürlü Çini).....	71
Çizim 21 Figür 12 (Balıkçıl Su Kuşu Figürlü Çini)	72
Çizim 22 Figür 17 (Bitkisel Süslemeli Çini).....	73
Çizim 23 Av Köşkü Genel Plan	74

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1 Köşk Genel Görünüm	76
Foto 2 Köşk Çevre Duvarları	76
Foto 3 I. Avluya Dışardan Girişi Sağlayan Kapı.....	77
Foto 4 I. Avlu Genel Görünüm.....	77
Foto 5 I. Avlu Seki Üzerindeki Su Künkü	78
Foto 6 I. Avlu'daki Su Kanalı	78
Foto 7 II. Avlu Genel Görünüm	79
Foto 8 I. Avludan II. Avlu'ya Geçiş Kapısı	79
Foto 9 II. Avlu Tahliye Kanalı	80
Foto 10 Avlu Zemininde Biriken Suyu Çevre Duvarları Dışına Aktaran Açıklık	80
Foto 11 II. Avlu'daki Havuz.....	81
Foto 12 II. Avlu Seki Üzerinden Geçen Künk Sistemi	81
Foto 13 II. Avlu Künklerin Üzerindeki Kare Plaka Levhalar	82
Foto 14 Havuzun Batısında Basamak İşlevi Gören Düzgün Blok Taşlar	82
Foto 15 Havuz Zeminindeki Açıklık	83
Foto 16 Havuza Su Sağlayan ve Kaynağını Köşk Dışından Alan Künkün Bağlantı Kısımını	83
Foto 17 II. Avlu Kuzeybatı Duvarının Ortasında Konumlanan Alan.....	84
Foto 18 II. Avludaki Sütunlar.....	84
Foto 19 II. Avlu'da Bulunan Arşitrav Parçaları	85
Foto 20 Köşk Ana Binası Dıştan Görünüm.....	85
Foto 21 II. Avlu Dikdörtgen Formlu Pencere.....	86
Foto 22 II. Avluya Dökülen Çörtenler.....	86
Foto 23 Köşk Binası Batı Cephe ve Kapı Üzerindeki Niş	87
Foto 24 Kuzeybatı Cephe Çıkıntı Yapan Alan.....	87
Foto 25 Köşk Kuzeybatı Cephede Yer Alan Çörtenler	88
Foto 26 Kuzeydoğu Cephe Köşk Giriş Kapısı	88
Foto 27 II. Avlu Köşk Giriş Kapısından Soyunmalık Alanına Bakış	89
Foto 28 Sofadan Hazırlık/Soyunmalık Alanına Bakış	89
Foto 29 Soyunmalık Mekanından Sıcaklık Mekanına Bakış	90
Foto 30 Sıcaklık Mekanı Kapı Eşiği	90
Foto 31 Sıcaklık Mekanı Mazgal Pencere ve Tüteklik	91

Foto 32 Sıcaklık Zeminindeki Kare Hatlı Yuvaları	91
Foto 33 Hamam Cehennemlik Bölümü	92
Foto 34 Sıcaklık Mekânındaki Seki Benzeri Kuruluş	92
Foto 35 Sofa	93
Foto 36 Sofa Zemin Döşemesinden Kalan Kısımlar	93
Foto 37 Sofa Mazgal Pencere	94
Foto 38 Sofa İçinden Merdiven Sahanlığına Ulaşan Merdivenler	94
Foto 39 Merdiven Sahanlığı	95
Foto 40 Merdiven Sahanlığına Açılan Kapı	95
Foto 41 Merdiven Kovanının Mukarnalı Tonozu.	96
Foto 42 Tonoz Süslemesinden Detay	96
Foto 43 Çatıda Yer Alan Eşikli Sahanlığın Zemininden Detay	97
Foto 44 Eşik Kısımına Ait Örtüden Kalan Duvar Temel Kalıntısı	97
Foto 45 Sofa Ortasındaki Moloz Örgülü Kalıntı	98
Foto 46 Pişmiş Toprak Kandil.....	98
Foto 47 Pişmiş Toprak Küplere Ait Kulp Parçaları	98
Foto 48 Sırlı Seramik Parçaları	99
Foto 49a Sikke Ön Yüz	99
Foto 49b Sikke Arka Yüz	99
Foto 50 Açık Turkuaz Kadeh Kaideleri	99
Foto 51 Kubadabad Sarayı'ndan Açık Turkuaz Kadeh Kaidesi.....	100
Foto 52 Sarımsı Kadeh Kaidesi	100
Foto 53 İnsan Figürlü Çini (Figür 1)	100
Foto 54 Konya Kalesi'nden Taş Kabartma	101
Foto 55 İnsan Figürlü Çini (Figür 2)	101
Foto 56 Hayat Ağacı Çevresinde Ördek Figürü (Figür 3).....	102
Foto 57 Kubadabad Hayat Ağacı Çevresinde Kuş Figürlü Sıralı Çiniler	102
Foto 58 Tavuskuşu Figürlü Çini (Figür 4).....	102
Foto 59 Kubadabad, Uzun Boyunlu Tavuskuşu Figürleri.....	103
Foto 60 Balık Figürlü Çini (Figür 5)	103
Foto 61 Aspendos Figürlü Çini	103
Foto 62 Kubadabad Figürlü Çini.....	103
Foto 63 Ördek Figürlü Çini (Figür 6).....	104
Foto 64 Kubadabad Sarayı Ördek Figürlü Çini.....	104

Foto 65 Su Kuşu (Figür 7).....	105
Foto 66 Aspendos Figürlü Çini	105
Foto 67 Keykubadiye Figürlü Seramik	105
Foto 68 Balıkçıl Su Kuşu (Figür 8)	105
Foto 69 Kubadabad'dan Haç Kollu Çini Üzerinde Uzun Gagalı Balıkçıl Su Kuşları	106
Foto 70 Güvercin Figürü (Figür 9).....	106
Foto 71 Güvercin Figürlü Çini	106
Foto 72 Çift Güvercin Kubadabad'dan	106
Foto 73 Yaban Eşegi Figürlü Çini (Figür 10)	107
Foto 74 Tavuskuşu Figürlü Çini (Figür 11).....	107
Foto 75 Balıkçıl Su Kuşu (Figür 12)	107
Foto 76 Kubadabad'dan Su Kuşu Figürlü Çini	108
Foto 77 Tavuskuşu Figürlü Çini (Figür 13).....	108
Foto 78 Alara Kazısı'ndan Tavuskuşu	108
Foto 79 Kubadabad'dan Tavuskuşu Figürleri	108
Foto 80 Kuyruk ve Kanat düzenlemeli Çini (Figür 14).....	109
Foto 81 Kubadabad'dan Şahin Figürü.....	109
Foto 82 Aspendos Sarayı Geyik Figürlü Çini	109
Foto 83 Alanya İçkale'den Çini Parçası	110
Foto 84 Kanat ve Kuyruk Düzenlemeli Çini (Figür 15).....	110
Foto 85 Kare Çini Parçası	110
Foto 86 Baklava Dilimli Tek Renk Çini Parçası	110
Foto 87 Keykubadiye Sarayı'ndan Baklava Dilimli Çini Parçası	111
Foto 88 Zikzak Çini (Figür 16)	111
Foto 89 Geometrik Motifli Çinilerden Örnek Parçalar	111
Foto 90 Akşehir Sarayaltı'ndan Zikzak Motifi	112
Foto 91 Kubadabad'dan Haç Kollu Zikzak.....	112
Foto 92 Haç Kollu Bitkisel Süsleme (Figür 17)	112
Foto 93 Yıldız Kollu Bitkisel Süsleme (Figür 18)	113
Foto 94 Yıldız Kollu Çini Bitkisel Süsleme (Figür 19)	113
Foto 95 Konya Kılıç Arslan Köşkü Yıldız Kollu Figürlü Çini	113
Foto 96 Akşehir Sarayaltı'ndan Yıldız Kollu Çini.....	114
Foto 97 Aspendos Figürlü Çini	114
Foto 98 Aspendos Yıldız Kollu Figürlü Çini	114

Foto 99 Akanthus Bezeli Sütun Başlığı.....	115
Foto 100 Köşk Güneybatı Cephede Devşirme Malzeme	115
Foto 101 Çatı Kiremitleri	116
Foto 102 Köşk Güneybatı Cephesinde Yer Alan Dikdörtgen Formlu Pencere.....	116
Foto 103 İkinci Avlu Köşk Giriş Kapısı Devşirme Söveler.....	117
Foto 104 Köşk Cephesindeki Hatıl Boşlukları	117
Foto 105 Sofa Tonozu	118
Foto 106 Çatı Parapet Duvarları ve Horosan Harçlı Zemin	118
Foto 107 I. Avludaki Su Teknesi ve Tuğla Basamaklar.....	119
Foto 108 Su Teknesi Detay	119
Foto 109 Köşk Binası İçinden II. Avluya Dökülen Künk Yuvası.....	120
Foto 110 I. Avludan Köşke Uzanan Su Künkünün Köşk Ana Mekanındaki Tahrip Olan Bölümü	120
Foto 111 Profil Parçaları	121

KISALTMALAR LİSTESİ

A.K.V.K.B.K.	: Antalya Kùltür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
Bk.	: Bakınız
cm	: Santimetre
D.n.	: Dipnot
Foto	: Fotoğraf
Kat. No	: Katalog numarası
m.	: Metre
M.Ö.	: Milattan önce
Şek.	: Şekil
v.d.	: ve diğçerleri

ÖZET

Bu çalışmanın ilk bölümünde, konunun kısaca tanımı yapılarak amacı ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra köşkün yer aldığı Kemer coğrafyası ve tarihi, antik dönemden itibaren ele alınarak günümüze uzanan çizgiye kadar geçirdiği aşamalardan kısaca bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, Anadolu Selçuklu Devleti'nde av kültürü, sultanların ve emirlerin av ve avcılık faaliyetleriyle olan ilişkisi incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, tezimizin odak noktasını oluşturan Kemer Av Köşkü'nün mimarisine odaklanmıştır. Bu bölümde köşk, tüm mimari öğeleriyle ayrı ayrı alt başlıklara ayrılmıştır. İlk olarak köşkün genel tanımlaması yapılmış, daha sonra çevre duvarlarının yapısal özellikleriyle birlikte, kullanılan malzemenin niteliği açıklanmıştır. Ana köşk binası, plan şemasıyla, kullanılan malzemelerin niteliği, plan şeması içerisinde yer alan mekânların özellikleri gibi ana başlıklar incelenmiştir. Alt başlıklar içerisinde; su künkü ağı, hazırlık/soyunmalık mekânı, hamam, sofa, merdiven sistemi, pencere düzenlemesi, çatı sistemi, süsleme elemanları, ahşap hatıl kuşakları gibi alt başlıklar yer almaktadır. Bununla birlikte, yapının üzerine kurulduğu topoğrafya göz önüne alınarak, köşk binası dört cepheden ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Son olarak da; köşkün tarihlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen buluntular; pişmiş toprak buluntular, cam, sikke, devşirme taş malzemeler ve çini buluntular başlığı altında incelenmiştir. Son bölümde ise, tüm veriler ışığında varılan sonuçlar, köşkün Anadolu Selçuklu köşk mimarisi bağlamında, aynı grupta yer alan köşklerle benzer ve özellikle farklı noktalarına değinilerek ulaşılan yeni sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kemer Av Köşkü, Anadolu Selçuklu Mimarisi, Pişmiş Toprak, Çini.

SUMMARY

ARCHITECTURE AND EVALUATION OF KEMER HUNTING LODGE

In the first part of this study, a brief definition of the subject was made and its purpose and importance were tried to be revealed. Later, the geography and history of the Arch, in which the mansion is located, were briefly mentioned in the stages that it spent from ancient times to the line that extends to the present day.

In the second chapter, hunting culture in Anatolian Seljuk State, the relationship of Sultans and Emirs with hunting and hunting activities is examined.

The third part focuses on the architecture of the Arch Hunting Lodge, which is the focus of our thesis. In this section, the pavilion is divided into separate subheadings with all its architectural elements. First, a general description of the mansion was made, and then, together with the structural characteristics of the surrounding walls, the nature of the material used was explained. Main titles such as main pavilion building, plan diagram, nature of the materials used, characteristics of the spaces contained in the plan diagram were examined.

Subheadings include water network, preparation/undressing space, bathhouse, sofa, stair system, window arrangement, roof system, ornamentation elements, wooden line belts. However, considering the topography on which the structure was built, the pavilion building was evaluated separately from the four facades. Finally, an attempt was made to date the mansion.

In the fourth section, the finds obtained during the archaeological excavations were examined under the heading terracotta finds, glass, coins, tipped stone materials and tile finds. In the last section, the results reached in the light of all the data, in the context of Anatolian Seljuk mansion architecture, the pavilion is similar to the pavilions in the same group and in particular, new results were tried to be put forward by addressing different points.

Keywords: Kemer Hunting Lodge, Anatolian Seljuk Architecture, Terracotta, Tile.

ÖNSÖZ

Akdeniz Bölgesi içerisinde, Anadolu Selçuklu köşk mimarisi üzerine şimdiye kadar ki araştırmalar, Antalya bölgesinin doğu yakasındaki köşkler üzerine yapılmışken, Antalya'nın batı yakasındaki Selçuklu imar faaliyetleri konusunda yeterince araştırma yapılmamıştır. Konumuzu teşkil eden ve Antalya'nın batı yakasında bilinen tek Selçuklu köşkü olan Kemer Av Köşkü'nün araştırılması ve arkeolojik veriler ışığında ele alınması bu anlamda önem taşımaktadır¹.

Tez çalışmamızda, köşkün bulunduğu topoğrafya ve mimari ilişkisi, süsleme elemanlarının özelliği, kullanılan malzemelerin niteliği, köşk içerisinde yer alan su sistemi ağının da ele alınarak, arkeolojik verilerle birlikte değerlendirilmesi esas alınmıştır. Bununla birlikte, tek yapı ölçeğinde ele alınan köşkün genel Anadolu Selçuklu köşk mimarisi içerisindeki yeri tüm veriler ışığında incelenmiştir.

Araştırmanın ilk safhasından sonuna kadar sabırla her daim ilgi ve desteğini gördüğüm hocam, Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ'a özellikle teşekkür ederim. Çalışmanın başlangıcından itibaren görüş ve tavsiyeleriyle yardımcı olan meslektaşım Dr. Ahmet ÇELİK'e ve çizimler konusunda yardımcı olan Y. Mimar Ersin Yasin ÖZTÜRK'e de içten teşekkür ederim. Tezimi, bu zorlu süreçte desteklerini eksik etmeyen aileme, en önemlisi hayatımın her aşamasında yanımda olan merhum Annem'e sonsuz saygı ve minnetle ithaf ediyorum.

Çalışmanın, bundan sonra konu ile ilgili araştırma yapacak olanlara katkı sağlamasını temenni ederim.

Serkan TURAN
Antalya, 2021

¹Bu çalışma, yapının 2018-2019 yılları arasında yapılan restorasyonundan önceki durumunu kapsamaktadır, çalışmanın temelini, arkeolojik kazı yapılmadan önceki durumuyla birlikte; 2016-2017 yıllarında iki etapta gerçekleştirilen kazılar ve sonrasında ortaya çıkan verilerin değerlendirilmesi oluşturmuştur.

GİRİŞ

Konunun Tanımı, Amacı ve Önemi

Bu tezin konusu, Kemer’de bulunan Av Köşkü’dür. Kemer Av Köşkü, hem Anadolu’da hem de Akdeniz Bölgesi’nde Anadolu Selçuklu Av Köşkleri içerisinde günümüze bütün mimari öğeleriyle birlikte ulaşabilmiş tek av köşkü olma özelliği taşımaktadır. Köşk çevre duvarlarıyla kuşatılmıştır. İki avludan oluşan, kare planlı, tek katlı, içeriden beşik tonozla örtülü, dıştan düz çatı örtüsüne sahip köşkün kitabesi yoktur, banisi de bilinmemektedir. Yapı, tepelik bir alanın yamacında, meylin azaldığı ancak tamamen sıfırlanmadığı, manzaraya hakim bir alanda konumlandırılmıştır.

Anadolu Selçuklu Devleti’nin Antalya’nın doğu yakasında, fetih ve imar faaliyetleriyle ilgili bilgiler, birçok kaynak ve mimari kalıntı ile sabitken; Antalya’nın batı yakasındaki Selçuklu imar faaliyetleri bilinmezliğini sürdürmektedir. Çalışmamızın temel amaçlarından biri de bu soru işaretini gidermek ve Selçukluların Antalya’nın batı yakasındaki bilinen tek mimari eseri olan Av Köşkü’nü bütün yönleri ile bilim dünyasına tanıtmak olacaktır.

Bu çalışmanın kapsamı köşkün mimari, tezyinat, köşk- topoğrafya ilişkisi, su tesisatının yapı içerisinde dağılımı, strüktürel öğelerin değerlendirilmesi yönünde olacaktır. Bunun da ötesinde; çalışmamızda bilimsel anlamda yol gösterici olacak önemli veriler arasında, arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen buluntular çerçevesinde köşkün tarihlendirilmesinde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Selçukluların Batı Akdeniz’deki imar faaliyetleri hakkında verilerin elde edilmesi, bundan sonraki çalışmalara öncü olması açısından da ayrıca önem arz etmektedir.

Bu bağlamda; yapılan kazılar sonucunda, öncelikle yapının mimari tanımı yapılarak, köşkün yer aldığı bölgenin kısa bir tarihi, tarihsel coğrafyası, mimari elemanlarının tek tek tanımlanması, çıkan materyallerin sınıflandırılması gibi hususlar tezimizin odak noktalarından bir diğeri olmuştur. Çalışmamız bilimsel araştırma niteliğiyle birlikte, elde edilen verileri belgeleyerek bir envanterleme çalışması yapılmasını da kapsamaktadır.

Tek yapı ölçeğinden yola çıkılarak yapılan araştırmamızı özel kılan noktalardan bir diğeri de, çok iyi korunarak günümüze ulaşan köşk yapısı içerisinde kullanılan devşirme malzemelerin niteliği ve kullanılış amaçlarını tespit etme yönünde olacaktır.

Yöntem

Araştırmamızın odak noktasını saha çalışması ve alan arkeolojisi temelinde elde edilen veriler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, ilk aşamada çalıştığımız yapının geçmiş yıllarda herhangi bir arşiv kaydının olup olmadığı araştırılmış ve tarihi kaynaklardan da bu aşamada faydalanılmaya çalışılmıştır. Yine konuyla ilgili çok az sayıdaki kaynaklara ulaşılmıştır.

Bunun yanında, tüm veriler çalışılan alan içerisinde detaylarıyla incelenmiş, yapının ölçüleri alınarak, planları, kesitleri çizilmiş² ve fotoğraflanması yapılarak kayıt altına alınmıştır. Mimari açıdan belgeleme, arkeolojik kazı öncesi ve sonrası olmak üzere iki aşamada değerlendirilmiştir. Özellikle kazılarda ortaya çıkarılan bütün buluntular da bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Kazılar sonrası ortaya çıkarılan buluntular gruplandırılarak ayrı başlıklar halinde düzenlenmiş bir şekilde tezin içeriğinde yer almıştır. Gerek mimari gerekse de küçük eserler, sadece kendi içerisinde bir değerlendirmeye tabi tutulmamış, aynı zamanda teknik, üslup ve süsleme özellikleriyle de benzer örneklerle karşılaştırılarak elde edilen bulgular ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Konuyla İlgili Kaynaklar

Alan araştırması yanında, tezimize yardımcı olabilecek ve dolaylı yoldan konumuzla bağlantılı makale, kaynak kitap ve arkeolojik kazılar sonunda elde edilen verilerin toplandığı kazı sonuçları ve bildiri metinlerinden de yararlanılmıştır.

Kemer Av Köşkü'nden 1997 yılına kadar haberdar olunmaması, köşkle ilgili herhangi bir yayının yapılamamasına neden olmuştur. Yapıyla ilgili ilk ve tek araştırma, 2000 yılında Prof. Dr. Ayşıl Yavuz Tükel tarafından yayımlanan “Antalya Kemer'deki Selçuklu Köşkü” isimli makaledir³.

Genişçe bir bitki örtüsü ve toprak yığını içerisinde olduğu dönemde incelenen köşkün, planı ve rölövesine ek olarak, kullanılan malzemelerin niteliği genel bir şema içerisinde verilmiş, özellikle mimari tezyinatı farklı Selçuklu yapılarıyla karşılaştırılarak köşkün genel hatlarıyla tanıtımı yapılmıştır. Kemer Av Köşkü'yle ilgili yararlanacağımız ilk ve tek kapsamlı araştırma eseri olması açısından söz konusu makale önem taşımaktadır.

Bununla beraber; Anadolu Selçuklularına ait köşkleri tek bir çatı altında toplayan, Alptekin Yavaş'ın, “Ortaçağ Konut Mimarisi Üzerine Bir Araştırma: Anadolu Selçuklu Köşkleri”, isimli yüksek lisans tezi, Alanya ve çevresinde yer alan köşkların plan ve mimari

² Plan ve Kesitler Antalya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınıp işlenmiştir.

³ Tükel, 2000.

özelliklerini vermesi, araştırmaya odak olan köşk yapısını Akdeniz bölgesindeki Selçuklu dönemi köşkleriyle karşılaştırma imkanı sağlaması açısından yararlanacağımız kaynaklar arasındadır⁴.

Tarihi kaynaklar, Anadolu Selçuklu saray ve köşklerinin fonksiyonunu ve sosyal açıdan kullanımlarına yönelik aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Bunlar arasında, İbn-i Bibi'nin "El-Evamirü'l Ala'iyye Fi'l Umuri'l Alaiyye (Selçukname I-II)" adlı kitabı birinci derece kaynak eser olduğundan bu konuda verdiği bilgilerden de yararlandık⁵.

Arkeolojik buluntular arasında geniş bir yelpaze oluşturan çini buluntuların tekniği, tanımlanması ve diğer Anadolu Selçuklu köşklerinde kullanılan çinilerle karşılaştırılıp bir tarihlendirme yapılabilmesi için, teknik, üslup ve tanımlama üçgeninde farklı kaynaklardan yararlanarak bilimsel bir çerçevede, elde edilen buluntuları sınıflandırmak için; genel bir kaynak niteliği taşıyan Şerare Yetkin'in, "Anadolu'da Türk Çini Sanatı'nın Gelişmesi"⁶; Gönül Öney ve Zehra Çobanlı'nın çini teknikleri hakkında detaylı bilgi verdikleri "Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı"⁷ Rüçhan Arık ve Oluş Arık'ın "Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri"⁸ kitabı da özellikle figürlü çinilerin karşılaştırılmasında yararlandığımız kaynaklar arasında yer almıştır.

Anadolu Selçuklularının en büyük sarayı olması ve bilinen en geniş çini süsleme programına sahip Kubadabad Sarayıyla ilgili tüm yayınlar taranarak, R. Arık'ın arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan çini buluntuları üzerine kaleme aldığı, "Kubadabad Çinileri"⁹ kitabındaki çini örnekleriyle renk, teknik, figür, kompozisyon açısından mukayeseler yapılarak, Av Köşkü çinileriyle, tarihlendirme ve benzerlikler tespit edilmiştir.

⁴ Yavaş, 2000.

⁵ İbn Bibi I-II, 1996.

⁶ Yetkin, 1986.

⁷ Öney ve Çobanlı, 2007.

⁸ Arık ve Arık, 2007.

⁹ Arık, 2000.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA / KEMER TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. Antalya-Kemer Coğrafyası

Antalya körfezi batı sahilleri boyunca uzanan coğrafyada, kuzeyden güneye olmak üzere; sahilten günümüzdeki Çam Dağı, Kemer ve Delik Dağı yer almaktadır. Antik dönemde Pamphylia Denizi boyunca uzanan bu dağlara Klimax ismi verilmiştir. Bu dağların oluşturduğu sahillerde yer alan İdyros Kenti'nin Eskiköy (Kemer ya da Ağva)'de yer aldığı savı kesin olmamakla beraber, Ps. Skylax'ın bu şehri Phaselis ve Lurnateia (Sıçan Adası) arasında konumlandırması, en uygun yerin Kemer (Eskiköy) olduğuna işaret etmektedir¹⁰.

Genel anlamda dağlık ve engebeli olan Lykia bölgesi, Antalya Körfezi'nin batısından itibaren; Tahtalı Dağ ve Musa Dağı, bölgeyi kuzeydoğu-güneybatı yönünden kuşatan Beydağları, Eşençay Vadisi'ni kuzey-güney ekseninde doğudan sınırlayan Akdağlar ve vadinin batısında yer alan; Sandal, Avdancık, Erenler (antik dönemdeki adıyla Massikytes) Dağları bölgenin önem arz eden yükseltileridir¹¹.

Antik Çağ'da Pisidya, Pamfilya ve Likya'nın sınırları içerisinde değerlendirilen Kemer ve çevresi, Selçuklular Döneminde Likya bölgesinin doğu kısmını tanımlayan bir coğrafya olarak İğdir ismiyle karşımıza çıkmaktadır¹². Evliya Çelebi 1670'te geldiği Kemer'i, İğdir kazası olarak ifade eder. Şer'iyye sicillerine dayanan bilgilerimiz ise 1808'den itibaren başlar ve daha çok Kaza-i İğdir ve Kaza-i İğdir maa Kardiç şeklinde belirtilir, bazen de Kaza-i İğdir ve Kaza-i Kardiç diye ayrı kazalar olarak yazıldığı görülmektedir¹³.

1.2. Antalya-Kemer Tarihi

Batı Anadolu coğrafyasının Akdeniz'e açılan kapısı olan Antalya, tarihi dönemlerin ardından, İ.Ö. 2. binyılda Arzava krallığı ile Hititlere bağlıydı. Arzava krallığının yıkılmasının ardından uzun bir karanlık dönem sonrası, sırasıyla Lidyalılar ve M.Ö. VI. yüzyılın ortalarında Persler'in egemenliğine girmiştir. Büyük İskender'in M.Ö. 324'te Anadolu'yu zapt etmesiyle yöre için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. İskender'in Anadolu'daki mirasçılarından Seleukos Kralı III. Antiokhos, M.Ö. 190'da Romalılara mağlup olmuş ve Antalya yöresi Roma müttefiği Bergama Krallığına geçmiştir. Kent, kurucusu II. Attalos (M.Ö. 159-138)'un ismiyle bağlantılı olarak Attaleia ismini almıştır. Kurucusunun ismiyle

¹⁰ Akşit, 1967: 28-29.

¹¹ Bayburtluoğlu, 2004: 27.

¹² Güçlü, 2007: 664.

¹³ Selekler, 1960: 14.

anılan Attaleia ve çevresi, M.Ö. 78’de ise Roma egemenliğine geçmiştir¹⁴. M.S. 395 yılından itibaren Bizansın Akdeniz ticareti için Antalya işlek bir liman özelliğine sahip olmuştur¹⁵.

Sultan I. Mesud Döneminde (1116-1155) Selçuklular şehrin çevresinde etki alanların genişletmişlerdir. Bu durum Sultan I. Mesud’un 1155’deki ölümüne kadar sürmüştür. 1176’daki Miryakefalon Savaşıyla beraber Bizans’a ait birçok önemli merkez Selçuklulara geçmesine rağmen, Antalya bölgesi direnmiştir. IV. Haçlı Seferiyle Antalya Bizans’tan koptuğu başlamış, III. Kılıç Arslan Döneminde de (1203-1204) Burdur ve Isparta ele geçirilerek Antalya’nın fethine hazırlık yapılmıştır¹⁶.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde şehir kuşatılarak burçlar tahrip edilmiştir. Bunun üzerine şehrin yönetimini elinde tutan Aldobrandini Kıbrıs’tan yardım alınca çekilmek zorunda kalınmıştır. Şehri fethetme düşüncesinden vazgeçmeyen Sultan Gıyaseddin, ikinci mücadelesinde şehri kuşatarak “mancınık ve muhasara makineleri” kurmuş, şehirde yaşayan Rumların da yardımıyla 5 Mart 1207’de Antalya Selçuklu egemenliğine girmiştir. Subaşılık (valilik) görevine Mübârizeddin Ertokuş atanmış ve Türk İslam geleneğinin bir parçası olarak şehre kadı, imam ataması yapılarak; surların onarımı yapılmıştır¹⁷.

Antalya’nın batı yakasında Likya bölgesi içerisinde, Türklerin uzun bir hakimiyetinden söz edilse de Selçuklular döneminde Antalya’nın batısında hakimiyet alanının sınırlarını belirlemek güçtür. Yine de sahil kesimlerinin bu dönemde yabancı gemilerin ve korsanların etkisi altında olduğu görülmektedir¹⁸. 1211’de I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in ölümüyle birlikte tahta geçen I. İzzeddin Keykavus’un Sinop seferi sırasında Antalya elden çıkmıştır. Selçuklu ülkesinde büyük yankı uyandıran bu kaybın üzerine Sultan İzzeddin harekete geçerek 22 Ocak 1216’da şehri kesin olarak geri almıştır¹⁹. XIV. yüzyılın başına gelindiğinde, Eğirdir ve Isparta’yı elinde bulunduran Hamid Bey’in torunu Dündar Bey Antalya’yı 1301 yılında fethetmiştir. Bu hakimiyet, Yıldırım Beyazid’in 1389 yılında Antalya ve çevresini Osmanlı topraklarına dahil etmesine kadar sürmüştür²⁰. XV. Yüzyılda Teke Sancağı olarak adlandırılan Antalya ve çevresi, 1864’deki vilayet teşkilatlanması ile kendi adıyla anılan bir vilayet olarak değerlendirilmiş²¹, ve nihayetinde 1913’te mutasarrıflık olan Antalya, Cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte il haline gelmiştir²².

¹⁴ Erdem, 2002: 163.

¹⁵ Durukan, 1988: 27.

¹⁶ Sevim, 2002: 348; Erdem, 2002: 167-169.

¹⁷ Turan, 2004: 306-307; Aksarayı, 1943: 129.

¹⁸ Güçlü, 2007: 667.

¹⁹ Baykara, 1988: 8; Turan, 2004: 330-332; Arık, 2017: 113.

²⁰ Durukan, 1988: 29.

²¹ Yılmaz, 1997: 6.

²² Emecen, 1991: 236.

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NDE AV KÜLTÜRÜ

2.1. Anadolu Selçuklu Devletinde Av ve Avcılık

Orta Asya bozkır kültürünün etkisiyle Türklerde avcılık ve avlanma esasen askeri egzersiz niteliği taşımaktaydı²³. Ata binmek, ok atmak herkesin yaptığı meşgaleler olup doğancılık (yırtıcı kuşlarla anlanma) gibi avlanma türleri de mücadele azmini perçinlemekteydi. Bu vasıta ile bir yandan avlanma faaliyeti sürerken bir yandan da daimi savaş egzersizleri yapılarak ordu muharebeye hazır hale geliyordu²⁴.

Anadolu Selçuklu Devleti'nde ava ve av etine Sultanlar dışında, önemli Selçuklu devlet adamları da düşkündü. Özellikle keklik eti makbül sayılırdı²⁵.

İbni Bibi'nin, Selçukluların en büyük emirlerinden biri olan Emir Seyfeddin Ayaba ile ilgili naklettiği bilgiler dikkat çekicidir;

Şiddetli bir soğukun, dondurucu bir kışın hüküm sürdüğü, zemherinin şiddetinden ve dondurucu soğuktan ateş küresinin (güneş) nefesinin tıkanıdığı bir sırada sofrasında kızarmış keklığın eksik olduğunu görünce hemen buyruğu üzerine sofranın sorumlusunu (han-salar) hazır ettiler. O, ona hiç duymadığı ağır sözler söyledi. O zaman sofranın sorumlusu, “Şiddetli soğuktan buzun fazlalığından avcılar ava çıkamadılar.” Cevabını verince, derhal şehri arayıp keklik bulsunlar. Eğer bundan sonra sofrada keklik görmezsem, o cahil başına ne geleceğini sen düşün²⁶.

sözleriyle tepki göstermiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nde av işleriyle ilgilenen Emir-i Bazdar, Emir-i Şıkar gibi ünvanlara sahip yüksek memurlar yer almıştır²⁷.

2.2. Av İle İlgili Saray Görevlileri

2.2.1. Emir-i Şıkarlar (Av Emirleri)

Anadolu Selçuklularında sultanın av işlerini düzenleyen emirler, Emir-i Şıkar olarak isimlendirilmektedir. Emir-i Şıkar'ların; Sipehsalar-ı Kebir, Uluğ Emir Es-Sayd, Hasbeg gibi ünvanları vardır²⁸. Kuş-Beğliği olarak da ifade edilen Av Emirliği bir daire olarak

²³ Kafesoğlu, 2010: 270.

²⁴ Kafesoğlu, 2010: 276-277.

²⁵ Hacıgökmen, 2018: 331.

²⁶ İbni Bibi I, 1996: 222.

²⁷ Turan, 2009: 220.

²⁸ Hacıgökmen, 2018: 332.

şekillenmiştir²⁹. Emir-i Şikarlar, av aletlerinin tedariki, av merasimleri sonrası yapılan eğlencelerin düzeninden sorumluydu. Denetimleri altında bir miktar asker bulunurdu. Av Emirlerinin yanındaki yardımcılara av halkı denilirdi. Bunların başlıca görevleri; avlanmada kullanılacak av kuşları ve köpeklerinin eğitim ve bakımını yapmaktı. Eğitilen hayvanlar arasında, pars, tazı, zağar, ve yırtıcı kuşlar yer almaktadır. Çakırcı, atmacacı, şahinci isimli görevliler de Emir-i Şikar'a bağlıydılar³⁰.

Bir Av Emirliğine tayin belgesinde, Cemaleddin isimli kişinin Emir-i Şikari-i Memalik ünvanıyla tayin edildiği ifade edilirken, kendisinin görevleri içerisinde; bazdar ismi verilen şahinci-kuşçuların denetimi altında olması, şahin ve kuşlara saldırmada dikkatli davranılması, sürgün avlarında kuşların halka haline getirildiği zamanlarda marifetli, yetenekli bazdarları hizmetinde tutması gibi görevleri olduğunu görülmektedir³¹. Anadolu Selçuklularda sultanın av işlerinin genel sorumlusu olan emir-i şikarlar nüfuz sahibi kumandanlar arasından seçilmiştir³².

Şüphesiz bunlar içerisinde en önemlisi I. Alaeddin Keykubad döneminde hem mimar hem de emir-i şikar olan Sadeddin Köpek'tir³³. Bilinen bir başka emir-i şikar, III Gıyaseddin Keyhüsrev'in av emiri olan³⁴ Kılavuzoğlu Tuman Bey'dir. Av kuşlarını yetiştirmede büyük bir maharet sahibi olan emirin, elinde beyaz bir doğan kuşu olduğunun ve kuşun başında "üşküf" denilen külâhının bulunduğu Eflaki vasıtasıyla aktarılmaktadır³⁵.

2.2.2 Bazdarlar

Selçuklularda "bazdar" adıyla tanınan ve av işleriyle ilgilenen görevlilerin önemli bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Farsça olan bu kelime baz, "Çakır, doğan" gibi kuşları; bazdar ise "bu kuşları besleyen kimse" olarak ifade edilmektedir³⁶. Bunun dışında, "doğancılık" olarak tanımlanan ve yırtıcı kuşlarla avlanmayı ifade eden bir görevli daha bulunmaktadır³⁷.

2.3. Anadolu Selçuklu Sultanlarının Avcılık Faaliyetleri

Hunlardan beri, sürekliliği, av ve avcılık aynı zamanda bir askeri hazırlık programı gibidir. Anadolu Selçuklu Sultanları için de kara ve deniz avcılığı vazgeçilmez bir spor ve

²⁹ Baykara, 2014: 162.

³⁰ Hacıgökmen, 2018: 333.

³¹ Turan, 1958: 27-28.

³² Özaydın, 1991: 103.

³³ İbni Bibi I, 1996: 363.

³⁴ Özaydın, 1991: 103.

³⁵ Eflaki II, 1986: 251-252; Aksarayı, 1943: 232, dn. 13.

³⁶ Özaydın, 1991: 101.

³⁷ Kafesoğlu, 2010: 276.

eğlence olarak görülmüştür. Av dönüşünde av etleriyle hazırlanan eğlenceler düzenlenmiştir³⁸. Türklere ait “Kitab-ul Buzat” adlı eser Arapçaya çevrilmiş ilk baznamelerden biridir. Eski Türklerin totemik inançlarının bir yansıması olması açısından önem taşıyan bir eserdir. Bir devlet müessesesi olarak avcılık Eski Türklerden Karahanlılar’a ve yine Selçuklulara uzayan bir geleneğin devamı niteliğindedir³⁹.

Anadolu Selçuklu Sultanları için de avcılık önemli bir faaliyet olarak görülmüş ve bir nevi askeri taktik amaçlı yapılan eylemlerden biri olmuştur⁴⁰. I. Kılıç Arslan’ın ölümüyle ilgili rivayetlerden biri, kendisinin ava çıktığı bir sırada şat (habur) suyuna düşüp öldüğüyle ilgilidir. İznik hakimi Theodoros Laskaris, İzzeddin Keykavus ve Alaeddin Keykubad’ı rehin tuttuğu zaman, şehzadeler ava çıkmışlardır. Bu av esnasında bir yaban domuzunu takip ederek Rum ülkesine kadar geldikleri belirtilir⁴¹.

Ravendi, Irak Selçuklu Sultanı Mahmud’un, ayaklarında altın halka bulunan güvercin, şahin ve av köpeğinin olduğunu bahsettiği eserinde; temaşa amacıyla yapılan avın hükümdarlar için helal olduğunu, I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in tıpkı ataları gibi avdan fazlasıyla keyif aldığını söyler⁴². Yine I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Antalya’nın fethinden sonra, kentin ormanları ve arazilerini dergah yiğitlerinin payı ve saray hizmetkarlarına av yeri olarak tahsis etmiştir⁴³. I. İzzeddin Keykavus Ermeni tekfurı Leon’u itaat altına aldıktan sonra Kayseri yakınlarında çevgan oyunu ve avla vakit geçirmiştir⁴⁴. I. Alaeddin Keykubad, Kubadabad Sarayı’nın inşasını denetledikten sonra, burada bir ay süreyle avlanarak ve çevgan oynayarak vakit geçirmiştir⁴⁵.

I. Keykubad, Beyşehir gölü çevresinde yaptırdığı köşklerle birlikte bu alanda büyük av partileri de vermiştir⁴⁶.

Yine Alaeddin Keykubad’ın Erzurum’a hareketi öncesinde, “okçuluk, binicilik, cesaret ve çeviklik isteyen oyunlarda her türlü hüner ve ustalıkların” gösterildiği hazırlıklar yapıldığı belirtilmektedir⁴⁷. Köseadağ savaşından önce Sivas’ta II. Gıyaseddin Keyhüsrev burada kendisine katılacak kuvvetleri beklerken çevgan oyunu oynayıp avlanmakla vakit geçirmiştir⁴⁸. I. İzzeddin Keykavus, kardeşi Alaeddin Keykubad’ı bertaraf ettikten sonra

³⁸ Ersan, 2006: 84.

³⁹ Turan, 2009: 465.

⁴⁰ Uyumaz, 2006: 48.

⁴¹ Merçil, 2018: 143.

⁴² Turan, 1958: 29.

⁴³ İbni Bibi I, 1996: 121.

⁴⁴ İbni Bibi I, 1996: 188.

⁴⁵ İbni Bibi I, 1996: 336.

⁴⁶ Ersan, 2006: 75.

⁴⁷ İbni Bibi I, 1996: 411.

⁴⁸ İbni Bibi II, 1996: 67.

Konya'ya gelerek burada her gün vaktini av ve çevgan oyunuyla geçirmiştir⁴⁹. I. Alaeddin Keykubad, Diyarbakır kuşatmasının ardından, “bahçede, kırdan, nehir kıyısında çevgan oynayıp avlanmıştır”⁵⁰. İzzeddin Keykavus'un Ermenilere karşı başarılı seferinden sonra Antalya'da kara ve deniz avcılığıyla günlerini geçirmesi, deniz avcılığının da bir göstergesidir⁵¹. Yine aynı sultan, söz konusu seferden önce Yabanlu Pazarı çevresinde çevgan oyunu oynayıp avlanmıştır⁵².

Sultan İzzeddin Keykavus Sinop'un fethinden sonra Kayseri'ye dönmüş ve burada av ve eğlencelere devlet işlerini aksatmayarak devam etmiştir. Ermeniler üzerine seferinden sonra II. Leon kendisine barışı sağlamak için içerisinde doğan ve şahinlerin de bulunduğu hediyeler göndermiştir⁵³. II Gıyaseddin Keyhüsrev Köseadağ Savaşı'na yanında pars ve köpek gibi hayvanlarını da götürmüştür. II İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan, II. Alaeddin Keykubad'un ortak hükümdarlığı döneminde, Aksaray'daki “Ekücük Dağı” bir ay yeri olarak kullanılmıştır. IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın öldürülmeden önce Moğollarla birlikte ava çıktığı bilinmektedir⁵⁴. Bu örnekler bize göstermektedir ki, av ve avcılık Anadolu Selçuklu Sultanlarının günlük hayatlarının bir parçası gibidir. Böylesine önem verilen bir faaliyet için şüphesiz av köşklerinin inşa edilmesi de kaçınılmaz olmuştur.

⁴⁹ İbni Bibi I, 1996: 161.

⁵⁰ İbni Bibi I, 1996: 448.

⁵¹ Ersan, 2006: 85.

⁵² İbni Bibi I, 1996: 182-183.

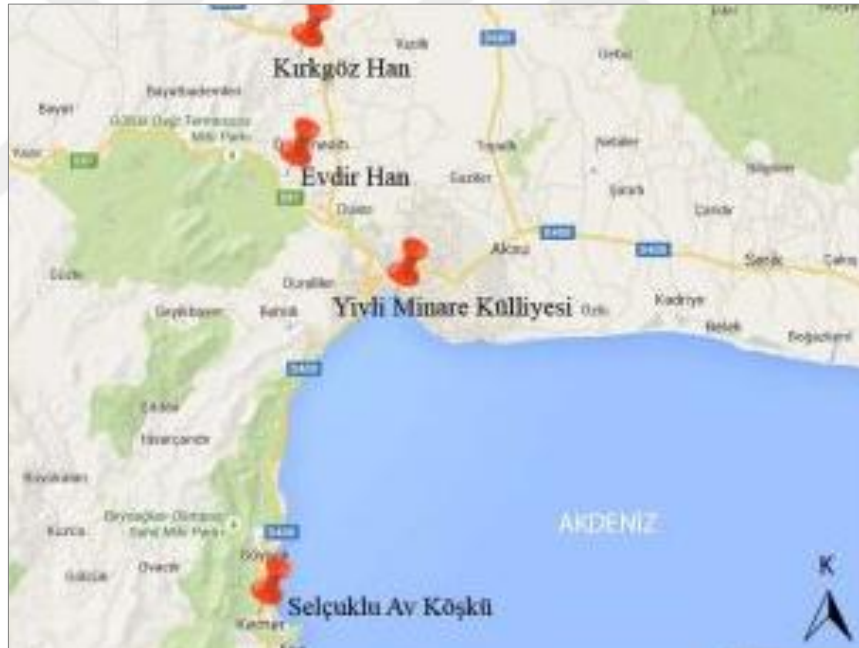
⁵³ Merçil, 2018: 143.

⁵⁴ Merçil, 2018: 144.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEMER AV KÖŞKÜ

Antalya'nın Kemer ilçesi sınırları, Arslanbucak Mahallesi'nde yer alan köşk, Antalya-Kumluca kara yolunun 40. km'sinde, Kemer İlçe Karakolunun kuzeyindeki ormanlık alanda bulunmaktadır. Nitelik olarak Kemer Devlet Ormanı içerisinde yer alan köşkün mülkiyeti, Orman Genel Müdürlüğüne ait olup 1370 parsel nolu taşınmaz olarak kayıtlıdır. Köşke karayolundan uzanan, yaklaşık 25 metrelik bir patika yol aracılığı ile ulaşılır (Harita 1)⁵⁵. Günümüzde köşkün güneyinde Jandarma Karakolu ve Lojmanları ile güneydoğusundaki gecekondudan başka herhangi bir yapılaşma yoktur. Köşkün kuzey ve kuzeybatısı ise çam ağaçları ve farklı bitki topluluklarından oluşan, meylin kuzeye doğru arttığı bir tepelik alandan oluşmaktadır. Köşk su kaynaklarının bol olduğu ve manzaraya hakim bir alanda inşa edilmiştir (Foto 1)⁵⁶.

Harita 1 Av Köşkü Konum

Kaynak: Şenoğlu ve Ortaçşeme, 2016: 56.

Yapı, çevre duvarlarıyla sınırlandırılmış iki avlu ve kare planlı bir ana mekandan oluşmaktadır. İçeriden tuğla beşik tonozla örtülü, dışarıdan düz çatı örtüsüne sahip köşk tek

⁵⁵ Dedeler mevki sınırları içerisinde yer alan köşk, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.12.1997 tarih ve 3560 sayılı kararıyla "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı" olarak tescil edilerek çevresinde 50 metre koruma alanı bırakılmıştır. Bunun dışında köşkle ilgili herhangi bir arşiv kaydı tespit edilmemiştir. Bk; Antalya Kültür Envanteri (Kemer-Kumluca-Finike), 2005: 50.

⁵⁶ Günümüzde köşk çevresinde herhangi aktif bir su kaynağı olmamakla birlikte, yapı içerisinde yer alan gelişmiş su sistemi ağı bu düşünceyi desteklemektedir.

katlıdır. Kitabesi yoktur, banisi bilinmemektedir. Köşk, kuzeybatı avlu duvarlarının merkezinde konumlandırılmıştır. Köşk binasında yapı malzemesi olarak düzgün kesme taş, kaba yonu taş, tuğla, mermer, devşirme malzeme ve moloz taş kullanılmıştır. En yoğun kullanılan malzeme kaba yonu taştır (Çizim 1,2).

3.1 Bölümleri

3.1.1 Çevre (Avlu) Duvarları

Köşk, peyzaj düzenlemesinin ve mülkiyet sınırlamasının bir yansıması olan çevre duvarları ile dört yönden sınırlandırılmıştır. Günümüzde köşk, kuzeydoğu-güneybatı aksı üzerinde, kuzeybatı yönünde boylu boyuna uzanan tepelik alanın yamaç kısmında meyilin azaldığı; ancak tamamen sıfırlanmadığı bir konumda, topoğrafyaya uygun bir şekilde konumlandırılmıştır (Foto 2, Çizim 3,4). Avlu duvarlarında kullanılan malzemeler tek tip olmayıp, en fazla kullanılan inşa malzemesi kaba yonu taş, tuğla ve moloz taştır. Bununla birlikte, çevre duvarlarının birleştiği köşegenlerde düzgün kesilmiş blok taşlar kullanılarak duvarların bağlayıcı özelliği arttırılmak istenmiştir.

Mikrobiyolojik oluşumlar izlenen çevre duvarları genel olarak sıvalı olup sıva kayıplarının olduğu yerlerdeki derz aralıklarında, tuğla malzeme kullanımı izlenmektedir. Üst kısımlar, kuzeybatı yöndeki tahrip olan kısımlar dışında, keskin olmayan üçgen harpuştayla sonlanmaktadır. Arazi meylinde otürü çevre duvarı yükseklikleri değişmektedir; en yüksek yerde 3.05 m. olan yükseklik, arazi meylinin arttığı ve köşkün yaslandığı kuzeybatı hattında, aradaki kot farkından otürü yüzeyde izlenebilen uzunluk, tahrip olan kısımlardan dolayı değişmekle birlikte, dış cephede 0.90 m.'e kadar düşmektedir. Çevre duvarı kalınlıkları ise 0.75-0.80 m. arasında değişmektedir. Farklı planlarda olan iki adet avluya sahip olan yapının avluları, giriş önceliği göz önüne alınarak birinci ve ikinci avlu olarak adlandırılıp tanımlanacaktır.

3.1.2 Birinci Avlu

Birinci avluya güneybatı duvarına açılmış 1.96 m. genişliğindeki bir kapıdan geçilerek girilmektedir. Giriş kapısı tahrip olduğundan, formu tam olarak anlaşılamamaktadır. Ancak iki yanda izlenebilen giriş yuvalarından kapının çift kanatlı ve içeri doğru açıldığı anlaşılmaktadır. Avluya iki basamaklı taş bir merdiven vasıtasıyla inilir, zemin toprak döşemeye sahiptir ve giriş kapısıyla avlu zemini arasında 0.60 m. kot farkı vardır. Duvarlar iç ve dış cepheden düzensiz bir şekilde sıvanmıştır, yer yer açıklıklar izlenmekle birlikte, özellikle derz aralıkları sıvama derz tekniği uygulanarak kapatılmıştır (Foto 3).

Avlunun çevre duvarlarının uzunluğu dıştan kuzeydoğu yönde; 16.25 m., kuzeybatıda köşk ana mekanıyla birleşen kısma kadar 9.90 m., güneybatıda kapı açıklığına kadar 6.26 m., kapı açıklığı 2.45 m., toplamda ise 9.11 m.'dir. Kuzeybatı duvarının üst kısmından 2.10 m.'lik bölüm yıkılmıştır. İç kısımdan duvar uzunlukları farklılık gösterir; güneybatıda kapı açıklığıyla birlikte 9.03 m., kuzeydoğuda 14.49 m., kuzeybatıda ise köşk duvarına kadar olan kısım 9.10 m.'dir (Çizim 5, 6).

Avlu toplam 131 m² bir alana sahiptir. Avlu içerisinde, kuzeydoğu duvarı ve kuzeybatı duvarının kesiştiği noktada 0.77x0.35x0.25 m. ebatlarına sahip kuzeydoğu duvarına içine oyulmuş bir su teknesi yer almaktadır⁵⁷. İç sıvalı olan ve kuzeybatı ve güneydoğu yönünden tuğlalarla desteklenmiş tekneye, ana kaya üzerine yerleştirilmiş yedi basamaklı tuğla merdivenle ulaşılır. Taban seviyesinden itibaren kuzeybatı duvarı içerisinde üç, kuzeydoğu duvarının doğuya bakan tarafında bir ve güneye bakan tarafında da bir adet olmak üzere, çapları 0.08-0.12 m. arasında değişen beş pişmiş toprak su künkü (pöhrenk) tekneye bağlanmıştır (Foto 4, Çizim 7).

Kuzeybatı duvarı içerisinde yer alan, yan yana sıralanmış üç künkten batıda yer alan künk yuvasının, duvar içerisinde izlenebilen eğimli yapısıyla doğrudan kuzeybatı duvarı boyunca uzanıp avlu duvarının temelinde görülebilen su künküne bağlı olduğu görülmektedir. Söz konusu su künkünün, köşk giriş kapısına doğru uzanan moloz taşlarla desteklenmiş bir seki vasıtasıyla ana köşk giriş kapısı altından geçerek köşkün güneybatı duvarının içinden, ikinci avluya su tahliyesi yapan künke bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Kuzeybatı avlu duvarının orta noktasından başlayıp köşk giriş kapısına doğru, adeta bir patika şeklinde uzanan seki içinden geçen su künkünün, dışarıdan izlenebilen kısmında çift katmandan oluştuğu ve aralarının horosan harcıyla bağlandığı görülmüştür (Foto 5). Böylelikle suyun dışarı sızması engellenerek, su tutma kapasitesi arttırılmak istenmiştir. Diğer iki su künkü ise, yapının dışında yer alan su kaynağından tekneye ve diğer künklere suyu taşıyan künkler olmalıdır⁵⁸.

Kuzeydoğu duvarının doğuya bakan kısmında yer alan su künkünün formu diğerlerine oranla farklılık gösterir. Üst kısmı oval, zemin kısmı ise düz olan künk, doğrudan avlu duvarları içinde uzanmayarak avlu duvarının dış cephesine açılmaktadır. Diğer künklere oranla çapının daha büyük olması, bu künkün tekne haznesindeki biriken fazla suyu, avlu duvarının dış cephesine sevk ettiğini akla getirmektedir. Kuzeydoğu avlu duvarının

⁵⁷ Yavuz, 2000: 280.

⁵⁸ Yavuz, 2000: 280.

güneyindeki son künkün de, yine aynı avlu duvarının zemininde görünen su künküne doğrudan bağlı olduğu, buradan birinci avluya su tahliyesi yaptığı görülmektedir.

Dikdörtgen planlı birinci avlunun kuzeybatı duvarının köşk binasıyla bitiştği yerin zemin kısmında, 0.90x0.45 m. ebatlarında bir açıklık görülmektedir⁵⁹. Bu açıklığın içinden birinci avluya açılı bir şekilde uzanan, moloz ve kaba yonu taşlardan örülme, kapak taşlarına sahip bir kanal tespit edilmiştir (Foto 6). Açıklık içinden uzanan kanalın ağız kısmı, avlunun köşk ana giriş kapısının önüne denk gelen kısmına kadar devam etmektedir.

Kanaldan birinci avluya aktarılan su⁶⁰, kanalın ağız kısmıyla aynı aks üzerinde yer alan ve güneybatı avlu duvarının zemin kodunda bulunan bir gideğen vasıtasıyla avlu duvarının dışına aktarılmıştır. Yapılan kazı çalışmalarında kanal ağzı ve gideğen arasında doğrudan örülerek kapatılmış bir kanal bağlantısının olmadığı görülmüştür. Bu durum, kanalın kirli suyun tahliyesini sağlama amaçlı değil, birinci avluyu sulama amaçlı yapıldığını ve fazla suyun avlu duvarının zemin kodunda yer alan gideğen vasıtasıyla dışarı aktarıldığını göstermektedir.

3.1.3. İkinci Avlu

Moloz taş ve kaba yonu taş örgülü çevre duvarlarına sahip ikinci avlu, 185 m²'lik bir alana sahip olup toprak zemin döşemesine sahiptir (Foto 7, Çizim 8). İki avluyu birbirinden ayıran kuzeybatı-güneybatı doğrultusunda uzanan duvar 6 m. uzunluğundadır, güneybatı yönden duvarın sonladığı kısımda ikinci avluya giriş açıklığı yer almaktadır. İkinci avluya giriş kapısı, birinci avlu zemin kotuna göre 0.60 m. yukarıdadır, kapı tahrip olduğundan formu tam olarak anlaşılamamaktadır; ancak kapının iki tarafındaki ve üst kotundaki hatıl boşluklarından üst kısmının yüksek kemerli değil, daha alçak bir seviyede olan lentolu bir düzenlemeye sahip olduğu söylenebilir (Foto 8).

Avlu kotu köşkün oturduğu yamaç kısmına doğru artmakla birlikte değişkenlik göstermektedir. Avlu giriş bölümüyle ikinci avluyu kuzeybatıdan sınırlayan avlu duvarı arasındaki kot farkı 0.95 m.'dir. L formunda bir şemaya sahip olan ikinci avlunun çevre duvarları dıştan; güneybatı yönde 18.91 m., batı yönde 17.78 m., toprağa yaslanan kuzeybatı cephede 8.05 m. ölçülerine sahiptir. Doğuda köşkün giriş kapısının cephesinde sonlanan kuzeybatı çevre duvarının devamı niteliğindeki 5.77 m. uzunluğundaki duvar, dışa doğru 1.44 m. çıkıntı yaparak aynı cepheden köşkün ana mekanını sınırlamaktadır (Çizim 9).

⁵⁹ Zaman içerisinde oluşan bir tahribattan kaynaklı olması gereken bu açıklık, avlunun toprak altında olduğu kazı çalışmalarının başladığı dönemde mevcuttu.

⁶⁰ Bu kanalın su kaynağı muhtemelen toprak altına döşenen künkler vasıtasıyla köşk dışından sağlanmaktaydı.

Avluyu oluşturan çevre duvarlarının ölçüleri içeriden farklılık göstermektedir. Güneybatıda 16 m., batı yönde 16.17 m., kuzeybatıda 7.24 m.'dir. Çevre duvarı yükseklikleri, arazinin kuzeybatıya doğru yükselmesinden dolayı, avlu girişinden köşk ana giriş kapısına doğru 3 m. ile 2.10 m. arasında değişmektedir. Duvarlar sıvalı olup derz aralıklarında tuğla kırığı parçaları kullanılmıştır. -0.90 m. seviyede binanın güney dış cephesine bitişik avlu merkezini açılı bir şekilde geçen ve güneybatı çevre duvarının temel kısmından köşkün dışına uzanan moloz taşlardan harçla örülmüş bir tahliye kanalı kazılar sırasında açığa çıkarılmıştır. Kanalin avlu içerisinde kalan bölümü köşkün batı cephesine doğru toprak altından devam etmektedir (Foto 9).

Söz konusu kanalın avlu merkezinden geçerek kesintisiz bir şekilde avlu dışına uzanması ve avlu zemin kodundan -0.90 m. seviyede toprak altında olması, kirli suyu tahliye amaçlı yapıldığını göstermektedir. Gideğenin güneybatı avlu duvarı içerisindeki bölümünün 0.10 m. üst kotunda diktörge bir şekilde oyulmuş bir başka tahliye gideri vardır, bu açıklığın da avlu zemininde biriken fazla suyu dışarıya sevk ettiği, birinci avludaki sistemin aynısının uygulandığı anlaşılmaktadır (Foto 10).

Batı avlu duvarına bitişik olarak yapılmış, 1.66x1.63 m. ölçülerinde, 0.60 m. derinliğe sahip içi kireç harcıyla sıvanmış havuz, ikinci avludaki sulama sisteminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Havuza suyun aktarımı, çift katmandan oluşan pişmiş toprak künklerle sağlanmıştır. Çevresi oluklu, iç kısmı oval olan pişmiş toprak künklerin arası Horasan harcıyla bağlanmıştır. 2.20 m.'lik kısmı tahrip olan künk sistemi, havuzun olduğu avlu kotundan 0.40 m. yüksekte yer alan, moloz taş ve toprak karışımı bir seki üzerinden geçmektedir (Foto 11, 12).

Künklerin üst kısmı altı adet kare plakalarla tuğla kullanılarak kapatılmıştır. Günümüze ulaşmayan tahrip olan kısımlar da aynı sistemle örtülmüş olmalıdır. Bu plaka levhalar aynı zamanda havuza doğru uzanan bir yürüyüş yolunu andırmaktadır (Foto 13). Havuzun hemen batısında zeminde bir basamak işlevi gördüğünü düşündüğümüz düzgün iki adet taş malzeme dikkat çeker (Foto 14). Havuzun, temel kısımları dışında yıkılmış olan güney cephesinin zemininde, 0.7 m.'lik meyilli bir açıklık vardır (Foto 15).

Bu açıklıktan, havuzun sadece bir su biriktirme haznesi olarak kullanılmadığı, aynı zamanda havuzda biriken suyun söz konusu açıklıktan dışarı akıtıldığı anlaşılmaktadır. Havuza su sağlayan künk sisteminin başlangıç kısmının araziye yaslanan kuzeybatı duvarının temelinden açılı bir şekilde uzanması, kaynağını çevre duvarının ve dolayısıyla köşkün dışından aldığını göstermektedir (Foto 16).

Kuzeybatı avlu duvarının orta kısmında konumlanan ve avlu duvarına bitişik olarak yapılmış işlevi tespit edilemeyen bir alan bulunmaktadır. Moloz taşlardan örülmüş ve iki kademedan oluşan mekanın tabanı 1.55x1.40 m., üst kısmı ise 1.15x1.20 m. ölçülerinde olup 0.45 m. derinlikte toprak zemine sahiptir, bu mekanın doğusunda zemine bir basamak işlevi görmesi için konulduğu düşünülen düzgün kesilmiş taş malzeme vardır (Foto 17).

Köşk avlularında yapılan arkeolojik kazılar sonucunda I. Avlu'da köşk bahçesinde biriken suyu dışarı aktarmak için kurulan moloz taşlarla örülü bir tahliye kanalı tespit edilmiştir. Yine kuzeydoğu avlu duvarı içerisine oyulmuş ve beş adet pişmiş toprak künklerle beslenen su teknesi ünik bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynağını köşk dışındaki bir sarnıçtan⁶¹ aldığı düşünülen su teknesine, suyun aktarımı pişmiş toprak künklerle sağlanmıştır. Künk bağlantıları incelendiğinde tekneye bağlı olan künklerin hem I. Avlu'yu sulama amaçlı, hem de köşkün tuğla zemin döşemesi altında geçerek II. Avlu'nun bahçesine suyun aktarılması amacıyla oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

I. Avlu'dan II. Avlu'ya bir kapı bir kapı açıklığıyla geçilmektedir. Duvar yüzeylerindeki oyuklardan kapının çift kanatlı olduğu anlaşılmıştır. I. Avludakine benzer bir tahliye kanalı II. Avlu'da da açığa çıkarılmıştır. Daha alt kotlarda yer alan bu kanalın kirli suyu tahliye amaçlı olduğu ve köşkün çevre duvarlarından dışarıya uzandığı anlaşılmıştır. II. Avlu'daki kazılar sırasındaki önemli bulgulardan bir diğeri, avlu duvarına bitişik, içerisi sıvalı kare planlı bir havuzun ortaya çıkarılması olmuştur. Havuza suyun aktarılması pişmiş toprak künklerle sağlanmıştır. Kuzeybatı avlu duvarının zemininden köşk dışına bağlanan su künkü bağlantısının kaynağını köşk dışından aldığı anlaşılmaktadır.

II. Avlu'dan köşk binasına giriş kapısı önünde toprak dolgu içerisinde iki adet granit sütun ve Doğu Roma Dönemi'ne ait akanhtus sütun başlıkları açığa çıkarılmıştır (Foto 18). Aynı alanda arşitrav bloğuna ait parçalar da tespit edilmiştir (Foto 19).

3.1.4. Köşk Ana Mekânı

Ana köşk binası 34.6 m²'lik alandan oluşur. Dış en uzun kenarlardan, 10.65 x 8.65 m. ölçülerinde, kare planlı, tek katlı, içeriden tuğla⁶² beşik tonozla örtülü, dışarıdan düz çatı örtüsüne sahip olan yapının kitabesi yoktur, banisi bilinmemektedir⁶³. Köşk binasında yapı

⁶¹ Kazılar sırasında Köşk çevresinde yapılan yüzey araştırmasında, köşkün çevre duvarları dışında ve doğusunda yer alan iç içe geçmiş künk parçalarının yoğun olduğu ve üzeri yoğun toprak tabakasıyla örtülü bir alan tespit edilmiştir. Bu alan köşkün ana su kaynağının olduğu mekan olmalıdır.

⁶² Tuğla malzemenin binalarda kullanımı ısı yalıtımını sağlamaktadır.

⁶³ İkinci avludan köşk binasına giriş kapısı üzerinde yer alan 1.19x2.10 m. ebatlarındaki bir niş dikkat çekicidir. Bu nişin merkezinde 0.30x0.40 m.'lik bir başka dikdörtgen açıklık daha vardır. Bu alanın kitabelik kısmı olması gerekmektedir, ancak yapılan arkeolojik kazılarda herhangi bir kitabe parçasına rastlanmamıştır.

malzemesi olarak tuğla, mermer, düzgün kesilmiş blok taş, kaba yonu taş ve moloz taş kullanılmıştır. En yoğun kullanılan malzeme kaba yonu taştır.

Köşkün dış cephesinde yatay olarak düzenlenmiş birbirine paralel iki hat şeklinde çepeçevre bir hatıl kuşağı uzanmaktadır. Üst kotta yer alan ikinci hatıl kuşağına kadar olan bölümünde düzgün kesilmiş, füme renkli blok bazalt taşlar kullanılarak yapının gövde ve temel kısımlarında dayanıklılık arttırılmak istenmiştir. Diğer kısımlarda ise daha küçük çaplı, kaba yonu taş ve moloz taş malzeme kullanılmıştır. Moloz taş örgünün kullanılmadığı tek alan, yapının cephelerinin birleştiği köşe kısımlarıdır. Köşegenlerde yer alan düzgün kesilmiş bloklar iç kısımlardaki moloz taş malzemeyi adeta hapsetmiş ve böylelikle köşkün kuvvetli bir şekilde statığı sağlanmak istenmiştir. (Foto 20, Çizim 10).

Cephesi sıvama derzli olan köşkün tüm cephelerinde pencere açıklığı mevcuttur. Güneybatı cephedeki dikdörtgen şemalı pencere, köşkün farklı özellikteki tek penceresi olup cephenin batı yönünde zemine yakın konumlandırılmıştır (Foto 21). Pencerenin lentosu hatıl boşluğuyla sınırlandırılmıştır. İki adet çörten güneybatı cepheden ikinci avluya dökülür (Foto 22).

Batı cephede; köşk binasına açılan 2.15 x 1.15 m. ölçülerinde giriş kapısı, cephenin üst bölümünde konumlandırılmış bir mazgal pencere ve giriş kapısı üzerinde iki kademedен oluşan bir niş yer almaktadır (Foto 23). Her ne kadar günümüze ulaşan Anadolu Selçuklu Köşkleri'nde bir kitabelik alanı tespit edilememişse de⁶⁴, niş açıklığının merkezindeki boşluğun kitabelik alanı⁶⁵, çevresindeki niş açıklığı yüzeyinin ise çinilerle kaplı olduğu düşünülmektedir. II. Avlu'da yapılan kazılarda, köşkün batı cephesine yakın alanlardaki toprak dolgu içerisinde tespit edilen çok sayıda çini parçası, bunu doğrular niteliktedir. Bu yönüyle de Kemer Av Köşkü Akdeniz Bölgesi Anadolu Selçuklu Köşkleri içerisinde ünik bir yapıdır.

Kuzeybatı cephe'de üç adet mazgal pencere bulunmaktadır. Bu cephe araziye doğru kuzey yönden 1.44 m. çıkıntı yapmaktadır. Mazgal pencerelerden ikisi çıkıntı yapan cephe üzerinde ve batı yönünde konumlandırılmış olup toprak zeminden 0.90 m. yukarıdadır. Pencerelerin üst sınırları hatıl boşluklarıyla sınırlandırılmıştır. Üçüncü pencere ise cephenin doğu yönünde ve çatı kotuna yakın bir noktada konumlandırılmıştır (Foto 24). Kuzeybatı cephede yer alan iki adet çörten köşk dışına dökülmektedir (Foto 25).

Kuzeydoğu cephede üç adet mazgal pencere ve ana mekana girişi sağlayan 3.05x1.55 m. ölçülerinde giriş kapısı yer almaktadır. Pencereler cephenin ortasında konumlandırılmıştır.

⁶⁴ Kayseri-Erkilet'teki Hızır İlyas Köşkü dışında Anadolu Selçuklu Köşklerine ait bir kitabe veya kitabelik alanı günümüze ulaşmamıştır. Yavaş, 2007: 208.

⁶⁵ Kazılarda herhangi bir kitabe parçası tespit edilmemiştir.

Kapı formu tahrip olmasına rağmen, üst örtüsünün kemerli bir düzenlemeye değil, düz bir lentoya sahip olduğu giriş kapısını üst kottan sınırlayan hatıl çizgisinden anlaşılmaktadır (Foto 26). Cephelerde yer alan bütün mazgal pencerelerin boyutları 0.90-0.40 m. arasında değişmektedir. Üst sınırları hatıl boşluklarıyla sınırlanan pencereler, üç yönden içeriye doğru şevlenmektedir.

Köşk binası Hamam, Sofa ve Merdivenler olmak üzere üç alanı kapsamaktadır. Sofa ve Hamam tuğla beşik tonozla örtülmüştür. Merdiven kovanı ise yüksek kabartma mukarnas dolgulu bir tonozla örtülüdür. Örtü sistemleri beden duvarları üzerine oturmaktadır. Tüm mekanlarda pencere açıklığı bulunmaktadır.

3.1.4.1. Hazırlık Mekanı / Soyunmalık

Köşkün batı cephesinde konumlanan giriş kapısından 3.5 m²'lik, 2.40x1.85 m. boyutlarında, üzeri sıvalı, tuğla beşik tonozla örtülü hazırlık mekânı / soyunmalık olarak adlandırdığımız alana geçilmektedir (Foto 27, Çizim 11,12). Zemin döşemesi toprak olan⁶⁶ mekanı, 2.79 m. yüksekte yer alan ve kuzeybatı cepheye açılmış bir mazgal pencere aydınlatır. Pencerenin alt kotundan 0.15 m.'lik mesafe bırakılarak hatıl kuşağı geçirilmiştir. Mekan, güneydoğusundaki kapı açıklığıyla sofaya bağlanmıştır. Hazırlık mekânından sofaya, 2.50x1.60 m. boyutlarında, 0.80 m. derinliğe sahip olan ve sofa zemininin 0.20 m. üst kodunda yer alan bir kapı açıklığıyla geçilir.

Kapı açıklığında herhangi bir söve izi yoktur. Kapı eşiğindeki zemin yüksekliği düzgün bir blok taşın işlenip seki haline getirilmesiyle sağlanmıştır. Bu sekinin yüzeyinde, yan yana sıralanmış, sofadaki döşemelerin aynısı olan üç adet altıgen tuğla plaka döşeme mevcuttur (Foto 28)⁶⁷.

3.1.4.2. Hamam

Hamam köşk ana binasının kuzeybatısında konumlandırılmıştır (Çizim 13). Mekân sıcaklık ve soyunmalık bölümlerinden oluşmaktadır. Sıcaklık ve soyunmalık bölümlerinin üzeri tuğla beşik tonozla örtülüdür. Soyunma bölümü 2.40x1.85 m. ölçülerindedir. Mekâna sofanın batı cephesindeki kapı ve ikinci avludan köşke girişi sağlayan kapı açıklığıyla geçilmektedir. Duvarlarda yer yer sıva izleri görülmektedir. Zemin toprak döşemelidir. Mekânı, kuzeybatı cephesine açılmış bir mazgal pencere aydınlatmaktadır.

⁶⁶ Muhtemelen sofada olduğu gibi bu bölümün de zemini tuğla plaka levhalarla kaplıydı; ancak zaman içerisinde oluşan tahribattan dolayı, zemin döşemeleri günümüze ulaşmamıştır.

⁶⁷ Hazırlık mekanının bir kapıyla sofadan koparılması mekanın soyunmalık alanı gibi özel bir alan olarak kullanıldığını göstermektedir.

Sıcaklık bölümü, soyunmalık mekânının kuzeydoğusunda yer almaktadır. Mekâna soyunmalık kısmının doğusuna açılmış ve lentosunun yarısı kırık bir kapıyla girilmektedir. Kare planlı, tuğla beşik tonozla örtülü sıcaklığın cepheleri sıvalıdır. Mekân, 1.85 x 1.65 m. ölçülerinde olup kuzeydoğu duvarı içine açılmış 0.20 m. eninde, 0.15 m. derinliğe sahip bir tüteklik bacasına sahiptir (Foto 29).

Sıcaklığın batı yönündeki giriş kapısının zemini, yan yana konumlandırılmış üç adet düzgün kesilmiş blok taş malzeme ile soyunmalık mekânına göre 0.14 m. yüksekte yapılmıştır. Kapı eşiğinin zemininde görülen izlerden, mekânın tek kanatlı ve içeri doğru açılan bir kapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Söve kısımlarının söküldüğü duvardaki izlerden anlaşılan sıcaklığın yekpare taşa oyulan lentosu, büyük bir oranda tahrip olmuştur; ancak kalan açılı lento parçasından giriş kısmının basık kemerli olduğu anlaşılmaktadır (Foto 30).

Sıcaklık, kuzeybatı yönde 2.79 m. yükseklikte bir mazgal pencereye sahiptir, mekânı çepeçevre saran hatıl kuşağı pencerenin 0.15 m. alt kotundan geçerek lentoyu üstten sınırlar (Foto 31).

Sıcaklık mekânının zemini kaçak kazılar sonucu tahrip olduğundan büyükçe bir çukur haline gelmiştir, sadece duvarla birleşen yerlerde zeminin kalıntıları görülmektedir. Tuğla ve taşın harçla karışımından meydana gelen kalıntıların kesitinden, sıcaklık zemininin hemen 0.15 m. altında, dört sıra halinde kare hatıl yuvaları izlenebilmektedir (Foto 32).

Bu yuvaların da -1.20 m. kotunda, soyunmalık mekânının zemin kısmına denk gelen bölüme muntazam dikdörtgen bir şekilde açılmış 0.50x0.40 m. ölçülerinde, muhtemelen hamamın cehennemlik bölümü olduğu anlaşılan bir alan açığa çıkarılmıştır (Foto 33). Söz konusu alanın zemini, iki yandan düzgün blok taşlarla desteklenip orta kısmında 0.5 m.'lik bir açıklık bırakılmıştır. İçerisinde yanmış odun parçaları bulunan bu açıklığın duvar içerisinde uzanan tüteklik bacasının zeminde pahlanmış olan kısmıyla birleşerek, cehennemliğin sıcak hava dolaşımını sağladığı anlaşılmaktadır.

Zemin kısmı tahrip olan sıcaklığın duvarla birleştiği bölümde, kalan izlerden seki benzeri⁶⁸ bir kuruluş olduğu anlaşılan ve birkaç tuğla parçasının zemin koduna göre daha yüksekte tutulduğu görülen kısmın fonksiyonu ise net olarak bilinmemektedir (Foto 34)⁶⁹. Hamamda kurna ve ayna taşı bulunmamaktadır. Kullanılan sıcak suyun ise bahçede bir kazan vasıtasıyla ısıtılarak çift cidarlı pişmiş toprak künklerle hamama sevk edildiği düşünülmektedir. Tüm bu veriler ışığında, cehennemlik kısmının zemin kotundan, üst örtüye

⁶⁸ Halvet kısmını andırmaktadır. Anadolu'da XII. ve XIII. yüzyılda sıcaklığın etrafında olan halvetler, kare planlı ve üzeri tonozla mekanlardan oluşmaktadır. Önge, 1988: 412.

⁶⁹ Anadolu Selçuklu hamamlarında soğukluk bölümünde benzer türde sekilere rastlanmaktadır. Önge, 1988: 409.

kadar uzanan bir bacaya sahip olan ve bir mazgal pencereyle aydınlatılan sıcaklığın sınırlı sayıda kişinin kullandığı özel bir hamam olduğu anlaşılmaktadır⁷⁰.

3.1.4.3. Sofa

Hazırlık Mekânı'nın güneybatı yönündeki kapı açıklığıyla köşkün oturma alanını oluşturan sofa⁷¹ kısmına geçilmektedir. Sofa, güneybatı-kuzeydoğu doğrultuda uzanan 28m²'lik alana sahiptir (Foto 35)⁷². 8.50 x 4.40 m. boyutlarında dikdörtgen bir şekilde uzanan sofanın üzeri tuğla beşik tonozla örtülüdür. Tonoz yüksekliği 6 m.'dir. Mekânın batı cephesinde bir adet mazgal pencere, güneybatı yönde dikdörtgen şemalı pencere açıklığı, kuzeydoğu cephede iki adet mazgal pencere ve birinci avludan sofaya açılan giriş kapısı bulunmaktadır (Çizim 14). Sofanın kuzeyinde çatıya ulaşan merdiven kuruluşunun başlangıcı yer alırken, kuzeybatı cephe sağır olarak tasarlanmıştır. Sofanın tüm cephelerinde iki kademe halinde hatıl boşlukları yer almaktadır. Kapı açıklıkları üst kottan bu boşluklarla sınırlanmıştır. Mazgal pencerelerin alt ve üst sınırlarından hatıl boşlukları geçirilirken, güneybatı yönde yer alan dikdörtgen şemalı pencere üst kotundan hatıl boşluğuyla sınırlandırılmıştır. Tonoz kemerinin üzengi yatağına kadar olan bölümü sıvalıdır⁷³, diğer kısımlarda sıva izleri görülmez. Teget profilli tonoz iç yüzeyinde kullanılan 0.20 x 0.4 m. boyutlarındaki tuğla malzeme dışında, duvar yüzeylerinde, düzensiz, kırık ve boyut itibarıyla birbirinden farklı ebatlarda olan taş malzeme kullanılmıştır.

Dış cephede kullanılan daha dayanıklı düzgün blok taşlar yerine iç cephe düzenlemesinde malzeme boyutları küçülmesine rağmen, temel kısımlarda kullanılan malzemeler daha büyük boyuttadır. Tonozun üzengi seviyesine doğru kullanılan malzeme boyutlarının ise küçüldüğü görülmektedir. Zemin döşemeleri defineci çukurlarının yarattığı

⁷⁰ Anadolu Selçuklu Köşklerinde az sayıda insanın yararlanması için özel hamamlar inşa edilmiştir. Erken dönem hamamların üzeri genelde sivri veya beşik tonozla örtülüdür. Bazı örneklerde soğukluk ve tuvalet yoktur. Soyunmalık kısmı olan hamamlarda ise, soyunmalık bölümüne doğrudan cümle kapısından geçilirdi. Soyunmalık yüksek duvarlı, mazgal pencerelerle aydınlatılan üzeri tonozla örtülü mekânlardan oluşmuştur. XIII. y.y'da tek mekân olarak tasarlanan sıcaklık mekânları da vardır. Alanya İç Kale Hamamı buna örnek teşkil etmektedir. Küçük hamamlarda sıcaklığı sağlayan külhanların zemin kotu cehennemlikle aynı seviyededir. Önge: 1988: 404-412.

⁷¹ Geleneksel Türk Mimarisi'nin vazgeçilmez öğelerinden olan Sofa'yı Sedat Hakkı Eldem planı oluşturan ana unsur olarak ifade ederken, Doğan Kuban "iç hol" olarak tanımlamıştır. Bk. Eldem, 1954: 16; Kuban, 1995: 51. Ayrıca Türk konut mimarisinde sofanın fonksiyonu için bk. Kuban, 2015: 193.

⁷² Sofanın merkezinde yer alan 0.20 m. yüksekliğe sahip, 3 m. uzunluğunda, 0.40 m. eninde, uzun duvarlar arasında konumlandırılmış bir temel kalıntısı göze çarpar. Moloz taşlardan oluşturulup harçla bağlanan ve köşkün güneybatı duvarına uzanan 0.50 m.'lik bölümü tahrip olmuş söz konusu kalıntının, gerek teknik, gerekse de kullanılan malzeme göz önüne alındığında sofayı ikiye ayıran bir duvar kalıntısı olmadığı düşünülmektedir; ayrıca, temel kısmının başladığı duvar yüzeylerinde herhangi bir iz veya kalıntı tespit edilmemiştir. Duvar bakiyesinin bir seki işlevi gördüğünü söylemek mümkündür.

⁷³ Tonoz yüzeyindeki sıva kayıpları ile çatı yüzeyindeki horosan harcın, bazı noktalarda zamanla yok olması çatıdan sızan suyun tonoz yüzeyindeki tuğlalara sızmasına neden olmuştur.

tahribatlar dolayısıyla büyük oranda yok olmuştur. Sofa içerisinde yer alan merdivenler ile kuzeybatı duvarının birleştiği kısımda sekiz adet altıgen tuğla plaka zemin döşemesi günümüze ulaşmıştır (Foto 36). Sofayı aydınlatan dört pencere bulunmaktadır. Köşkün ana mekanını aydınlatan kuzeydoğu ve batı cephedeki mazgal pencereler zeminden 3.05 m. yüksektedir, üst kısımları hatıl boşluklarıyla sınırlanırken alt kısımlarından 0.10 m.'lik bir aralıktan sonra hatıl boşluğu geçmektedir. Bu durum pencerelerin üst kısımları dışında, diğer kısımlarının şevlenmesini sağlamıştır (Foto 37).

Hamam ve hazırlık mekanında yer alan mazgal pencereler içeri doğru şevlidir; ancak yapının diğer mazgal pencerelerine göre şevlenmesi farklıdır; üst ve alt sınırların açısı aşağıya doğru uzanmaktadır, pencerelerin üst sınırının içeriye doğru şevlenememesi toprağa yaslanan duvarın dış yüzüyle olan bağlantıyla ilişkilidir.

Dış cephede pencerelerin alt sınırı toprak zeminden 0.90 m. yukarıdadır. Söz konusu pencereler üst kısımlardan da içeri doğru açılsaydı, dıştaki pencere açıklığının toprak yüzeyi içerisinde olması gerekirdi, pencerelerin bu şekilde konumlandırılması, arazi meylinin ve toprak seviyesinin yapının inşa edildiği dönemde de aynı olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir⁷⁴.

3.1.4.4. Merdiven Kuruluşu

Köşkün içinden çatıya ulaşan merdiven yapılanması üç aşamada değerlendirilebilir. İlki köşkün kuzeydoğu duvarına içeriden bitişik yapılmış, beş basamaklı ve merdiven sahanlığına uzanan taş merdivenlerdir. Bu alan, zeminden 1.70 m. yukarıda yer alan 0.90x2.10 m. ölçülerindeki kapı açıklığıyla son bulur (Foto 38).

İkinci bölüm, kapı açıklığının uzandığı merdiven sahanlığıdır, bu alan 0.95x0.85 m. ölçülerine sahiptir (Foto 39). Kapı önünde yer alan en üstteki basamağın yarısı kırılmış olup kapı sövelerinden kuzeybatı yöndeki sökülüştür. Yekpare taş lentoya sivri kemerli bir profil oyularak derinlik kazandırılmıştır (Foto 40). Merdiven sahanlığını dar olan kuzeydoğu duvarından, içeriden 0.35 m. enine sahip bir mazgal pencere aydınlatır.

Üçüncü bölüm merdiven kovanının oluşturduğu alandır. Merdiven kovanını kuzeybatı duvarı içerisine yerleştirilmiş 0.65 m. eninde ve merdiven sahanlığındaki pencereye göre, dışarıya doğru daha fazla şevlenen bir mazgal pencere aydınlatır. Sahanlıktan çatıya çıkan on beş adet taş merdivenin yüzeyleri 0.30 m., enleri 0.75 m. olup merdivenler arası yükseklik 0.25-0.30 m. arasında değişmektedir. Söz konusu merdiven kovanının üzeri uzunlamasına iki parça halinde düzenlenmiş mukarnas dolgulu bir tonozla örtülmüştür. Tonoz örtüsü yan

⁷⁴ Yavuz, 2000: 283.

duvarlardan uzanıp orta kısımda birleşmektedir, örtünün iç yüzeyine işlenen mukarnas dolguları 0.20 m. kadar dışarı taşan bir üslupla işlenmiştir (Foto 41,42).

Merdiven düzenlenmesine paralel bir açıyla yerleştirilen tonoz örtü, özellikle çatıdan inişte üç boyutlu bir algılama yaratarak mukarnaslı dolgular adeta hareketli bir görüntü yansıtır⁷⁵. Basamaklar çatı kotunda yekpare düzgün bir taşla oyulmuş eşikli bir sahanlıkla son bulur. Düzgün blok taşın üzerindeki yan yana dizilmiş altı adet yuvarlak delik, çatı kısmının, merdiven hattıyla arasında demir parmaklı bir şebeke olduğunu göstermektedir (Foto 43). Bununla birlikte, üst sahanlığın iki yanında temel kısımları izlenebilen duvar örgüleri eşik kısmına ait örtünün temel kalıntılarıdır (Foto 44).

Tarihlendirme ve Değerlendirme

Kemer Av Köşkü'nün inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Boyuna dikdörtgen planlı sofanın, zemin kısmının kaçak kazılar sonucu büyük oranda tahrip edildiği görülmüştür. Kalan kısımlardaki toprak dolgu kaldırıldığında zeminin altıgen tuğla plakalarla kaplı olduğu anlaşılmaktadır.

Sofanın ortasında seki benzeri moloz taş örgülü kuruluş dikkat çekicidir (Foto 45) . Benzer bir uygulama Kubadabad Küçük Saray, Kız Kalesi Ana Yapı⁷⁶ ve Alanya Sedre Köşkü'nde de karşımıza çıkmaktadır. Y. Yavuz, söz konusu seki kalıntısının misafir kabulü için bir selamlık mahiyetinde olduğunu ileri sürmektedir. Bu alanın üst kata servis yapılan bölümün bir parçası olabileceğini, aktif olarak kullanılan üst katın ise merdiven sahanlığına açılan kapıyla bu bölümden koparılmak suretiyle servisin rahatsız edilmeden yapıldığını belirtmektedir⁷⁷. Bu düşünce akla yatkın gelmektedir.

Benzer uygulama Kemer Av Köşkü'nde sofadan çatıya ulaşan merdiven kuruluşu bir kapıyla önce bir merdiven sahanlığına, devamında çatıya ulaşmaktadır. Bu durum çatının özel bir alan olduğuna ve aktif olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Merdiven kovanının üç boyutlu mukarnas süslemeli tonozlu üst örtüsü ise Anadolu Selçuklu Köşk ve Saray mimarisinde ünik bir uygulamadır. Estetik kaygılar güdülerek yapılan bu uygulama çatının yoğun olarak kullanımı yanında, köşkün önemli saray mensuplarınca geçici bir ikamet yeri olarak kullanıldığını da göstermektedir.

Köşk cephe kurgusu açısından da dikkat çekicidir. Tüm cephelerde pencere açıklığı mevcuttur. Güneybatı cephedeki dikdörtgen formlu pencere dışında diğerleri form olarak mazgal tipindedir. İç cepheden üç yönde şevli olan mazgal pencereler, dıştan dar ve ince

⁷⁵ Yavuz, 2000: 284.

⁷⁶ Yavaş, 2000: 304.

⁷⁷ Yavuz, 1970: 370.

formda yapılmıştır. Bu durum teknik olarak bina üzerine binen yükü hafifletmekle birlikte, dıştan gelebilecek tehlikelere karşı da bir önlem alma niteliği taşımaktadır.

Kemer Av Köşkü'nün inşa tarihini isabetli bir dönem içerisinde tespit etmek için benzer topoğrafik kurgu ve plan tipolojisine sahip Alanya kıyı ovasındaki köşklerle mukayese etmek yerinde olacaktır. Antalya'nın doğu yakasındaki Anadolu Selçuklu Köşklerinin, I. Alaeddin Keykubad'ın 1221'de Alanya'nın fethi sonrası Selçuklu devlet adamları için inşa edildiği genel kanı olarak kabul görmektedir⁷⁸. Söz konusu köşkler av ve eğlence amacı dışında, sultanların yol üstünde konaklayabileceği, manzaraya hakim dinlenme sahaları olarak inşa edilmişlerdir⁷⁹. Ancak bu bölgelerde yapılan sistemli kazıların yetersizliği, köşklerin süsleme ve bezeme özellikleri konusunda bilgilerimizi sınırlamıştır.

Buna karşılık, araştırmamıza konu av köşkünde yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen küçük buluntular araştırmacılara bir değerlendirme yapma imkanı sağlamıştır. Özellikle kazılarda ortaya çıkarılan ve Anadolu Selçuklu Saray ve Köşklerinin süsleme programının devamını yansıtan çini buluntular bu açıdan önem taşımaktadır. Bunlar arasında, insan figürlü, tavuskuşu, kartal, balık, ördek, balıkçıl su kuşları dekorlu çiniler Anadolu Selçuklu çini sanatının bütün özelliklerini taşımaları bakımından dikkat çekicidir (**Bk. Foto 55, 56, 60, 63, 65, 68**). Firuze rengin yoğun kullanıldığı çinilerde, figürler opak zemin üzerine firuze, siyah, mangan moru renkte dekorlanmıştır. Bazı örneklerde zemin siyah veya firuze renkle boyanmıştır. Bu çinilerin çoğunluğunun altı kollu yıldız biçiminde tasarlanmış olmaları da Selçuklu dönemi çinileri ile birebir aynı olması dikkat çekicidir.

İçerisinde ünik nitelikte olan çini fragmanların yer aldığı buluntular, teknik, kompozisyon ve tasarım açısından Kubadabad Sarayı çinilerine benzerlik gösterse de, en yakın örneklerine Akşehir Sarayaltı ve Aspendos Sarayı yıldız biçimli çini fragmanlarında rastlanmaktadır (**Bk. Foto 61, 82, 96, 97**). G. Öney Akşehir Sarayı'nı Konya Köşkü'nden sonra ilk av köşkü olarak tanımladığı değerlendirmesinde, 1212-1213 tarihli Antalya Sarayı'nı Akdeniz Bölgesi'ndeki Selçuklu Saraylarının çini zincirinin başlangıcı olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte, Akşehir'deki Selçuklu yapılarını 1213-1236 yılları arasına tarihlendirmiş, diğer köşklerin inşa sıralamasını 1223 tarihli Antalya Aspendos ve Alanya İçkale Sarayı olarak vermiştir⁸⁰.

Bu noktada araştırmayı daha sağlam temeller üzerine inşa etmek adına tarihi kaynaklara başvurma gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev Antalya'yı fethettikten sonra şehrin valiliğine Emir Mübarizedin Ertokuş'u getirmiş, bu yeni

⁷⁸ Redford, 1996: 453; Yavaş, 2000: 312-313.

⁷⁹ Redford, 2008: 110-111.

⁸⁰ Öney, 2005: 226-229.

şehrin yönetimini, “saltanatının kıdemli kullarına” teslim ederek, kentin çevresindeki ormanlık arazileri saray hizmetçilerine av yeri olarak vermiştir⁸¹.

Antalya’nın ikinci defa I. İzzeddin Keykavus Dönemi’nde fethedilmesiyle birlikte şehrin valiliği tekrardan Emir Mübarizeddin Ertokuş’a teslim edilmiştir⁸². I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in gurbet hayatında bile yanından ayırmadığı⁸³, İbni Bibi’nin, “Sahilde yaşayan halkın geleneklerini, dillerini ve adetlerini öğrenmiş” bir emir olarak tanıttığı Ertokuş’un, I. Alaeddin Keykubad Dönemi’nde de Antalya valisi olarak Alanya’nın fethi sırasında sultanın güvendiği emirlerin arasında olduğunu görmekteyiz⁸⁴. Söz konusu tarihsel kayıtlar göstermektedir ki, Mübarizeddin Ertokuş, I. Gıyaseddin Keyhüsrev Döneminden, I. Alaeddin Keykubad Dönemi’ne kadar uzunca bir süre Antalya Subaşılığı görevinde kalmıştır. Böylesine başarılı ve Selçuklu Sultanları tarafından güvenilen bir emirin şüphesiz Antalya çevresinde sadece avcılık faaliyeti için değil, Selçuklu elitinin gücünü yansıtmaya açısından da bir köşkü olması akla yatkın gelmektedir.

Bununla birlikte, Selçuklu eyalet valilerinin bulundukları şehrin dışında tahkimli köşklerinin olduğu ve bu köşkların Selçuklu aristokrasisinin bir parçası olarak hükümdarlığın gücünü de yansıttığı bilinmektedir⁸⁵. Ayrıca, Selçuklu Sultanlarından I. İzzeddin Keykavus’un kışlak Antalya’da günlerini kara ve deniz avıyla geçirdiği tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır⁸⁶. Yine I. Alaeddin Keykubad’ın Alaiye’nin fethinden sonra kışlak Antalya’ya gelip günlerini av ve eğlenceyle geçirdiği görülmektedir⁸⁷. Sonuç olarak; Antalya’nın 1207’deki ilk fethinden itibaren anlaşılmaktadır ki, şehrin çevresi emirler için olduğu kadar Anadolu Selçuklu Sultanları için de bir av sahası olarak görülmüştür. Böylesine yoğun bir kışlak ve avlak olarak kullanılan bir şehirde, kentin dışında ve ormanlık alanda konumlanan bir av köşkünün olması gerekmektedir.

Çalışmayı oluşturan ve Antalya’nın batı yakasındaki kayıp halkayı tamamlayan bu köşkün Kemer’deki Av Köşkü olduğu kanaati oluşmaktadır. Köşkün Antalya’daki önemli bir Selçuklu devlet adamına ait olduğu-ki kayıtlar Mübarizedin Ertokuş’a işaret etmektedir-ancak Sultanlar tarafından da kullanıldığını söylemek yerinde olacaktır. Tüm bu veriler ışığında; Kemer Selçuklu Av Köşkü’nün, plan, cephe, pencere düzenlemesi ve kazılarda elde edilen

⁸¹ İbni Bibi I, 1996: 119-121.

⁸² İbni Bibi I, 1996: 167.

⁸³ İbni Bibi I, 1996: 119.

⁸⁴ İbni Bibi I, 1996: 262-264.

⁸⁵ Akok, 1969: 48-49.

⁸⁶ İbni Bibi I, 1996: 191.

⁸⁷ İbni Bibi I, 1996: 269-270. I. Keykubad’ın Antalya ve çevresinde saray ve köşkları olduğunu ortaya koymaktadır. Bk. Yetkin, 1970: 70-72.

inilerdeki renk, kompozisyon, teknik ile tarihi bilgilerden hareketle en erken 1207, en geç 1223 tarihinde inşa edildiği ve Antalya çevresindeki ilk Av Köşkü olduğu düşünülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK BULUNTULAR

4.1. Pişmiş Toprak Sırsız Seramik Buluntular

Pişmiş toprak küçük buluntular günlük kullanım için üretilmiş parçalardan oluşmaktadır.

4.2. Kandil

Pişmiş toprak kandil, birinci avluda toprak dolgu içerisinde bulunmuştur. Üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Gövdesi şişkin, dairesel bir yapıda, merkezinde doldurma deliği olan kandilin burun kısmı kırık ve noksandır. Kulp kısmı s formunda ve sağlamdır. Gözeneksiz olup yuvarlak bir kaidesi vardır.

4.3. Günlük Kullanıma Ait Küp Parçaları

Testi ve büyük küp parçalarından oluşan kalıntılardır. Bütüncül olmayan küp ve testi parçalarının sadece kulp kısımları sağlamdır.

4.4. Su Künkü Parçaları

Bu parçalar daha çok imalat hatası olduğu düşünülen ve toprak dolgu içerisinde tespit edilen, bilezikli künk parçalarından oluşmaktadır.

4.5. Sırlı Seramik Buluntular

Buluntular arasında bütüncül olmayan pişmiş toprak sırlı seramik parçaları kırık ve parçalar halinde ortaya çıkarılmıştır.

4.5.1. Kap Parçaları

Bitkisel süslemeli ve tek renk sırlı bir tabağın kırık parçaları olduğu anlaşılan buluntular sgraffito tekniğinde⁸⁸ olup bütüncül değildir⁸⁹. Kiremit kırmızı hamurdan sert ve sık dokulu olarak üretilmiştir. Sırlanan yüzey krem rengi astarla kaplanmıştır. Benzerlerini

⁸⁸Anadolu Selçuklu seramiklerinde yoğun olarak kullanılan bir tekniktir. Seramik hamuruna istenen form verildikten sonra astarlanıp kurutulur. Desene ait astar, sivri bir aletle kazınarak fırınlanır. Anadolu'daki örneklerde genellikle çukurda kalan kısımlar kahverengi ve siyah gibi koyu renklerle boyanır. Kazılan alanın üzeri renksiz veya kahverengi, koyu yeşil, sarı bir sırla kaplandıktan sonra tekrar fırınlanır. Öney, 1983: 87-88.

⁸⁹ Kahverengi ve yeşilimsi benzer fragmanlar Kubadabad Sarayı kazılarında da bulunmuştur. Otto-Dorn-Önder, 1967: 243.

Kubadabad Sarayı seramik buluntuları⁹⁰ arasında da gördüğümüz seramikler, tek renkli, sırlı, yeşilin farklı tonlarında ve şeffaf hardal rengine sahiptir.

4.6. Madeni Buluntu

4.6.1. Sikke

Birinci ve ikinci avluyu ayıran duvarın temel seviyesinde 1 adet bakır anonim follis⁹¹ Bizans sikkesi tespit edilmiştir. Korozyona uğrayan sikkenin ön yüzünde imparatorun miğferli, zırlı portresi cepheden verilmiştir. Arka yüzde Yunanca M harfi okunmaktadır. Solda ANNO, üst kısımda haç işareti, sağda yıl rakamı, kesimde NIKO (Nikomedia)⁹² yazısı görülmektedir (Çizim 15a,15b)⁹³.

4.7. Cam Buluntular

Kazılar sonucunda üç adet kırık cam buluntu tespit edilmiştir. Kadeh parçalarına ait olduğu anlaşılan cam parçalar, yuvarlak alçak kaideli olup ince cam işçiliği dikkat çekmektedir. Kaidelerin merkezi bombe yaparak gövdeye doğru yükseltilmiştir. Kırık kısımlardan, boyun kısmına doğru genişleyen silindirik bir formda olduğu görülen parçalar açık turkuaz, açık yeşil ve sarımsı renk tonlarına sahiptir. Benzer örnekleri Kubadabad Sarayı buluntuları arasında da olan kadehlere ait kaide parçalarının çapı 5-8 cm. arasında değişmektedir⁹⁴.

4.8. Çini Buluntular⁹⁵

Çiniler formlarına göre, yıldız formu, haç kollu çiniler, sekiz köşeli yıldız, altıgen ve levha formu olmak üzere, sıraltı ve tek renk sırlı mozaik tekniğinde üretilmiştir.

⁹⁰ Öney ve Çobanlı, 2007: 116.

⁹¹ 40 nummi değerindeki bakır sikkelerdir. İmparator I. Ioannes Tzimiskes (969-976) Dönemi'nde basılmaya başlanmış, I. Alexius'un 1092'deki yaptığı parasal reforma kadar devam etmiştir. Kılıç, 2014: 179.

⁹² Bizans'ın 627 yılına kadar para basan darphanelerinden biridir. M harfinin ucundaki A sembolü atölyenin sembolü olarak kabul edilmektedir. Demirel Gökalt, 2007: 71.

⁹³ X. yüzyılda basılmaya başlanan bu sikkelerin bir Anadolu Selçuklu yapısının temel seviyesinde bulunması av köşkünün bir Geç Roma bakiyesi üzerine inşa edildiğini akla getirmektedir. Yapıda kullanılan Bizans dönemine ait devşirme mimari parçalar da bu görüşü destekler niteliktedir.

⁹⁴ Uysal, 2008: 143.

⁹⁵ Bu çalışmaya buluntular içerisinde sadece bütünlük arz eden ve tanımlanabilen çini parçaları dahil edilmiştir. Bunun dışında, herhangi bir figürün vücudunun bir parçasını gösteren, kırık, eksik çini parçaları kapsam dışında tutulmuştur.

4.8.1. Sıraltı Çiniler

Bütüncül ve amorf nitelikte olmayan çini parçalarının derinlikleri 2-3 cm. arasında değişmektedir. Figürler şeffaf sıraltına firuze, lacivert, opak beyaz olup konturlarda yoğun olarak siyah ve açık kahverengi tonlar kullanılmıştır.

4.8.1.1. Figürlüler

4.8.1.1.1. İnsan Figürlü Çiniler

Çini kalınlıkları 2-2,5 cm. arasında değişmektedir. Tek figürlü kompozisyonlar şeffaf siyah ve beyaz zemin üzerine firuze ve kobalt mavisiyle dekorlanmıştır. Figürler kaftanlarıyla oturur vaziyette, cepheden tasvir edilmiştir. 2 adet insan figürlü çini bulunmaktadır.

Figür 1: Çini parçası 8,5x5 cm. boyutlarında, 2,5 cm. derinliğe sahiptir. Dört bir yanı kırık olduğundan biçimi anlaşılamayan, ancak figürün merkezdeki konumlanmasından yola çıkarak sekiz köşeli yıldız biçimli olduğu düşünülen çini, sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Şeffaf opak zemin üzerine işlenen figürün konturları siyah renkte işlenirken, boyun kesiminden sıfır yaka olduğu anlaşılan kaftanı lacivert renkte boyanmıştır. Siyah renk dolgulu başlığı düz ve işlemsizdir.⁹⁶ Başlığın kırık olan sağ tarafa doğru kavisli bir şekilde uzanması figürün başlık altından aşağıya doğru süzülen uzun bir saça sahip olduğunu düşündürmektedir. Figürün başı hafif sağa doğru $\frac{3}{4}$ profilden, gövdesi cepheden tasvir edilmiştir. Göz ve kaşlar kalın çizgilerle belirgin olarak işlenmiştir. Bakışları belirli bir noktaya sabitlenmiş ve sanki önemli bir olayı izler gibidir. Selçuklu çini sanatında figürlerin çevresinde görülen yoğun bitkisel kompozisyonun aksine figür, bir kolonun ayakta tuttuğu üçgen çatılı bir düzenleme içerisine yerleştirilmiştir, bu düzenleme Uzakdoğu sanatının üslup özelliklerini hatırlatmaktadır. Baş çevresinde ve hale içerisinde kalan boşluklar lacivert dolgulu noktalarla düzenlenmiştir. Figürün duruş ve halesinden, ayrıca kompozisyon düzenlemesinden önemli bir saray mensubu olduğu anlaşılmaktadır. Selçuklu saray çinileri içerisinde ünük nitelikte olan çini parçasının sırlı yüzünde çatlamlar görülmektedir.

Figür 2: Çini parçası 8x6,5 cm. boyutlarında 2 cm. derinliğe sahiptir. Dört bir yandan kırık olan ve kesiminden haç kollu düzenlemenin üst bölümüne ait olduğu anlaşılan çini, sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Figür siyah zemin üzerine açık turkuaz renkte işlenmiştir. Kenarların turkuaz renkte şeritlerle sınırlandırıldığı kalan izlerden anlaşılmaktadır. Yuvarlak yüzü, küçük ağızlı, dolgun yanaklı, yay kaşları ve çekik badem gözleriyle Orta Asya Türk figür

⁹⁶ Benzer başlık uygulamasına Konya Kalesi'ndeki bağdaş kurup oturan insan figüründe rastlanmaktadır. Taşçı, 1998: 58, Res. 14.

tipinin bir yansımasıdır⁹⁷. Figür Türk Oturuşu⁹⁸ olarak ifade edilen bağdaş kurmuş bir şekilde tasvir edilmiştir⁹⁹. Kollar sıfır yaka kaftanın içerisinde. Kaftan üzerinde siyah çizgilerle haçvari bir kompozisyon dikkat çekmektedir. Haç kollarının üzeri ve kolların arasındaki boşluklar noktalarla bezenmiştir. Kaftanın merkezinde ise madalyonu andıran siyah dolgulu bir düzenleme vardır. Anadolu Selçuklu figür sanatında karşılaşmadığımız bu düzenleme ünik niteliktedir. Kulaklarının üzerinden omuzlara dökülen dolgun siyah saçları ve yüz hatlarından bir kadın tasviri olduğu düşünülen figürün baş çevresi turkuaz renkte hale ile çevrelenmiştir. Figürün sağ tarafındaki siyah zemin asimetrik olarak düzenlenmiş iki adet turkuaz renkli palmet motifiyle bezenmiştir. Figür çizgileri, düzgün oranları, tasarlanışı, desenleriyle yüksek düzeydeki işçiliğiyle göz doldurmaktadır. Bu durum üst düzey bir Selçuklu ustası tarafından yapıldığını göstermekle birlikte, figürün saray ileri gelenlerinden birini tasvir ettiğini de göstermektedir.

4.8.1.1.2. Hayvan Figürlü Çiniler

Çini repertuarın en kapsamlı kısmını oluşturmaktadır. Çini derinlikleri 2-3 cm. arasında değişmektedir. Av yaşamını sembolize eden balık, ördek, güvercin, su kuşu gibi av hayvanları dışında yaban eşiği, kartal, tavus kuşu gibi figürler de bulunmaktadır. Figürler şeffaf sır altına beyaz, firuze, siyah zemin üzerine, kobalt mavi ve değişen tonlarıyla birlikte, siyah, firuze, patlıcan moru ve beyaz renkte boyanmıştır.

Figür 3: 10x11 cm. ebatlarında 3 cm. derinliğe sahip çini parçası sıraltı tekniğindedir. Opak zemin üzerine siyah, mavi, lacivert ve patlıcani mor renklerle boyanmıştır. Çevresi kırık olan parçanın siyah çerçeve konturlarından sekiz köşeli yıldız formunda kesildiği anlaşılmaktadır. Çini üzerinde yoğun sır çatlamaları ve boya akmaları görülmektedir. Merkezde bir hayat ağacı ve çevresine iki yanda simetrik olarak yerleştirilmiş ördek motifi vardır. Figürler profilden tasvir edilmiştir. Sağ tarafta yer alan ördek motifinin baş kısmının üst bölümü kırıktır. Ayakları ve kapalı olan kanadı siyah renkte işlenmiştir. Gövdesi ve açık olan kanadı ise mavi renkte boyanmıştır. Açık olan kanadının uç kısımları yuvarlatılmış ve patlıcani mor renkte doldurulmuştur. Sol tarafta yer alan ördek motifinin sadece gaga ve göğüs kısmı izlenebilmektedir. Kuşların gagaları farklı yönler hamle yapar gibidir, hayat ağacı çevresindeki boşluklar uçar vaziyette, siyah çizgi ve noktalarla desenlenmiş küçük kuş motifleriyle hareketlendirilmiştir. Böylece sahneye dinamizm, canlılık ve doğallık katılmıştır.

⁹⁷ Öney ve Çobanlı, 2007: 91; Arık ve Arık, 2007: 235.

⁹⁸ Yetkin, 1986: 166; Otto-Dorn-Önder, 1967: 240.

⁹⁹ Bu oturuş şekli Selçuklu Sanatında hükümdarlar veya hükümdarlık makamına yakın kişilere özgüdür. Esin, 1970: 238. Önder, 1970: 122.

Figürlerin ayakları yere basmaz, zemin kısmı ve köşe dolguları noktasal kompozisyonda düzenlenmiş olup sağ yündeki köşe dolgusu içerisinde patlıcanı mor renkte bir madalyon işlenmiştir. Anadolu Selçuklu çini sanatında hayat ağacı çevresine yerleştirilmiş kuş motifleri çoğunlukla bitkisel bir kompozisyonla verilmektedir. Söz konusu çini tasvirinde ise bu düzenleme görülmez. Ayrıca hayat ağacı çevresinde bir kanadı açık ördek motifli tasarım oldukça dikkat çekicidir. Bu yönleriyle ünik nitelikte bir çini olduğu anlaşılmaktadır.

Sonsuz hayatı sembolize eden hayat ağacı motifi Anadolu Selçuklu çini sanatında yoğun olarak işlenmiştir. Erken devirde kuşlarla çevrili olarak karşımıza çıkan motif, Anadolu Selçuklu saraylarında ve Kubadabad çinilerinde de benzer kompozisyonlarla görülmektedir¹⁰⁰.

Figür 4: 5,5x3 cm. ebatlarında, 2,5 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Çini çevresi kırık olduğundan formu bilinmemektedir. Opak zemin üzerine lacivert renkte işlenen figürün konturları siyah-gri renkte çizilmiştir. Göz çevresi yuvarlak bir hatla belirginleştirilmiş tavus kuşunun başı geriye doğru s formundadır. Çini üst kısımdan kırık olduğundan figürün başında olması gereken uçları toplu tüyleri eksiktir. Gaga oldukça küçük-belli belirsiz, sade ve çizgisiz bir şekilde, sadece iç kısmı boyanarak işlenmiştir. Gövdenin sınırlarını belirleyen kontur çizgileri gagadan aşağıya doğru boyun çevresinde adeta bir hale biçimi oluşturmaktadır.

Boyun ve hale çizgisi arasındaki boşluk noktasal bir düzenleme ile doldurulmuştur. Anadolu Selçuklu Sanatında hale motifi insan figürlerinde kullanım alanı bulmuşken hayvan figürlü çinilerde tercih edilmeyen bir özelliktir. Muhtemelen bunda figürün bir tavus kuşu olması ve bu kuşların cenneti simgeleyen öğelerden biri olması¹⁰¹ tercih edilmesinde önemli bir etken olmuştur. Özellikle uzun boyunlu benzer örneklerini Kubadabad çinilerinde de gördüğümüz tavus kuşu desenli çinide, Selçuklu ustası form farklılığı yaratmak adına böyle bir düzenlemeye de gitmiş olabilir. Sonuç itibarıyla söz konusu düzenleme göz önüne alındığında ünik nitelikte bir çini parçası olduğu anlaşılmaktadır.

Figür 5: 6,5 x 5,5 cm. ölçülerinde 2 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Çini tablanın sadece üst kısmı sağlam olduğundan formu tam olarak bilinmemektedir. Ancak sağlam olan üçgen üst kısmından sekiz kollu yıldız biçiminde kesildiği anlaşılmaktadır. Sağ tarafta oluşan kavlamadan çini hamurunun kirli sarımsak rengi belli olmaktadır.

Dıştan kalın, içten ince siyah bir kontur ile çizgisi ile çerçevelenen çininin merkezinde profilden bir balık figürü tasvir edilmiştir. Opak zemin üzerine figürün desenleri siyah

¹⁰⁰ Öney, 1968a: 25-27.

¹⁰¹ Arık, 2000: 94.

çizgilerle belirlenmiş, gövdesi kobalt mavi, yüzgeci ise açık firuze renkle dekorlanmıştır. Bu bölümdeki firuze renk sır altından akmıştır. Göz bölgesi büyükçe siyah bir benekle desenlenmiş figürün sağlam olan üst bölümü, yüzgecine uygun bir şekilde konturlanmıştır. Üst kısımdaki üçgen dolgunun içi siyah noktasal bir kompozisyonla düzenlenmiştir.

Çininin büyük kısmı kırık ve eksik olduğundan balık figürünün tek mi yoksa başka figürlerle birlikte mi verildiği bilinmemektedir. Anadolu Selçuklu sanatında daha çok çift olarak veya insan figürüyle birlikte ele alınan balık figürü, burçlarla ilişkilendirilmiş, ayrıca bolluk ve bereketin de simgesi olmuştur¹⁰². Çinide dikkat çeken bir başka unsur ise, çerçeveyi oluşturan üçgen köşeliklerin içindeki noktasal-beneksell kompozisyonudur. Aynı düzenlemeyi Kubadabad ve Aspendos çinilerinde de görmekteyiz. Bu durum, Anadolu Selçuklu çini ustalarının bazı üslupsal düzenlemeleri farklı saraylarda da devam ettirdiğini göstermektedir.

Figür 6: 11x10 cm. ebatlarında 2,5 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Altıgen formda kesilen çininin çevresi muhtemelen yıldız biçimliydi. Bir ördek olduğu anlaşılan figür beyaz zemin üzerine kobalt mavi ve siyah renkte boyanmıştır, köşelere gelen kısımlarda ise koyu kahverengi tonlardan dolgular yapılarak içlerinde beyaz boşluklar kullanılmıştır. Figürün ayakları, kontur çizgileri, dolgun gagası siyah renkle dekorlanmıştır. Kapalı olan kanadı ince siyah çizgilerle belirtilmiş, açık olan stilize kanadının uçları yuvarlatılarak sadece bir tanesinin içi siyah renkle doldurulmuştur. Figürün boyun, baş ve gövde kısmındaki beyaz şeritler oldukça dikkat çekicidir (Çizim 16). Benzer bir uygulamayı Kubadabad sekiz köşeli yıldız biçimli bir çinide görmekteyiz¹⁰³. Özellikle ördek figürünün açık olan kanat tasarımı, göğüs bölgesindeki yuvarlak süslemeler ve kuyrukların hemen altındaki sıra halindeki noktasal düzenleme, tasarımın aynı ekolden çıktığını göstermekle birlikte, Selçuklu çini ustalarının bazı figürleri üsluplaştırdığını göstermektedir.

Figür 7: 9,5x7,5 cm. ölçülerinde 2,5 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Merkezde yer alan figürün çevresi firuze renkli bir şeritle çevrelenmiştir. Kesiminden haç kollu çini levhanın sol koluna ait olduğu anlaşılan çinide, bir su kuşu tasvir edilmiş olup şeffaf siyah zemin üzerine firuze renkle işlenmiştir. Figürün kanat detayları, göz çevresi ve gagası zarif ve belirgin hatlarla ön plana çıkarılmıştır. Profilden verilen kuşun hareket halinde olduğu kanatların asimetrik duruşundan ve baş çevresinde yer alan firuze renkli damlacıklardan anlaşılmaktadır. Sol kanadının üzerinde bir palmet motifi, sağ kanadının üst bölümünde ise yine bitkisel bir tezeyinat bulunmaktadır (Çizim 17).

¹⁰² Öney, 1968b: 142-159; Otto-Dorn-Önder, 1967: 240.

¹⁰³ Arık, 2000: 103; Büyükçanga, 2006: 110: Kat. no: 47.

Bununla birlikte, figürün göğüs kısmındaki süsleme oldukça dikkat çekicidir. Bu detay, söz konusu figürün yabani bir av hayvanı olmadığını, aksine Selçuklu Sultanlarının has bahçelerinin önemli üyelerinden biri olduğunu göstermektedir. Çini sanatçısı bir göl kuşunu doğal ortamında, hareket halinde, adeta anlık fotoğrafını çekerek resmetmiştir. Bu durum Selçuklu ustalarının gözlem gücünü yansıtmaya açısından önemlidir. Figür tasarlanışı açısından ünik niteliktedir, ancak benzer renk kullanımı haç kollu figürlü bir Aspendos çinisinde ve Keykubadiye’de bulunmuş olan bir seramikte karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁴

Figür 8: 4,5x6 cm. ölçülerinde 2,5 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Altıgen biçimli çinide siyah zemin üzerine firuze renkle desenlenmiş balıkçıl bir su kuşu tasvir edilmiştir. Kuşun çevresi firuze renkli bir şeritle sınırlandırılmıştır. Uzun ve ince gagası, göz üzerindeki sürmeyi andıran siyah ince çizgisiyle oldukça dikkat çekicidir. Boyun ve gövde üzerinde bulunan şeritlerin arasındaki tüyler kısa çift çizgilerle belirtilmiştir. Figürün ayakları su içerisinde ve doğal ortamında yüzer şekilde tasvir edilmiş gibidir. Suyun yoğunluğu ve Kuşun alt bölümünde yer alan ve S formunda düzenlenmiş firuze renkli dolgular suyun yoğunluğunu ve hareketini göstermektedir (Çizim 18). Benzer teknik ve renk kullanımını Kubadabad figürlü çinisinde de görülmektedir¹⁰⁵. Çini yüzeyinde yoğun çatlamlar ve dökülmeler mevcuttur.

Figür 9: 6,5 x 7 cm. ebatlarında 2,5 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Beyaz zemin üzerine kobalt mavi ve siyah renk kullanılarak güvercin figürü tasvir edilmiştir. Çininin sol ve alt kısmı kırık olduğundan formu tam bilinmemekte, ancak üst sol kısmının hafif yukarıya doğru olan formu, çini plakanın sekizgen yıldız formunda kesildiğini göstermektedir. Sadece baş kısmı izlenebilen figürün çevresi gri renkte kontur çizgileriyle sınırlandırılarak gövdesi kobalt mavi renkle dekorlanmıştır. Gaga kısmı gri renkte desenlenmiş uç kısmı siyah renkte dolgularla belirginleştirilmiştir. Göz düzenlemesi kobalt mavi rengin üzeri yuvarlak bir şekilde kazınarak yapılmıştır (Çizim 19). Çini yüzeyinde sır çatlamları ve dökülmeleri mevcuttur. Kalan sağlam kısımlardan tek figürlü olduğu düşünülen çininin benzer örneklerine Kubadabad ve Aspendos çinilerinde de rastlanmaktadır. Ancak bu örneklerde güvercin figürleri bitkisel bir tezeyinat çevresinde çift olarak görülmektedir¹⁰⁶.

Figür 10: 6,5x4,5 ölçülerinde 2,5 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Çevresi tamamen kırık olduğundan formu bilinmemektedir. Beyaz zemin üzerine kobalt mavi, kahverengi ile yaban eşiği tasvir edilmiştir. Figürün baş ve kulakları kobalt mavi, yüz kısmı

¹⁰⁴ Arık ve Arık, 2007: 266; Baş, 2019: 76.

¹⁰⁵ Arık, 2000: 104.

¹⁰⁶ Arık ve Arık, 2007: 266, 322.

kahverengi ile boyanmıştır. Sadece baş kısmı izlenebilen figürün göz kapakları belirgin olarak işlenmiştir. Çini yüzeyinde çatlamlar ve dökülmeler mevcuttur. Dökülen sırlı tabakanın altında pembemsi çini hamuru görülmektedir (Çizim 20).

Figür 11: 7x7 cm. ebatlarında 2,5 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Dört bir yandan kırık olduğundan formu tam olarak bilinmese de, kırık üst bölümün yukarıya doğru meyli dikkate alındığında, sekiz köşeli yıldız formunda kesildiği anlaşılmaktadır. Opak zemin üzerine mangan moru, kobalt mavi ve siyah renklerle desenlenen çinide tavus kuşu tasvir edilmiştir. İki yandan derin siyah konturlarla sınırlanan tavus kuşunun baş kısmı kobalt mavi, üç tüyden oluşan sorgucu mangan moru, gagası siyah ile boyanmıştır. Sol üst köşedeki yuvarlak beyaz zeminin içine soyut bitkisel süsleme eklenmiş ve mangan moru ile dekorlanmıştır.

Yıldız formu çininin sol kolunda konumlandırılan figürün sağ tarafındaki derin çizgisel kontur, kuyruklarının aşağıya doğru olduğunu göstermektedir. Gerek figür çevresindeki düzensiz siyah köşe dolguları gerekse de tavus kuşunun göz hatlarının belirgin olmaması figür çiziminin usta olmayan bir elden çıktığını düşündürmektedir. Çini tablası üzerinde sır çatlamları ve dökülmeleri mevcuttur. Anadolu Selçuklu çini sanatında yoğun olarak kullanılan bir figür olan tavus kuşu, bir cennet simgesi olmakla beraber, sonsuz hayatı temsil eden kutsal ve uğurlu bir hayvan olarak da kabul edilmektedir¹⁰⁷.

Figür 12: 10x7 cm. ölçülerinde 2,5 cm derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmış olup beyaz zemin üzerine mangan moru ve kobalt mavi ile boyanmıştır. Figürün sadece baş ve boyun kısmıyla birlikte yukarı doğru açılan kanadının bir bölümü izlenebilmektedir. Çini çevresi kırık olduğundan formu bilinmemektedir. Uzun gagasıyla balıkçıl bir su kuşu olduğu anlaşılan figürün sağ yönde olan kanadı açık ve hareket halinde tasvir edilmiştir (Çizim 21).

Gaga kısmı kalın kontur çizgileriyle desenlenmiş figür mangan moruyla boyanmıştır. Sol tarafındaki kanatlı rumi motifi kuşun boyun kısmıyla birleştirilerek sahneye canlılık kazandırılmıştır. Beyaz zemin üzerindeki diğer boşluklar kobalt maviyle desenlenen bitkisel soyut süslemelerle doldurulmuştur. Yuvarlak göz çevresi uzun bir çizgiyle belirgin hale getirilmiştir. Çini yüzeyinde çatlamlar görülmektedir.

Figür 13: 5x4,5 ölçülerinde 2 cm. derinliğe sahip çini sıraltı tekniğindedir. Çevresi tamamen tahrip olduğundan formu bilinmemektedir. Firuze sıraltına siyah desenli tavus kuşu tasvir edilmiştir. Yüzü sola dönük figür profilden verilmiştir. Kuyruğunun yukarı doğru ve yelpaze

¹⁰⁷ Büyükçanga, 2006: 70; Karal, 2012: 96.

biçiminde açık olduğu görülmektedir. Çini yüzeyinde boşlukta kalan kısımlar soyut süslemelerle dekorlanmıştır. Tepelik tüyü tek siyah topla sonlandırılan figürün boynundaki siyah renkli halka süsleme oldukça dikkat çekicidir. Bu detay tavus kuşunun has bahçenin bir üyesi olduğunu göstermektedir. Tavus koşu motifi Anadolu Selçuklu çinilerinde yoğun işlenen bir konu olmasına rağmen böyle bir detay benzer örneklerde karşımıza çıkmamaktadır. Sadece çinilerde değil, dini ve sivil mimaride de işlenen bu motif Ortaçağ İslam dünyasında cennetin ve ebedi hayatın sembolü olmuştur¹⁰⁸.

Figür 14: 11x8 cm. ebatlarında 2,5 cm derinliğe sahip çini sıraltı tekniğinde yapılmıştır. Opak zemin üzerine mavi renk kullanılmıştır. Çini tablanın üst kısmı kırıktır, nispeten sağlam olan alt kısmın kesiminden sekiz köşeli yıldız formunda kesildiği anlaşılmaktadır. Sağ tarafta açık mavi renkte bir kuyruk görülmektedir. Bu kuyruğun nasıl bir figüre ait olduğu üst bölüm kırık olduğundan bilinmemektedir. Kuyruğun uç kısmına yakın bölümü paralel çizgilerle desenlenmiştir. Tasvirin sol tarafında ise mavi renkte uçları içeri doğru kavisli kanat veya kuyruk benzeri bir bölüm görülmektedir. Bu helezonik detay daha çok Selçuklu kartalının stilize kanat uçlarını anımsatan bir düzenlemedir.

Çini çevresi noktasal bir düzenleme ile çevrelenmiş olup bu bordürlerin üzerine madalyon benzeri süslemeler eklenmiştir. Aynı düzenlemeyi Kubadabad'dan şahin figürlü bir çinide görmekteyiz. Kubadabad örneğinde de figürün çevresi noktasal bir kompozisyonla düzenlenip köşelere madalyonlar yerleştirilmiştir. Yine şahinin kanat ucundaki kavisli düzenleme de bir diğer benzer özelliği yansıtır. İki örnek arasındaki önemli fark ise, figür sayılarıdır. Kemer Av Köşkü çini örneğinde iki ayrı figüre ait olduğunu düşündüğümüz kanat ve kuyruk düzenlemesi mevcutken, Kubadabad örneğinde tek figür tasvir edilmiştir. Kaldı ki, kuyruk ve kanat arasındaki noktasal düzenleme sahnenin ikiye ayrıldığını ve iki ayrı figür olduğunu göstermektedir. Ancak çini tablanın üst kısmı olmadığı için bu figürlerin tam olarak neyi yansıttığı bilinmemektedir. Yine figür çevresindeki boşluklarının noktalarla bezendiği bir başka örnek Alanya İçkale Hamamına ait bir çini parçası ile bir geyik figürünün tasvir edildiği Aspendos çinisidir. Aspendos saray çinilerinin Kubadabad Sarayı'ndan önce yapıldığı düşünüldüğünde¹⁰⁹, söz konusu kompozisyon düzenlemesinin erken dönemlerden itibaren kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Figür 15: Çini tabla 10 x 8 cm. ölçülerine 3 cm. derinliğe sahiptir. Figür opak zemin üzerine siyah renkle dokarlanmıştır. Çevresinde kobalt mavi renkle desenlenmiş alanlar mevcuttur.

¹⁰⁸ Acioğlu, 2014: 5.

¹⁰⁹ Arık ve Arık, 2007: 263-271.

Çini çevresi dört bir yandan kırık olduğundan formu bilinmemektedir. Aşağıya doğru sivrilen kanat uçları ile şahin veya kartal benzeri bir kuşun tasviri olmalıdır ancak ayak kısımları seçilememektedir. Kuyruk stilize yaprak veya palmet biçiminde sonlanmış gibidir. Benzer örneklerde de kuyruk tipik bir biçimde palmeti andırır şekilde son bulurken, ayaklar kanat uçlarına kadar uzatılmış veya uçlarla birleştirilmiş bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu durumda örnek çinide ayakların izlenememesi iki şekilde açıklanabilir. Birinci koşulda figürün tamamlanmadığı düşünülebilir. İkinci durumda ise ayaklarının başladığı sınır daha yukarıda olmalıdır. Ancak çininin bu bölümü kırık olduğundan nasıl bir kompozisyona sahip olduğunu söylemek güçtür. Çini yüzeyinde yoğun kavlamalar ve sır çatlamaları mevcuttur.

4.8.1.2. Tek Renk Sırlı Çiniler

Sıraltı tek renk sırlı çinilerdir. Levha halinde hazırlanan çini hamuru üzerinde genellikle astar kullanmaksızın şeffaf veya opak sırça kullanılarak oluşturulan bir tekniktir. Lacivert, beyaz, turkuaz sır kullanılarak, dikdörtgen, kare, altıgen gibi farklı formlarda kesilen çinilerdir¹¹⁰. Yapılan kazılar sonucu elde edilen tek renk firuze çiniler kare ve baklava dilimli formunda kesilmiş çinilerdir. Kalınlıkları 2,5-3,5 cm. arasında değişmektedir. Kare formlu çini 5x5,5 cm. ölçülerinde 3,5 cm. derinliğe sahiptir. Baklava dilimi formlu çini parçası 5x5 cm. ölçülerinde 2,5 cm. derinliğinde olup tek firuze sıraltı tekniğinde yapılmıştır.

4.8.1.3. Geometrik Bezeli Çiniler

Baklava dilimi, haç kollu, dikdörtgen plaka levha biçiminde kesilmişlerdir, örneklerin çoğu sağlam değildir. Bezemeler; zikzak motifi, şeffaf turkuaz ve beyaz zemin üzerinde birbirini kesen geometrik geçmeler, kare ve üçgenlerden oluşan kompozisyonlardır. Konturlar ince ve kalın siyah çizgilerden oluşur. Kalın konturlarla çerçevelenen üçgen ve kare şekiller simetrik değildir. Çinilerin ölçüleri 6,5x 4 ebatlarında olup derinlikleri 3 cm.'dir.

Figür 16: 6x6 cm. ölçülerinde 2,5 cm. derinliğe sahip zikzak motifi Selçuklu sanatında yoğun olarak kullanılmıştır. Şeffaf firuze sıraltına siyah desenli olarak dekorlanan motif haç kollu çini parçasının üst kısmını oluşturmaktadır. Motifin çevresi dıştan kalın siyah bir şeritle, içten daha ince siyah bir çizgiyle sınırlandırılmıştır. Çininin alt bölümünden kalan kısımdan, haç kolunun merkezinde bitkisel bir süsleme olduğu anlaşılmaktadır. Motifin en yakın örneğini Akşehir Sarayaltı ve Kubadabad örneklerinde görmekteyiz.

¹¹⁰ Arık ve Arık, 2007: 17.

4.8.1.4. Bitkisel Bezemeliler

Rumi, palmet gibi bitkisel kompozisyonlar ile kıvrık dallardan oluşan bezemelerdir. Çalışmamıza konu olan bitkisel bezemeli çiniler, haç formu ve yıldız formunda kesilmiş çinilerden oluşmaktadır. Yıldız formu çinilerde zemin kobalt mavidir, bitkisel süslemeler ise opak beyaz renkle dekorlanmıştır. Yıldızın merkezinde stilize edilmiş rumi ve kıvrık dalların oluşturduğu canlılık ve hareket göze çarpar. Yıldız kolları içte ince bir çizgiyle, dıştan kalın koyu kahverengi konturla ayrılmıştır. Yıldız formunun köşe dolgularında sivri uçlu palmet dolgular yer almaktadır. Haç kollu çinilerde ise turkuaz ve siyah rengin kullanıldığı görülmektedir. Zeminin turkuaz olduğu örneklerde motifler siyah renkle dekorlanmıştır. Bir başka örnekte ise zemin siyah renktedir, bezemeler turkuaz renkle işlenmiştir. Çini derinlikleri 3 cm.'dir.

Figür 17: 12,5 x 9 cm. ölçülerinde 3 cm. derinliğe sahip bitkisel süslemede sağlam olan kısım haç kollu çininin merkezi ve üst kısmından oluşmaktadır. Desenler firuze sıraltına siyah renkle boyanmıştır. Merkezde kalın konturlarla çizilen haçvari panonun uçları baklava dilimi şeklinde dekorlanmıştır. İç kısımları yuvarlak üç dilimden oluşan ve palmeti andıran çiçekli bezemelerle doldurulmuştur. Çini tablanın üst kolunda karşılıklı simetrik olarak yerleştirilmiş stilize rumi motifleri yer almaktadır. Bu motiflerin ortasında ise soyut çiçek deseni bulunmaktadır. Çiçek ve rumi desenlerinin çevresi irili ufaklı noktasal düzenlemeyle hareketlendirilmiştir. Çini yüzeyinde yer yer sır dökülmeleri mevcuttur (Çizim 22).

Figür 18: 11x8 cm. ölçülerinde 3 cm. derinliğe sahip çini parçası altı kollu yıldız formunda kesilmiş olup alt kısmı ve sağ kolu kırıktır. Motifler kobalt mavi zemin üzerine beyaz desenle dekorlanmıştır. Çini kollarında ve merkezde yer alan bitkisel süslemeler kalın mangan moru bir kontur çizgisiyle ayrılmıştır. Yıldız çininin üst kolunda kobalt mavi zemin üzerinde beyaz renkli bir palmet motifi görülmektedir. Merkezdeki süsmede ise yaprakları ve çiçekleri iki yana savrulan bir kompozisyon tasvir edilmiştir.

4.8.1.4.1. Rumi ve Palmet

Çinilerde dekoratif süsleme olarak hayvan ve insan figürleriyle iç içe kullanıldığı gibi, tek başına çinilerin köşe dolgularında, haç kollu ve yıldız biçimli çinilerde bitkisel bezeme unsuru olarak da kullanıldığı görülmektedir.

Figür 19: 4,5x4,5 cm ölçülerinde 2,5 cm. derinliğe sahip parçalar yıldız kollu çinilerin uç kısımlarını oluşturmaktadır. Kobalt mavi zemin üzerine beyaz renkli uçları keskin palmet

motifleri görülmektedir. Palmetlerin üstünde siyah renkte benekler bulunmaktadır. Kemer Av Köşkü kazılarında yoğun olarak ele gene bu çini parçaları oldukça dikkat çekicidir.

Merkezde yer alan figürlerin çevresini süsleyen bu motiflerin en erken örnekleri Anadolu Selçuklular'ın ilk sarayı olan II Kılıçarslan Köşkü'nde bulunmuş (1190) çinilerde karşımıza çıkmaktadır. Minai tekniğinde yapılan bu çinilerde yıldız kolları içerisindeki üçgen süslemeler, adeta prototip özelliği göstermektedir. Yine benzer ve daha olgunlaşmış örneklerini Akşehir Sarayaltı ve Aspendos çinilerinde gördüğümüz bu çerçeve özelliğine Kubadabad çinilerinde ise rastlanmamaktadır¹¹¹.

Bir tilki figürünün tasvir edildiği Akşehir Sarayaltı çinisi, yıldız kolları üzerindeki palmet dolgularıyla ve figür çevresindeki boşlukların noktasal düzenlemesiyle Kemer Av Köşkü çinilerinde de yoğun olarak karşımıza çıkan aynı özelliği bire bir yansıtmaktadır. Bu durum, Akşehir Sarayaltı, Aspendos Sarayı ve Kemer Av Köşkü çinilerinin yakın zaman dilimlerinde ve belki de aynı çini sanatçıları tarafından yapılmış olabileceğini göstermektedir.

¹¹¹ Öney, 2005: 227.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Kemer Av Köşkü'nün; plan, malzeme, yapı elemanları, cephe elemanları, süsleme başlıkları altında değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır. Son yıllarda yapılan araştırmalar Ortaçağ sivil mimarlık eserlerinin gün ışığına çıkmasına katkı yapmış, çalışmada bu alandaki derin boşluklardan birini doldurmayı amaçlamıştır.

5.1. Plan

Her ne kadar topoğrafik konum açısından muadil av köşkleriyle benzer bir kuruluşa sahip olsa da, Kemer Av Köşkü mimari plan ve tasarım açısından farklılıklarıyla da dikkat çekmektedir. Anadolu Selçuklu Köşklerinin tipolojik olarak sofalı-sofasız¹¹² olarak sınıflandırıldığı ve plana hakim ana unsurun sofa (orta mekan) olarak tanımlandığı¹¹³ örnekler dikkate alındığında Kemer Av Köşkü sofalı köşk¹¹⁴ sınıflandırılması içerisinde değerlendirilmektedir. Ancak araştırmamıza konu olan Kemer Av Köşkü, muadil Alanya kıyı ovasındaki iki katlı köşklere farklı olarak tek kattan oluşmaktadır. Bununla birlikte, günümüze çevre duvarlarıyla da dahil olmak üzere tahrip olmadan ulaşabilen Akdeniz Bölgesi'ndeki tek Anadolu Selçuklu Köşkü olduğu kabul edilmektedir (Çizim 23).

Benzer plan şemasına sahip köşkler Alanya ve Gazipaşa çevresinde bulunmaktadır¹¹⁵. Bu köşkların ortak noktası; bir avlu duvarıyla çevrili, manzaraya hakim konumda, su kaynaklarına yakın ve şikar (avlanma) amaçlı olarak, Anadolu Selçuklu Sultanları¹¹⁶ ve emirleri için inşa edilmiş olmalarıdır¹¹⁷. Bu bağlamda Kemer'deki köşkün de bu zincirin Antalya'nın batı yakasındaki kayıp halkası olarak bir Anadolu Selçuklu av köşkü olduğu anlaşılmaktadır.

¹¹² Sofasız Köşkler, Alanya çevresindeki Hacı Baba, Sugözü, Güleşen, Hasbahçe, Çıplaklı Köşkleridir. Bu yapıların tamamı iki kattan oluşur. Bk., Yavaş, 2000: 307.

¹¹³ Yavaş, 2007: 203-227.

¹¹⁴ Alanya Kaledran ve Sedre Köşklere de sofalı köşk grubundadır ve iki kattan oluşmaktadır.

¹¹⁵ Bu köşkler; Sedre, Kaledran, Güleşen, Hacı Baba, Sugözü, Hasbahçe, Çıplaklı, Gazipaşa (Şikarhane Köşkü) ve Alara Köşkü'dür. Yavaş, 2007: 205.

¹¹⁶ İbn Bibi I, 1996: 290.

¹¹⁷ Yavuz, 1970: 353-371; Redford, 1996: 147-150; Redford, 1997: 453-467; Redford, 1998: 71-95; Yetkin, 1970-83-84. Kayseri çevresinde yer alan Hızırilyas, Haydar Bey Köşklere ile Kızılköşk'te manzaraya hakim ve su kaynaklarına yakın bir şekilde konumlandırılmış Anadolu Selçuklu Köşklere. Eravşar, 2002: 365-379.

5.2. Malzeme ve Teknik

Kemer Av Köşkü'nde en fazla kullanılan yapı malzemesi kaba yonu taştır. Bunun yanı sıra, düzgün kesilmiş blok taş¹¹⁸, tuğla, moloz taş, mermer, devşirme, çatı kiremidi ve ahşap malzemenin de kullanıldığı görülmektedir¹¹⁹.

5.2.1. Kaba Yonu Taş

Yapının çevre duvarlarıyla birlikte, köşkün dış beden duvarları ve iç cephesinde de yoğun bir kullanım alanına sahiptir. En fazla kullanılan kısımlar çevre duvarları ve iç cephede, sofayı örten tonozun üzengi seviyesine kadar olan kısımdır. Köşkün dış cephesinde ise, düzgün kesilmiş blok taşlar ile birlikte kullanılmıştır.

5.2.2. Düzgün Kesilmiş Blok Taş

Avlu duvarlarının birleştiği köşegenlerde bağlayıcı unsur olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. Aynı teknik köşkün beden duvarlarının birleştiği köşegenlerde de kullanılmıştır. Köşegenler dışında; avlu duvarlarının temellerinde ve köşkün beden duvarlarının özellikle alt kotlarında yoğun bir kullanım alanı bulmuştur.

5.2.3. Tuğla

Çevre duvarlarının derz aralıklarında tuğla kırıkları, derzi doldurmak amacıyla kullanılmıştır. Birinci avluda yer alan su teknesine çıkan basamaklarda ve su teknesinin tüm yüzeylerinde tuğla kullanımı görülmektedir. Köşk cephesinin üst kotlarında sıralı halde, kaba yonu taşlara paralel yer yer kullanım alanı bulmuştur. Köşk içerisindeki mekânların beşik tonozlarında ve günümüze ulaşan birkaç zemin döşemesinde de tuğla malzeme görülmektedir.

5.2.4 Moloz Taş

Avlu duvarlarının yüzeylerinde, köşkün çatıya yakın üst kotlarında, birinci ve ikinci avluda bulunan sekilerde moloz taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca, avlularda açığa çıkarılan tahliye kanallarında da söz konusu malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

5.2.5. Mermer

Köşkün dikdörtgen şemalı penceresinin basık kemerli lentosunda mermer kullanılmıştır. Birinci avludan köşke girişi sağlayan kapının sövesinden kalan parçalardan da

¹¹⁸ Düzgün kesilmiş blok taşlar gözenekli, füme renkli traverten cinsi bir taştır.

¹¹⁹ Köşkü çepeçevre iki kademe halinde yatay olarak, iç ve dış cepheden saran hatıl boşluklarının da ahşap malzemeyle kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Ahşap hatıllar, bina cephesine inen yükü dengelemekle birlikte, duvarların bağlayıcılığını da artırmaktadır.

mermer kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kapı sövelerinde kullanılan mermer parçalar profilli arşitrav parçalarıdır.

5.2.6. Devşirme Malzeme

Selçuklu mimarisinde devşirme malzemenin kullanım alanı yaygındır. Duvar örgülerinde de kullanılan antik dönem malzemelerinin Selçuklu Saraylarında kullanımına yönelik bilgiler ise yeterli değildir¹²⁰. Köşkte yoğun bir şekilde kullanım alanı bulan devşirme malzeme görülmektedir. Kapı sövelerinde kullanılan mermer arşitrav parçaları ile kazılarda toprak dolgu içerisinde açığa çıkarılan Doğu Roma menşeli sütun başlığı ve iki adet granit sütun, devşirme olarak kullanılmıştır (Foto 99)¹²¹. Devşirme olarak kullanılan bu mimari parçalar, II. Avlu'dan köşke giriş kapısının üzerini örten bir sundurmaya ait olmalıdır. Muhtemelen sundurma söz konusu granit sütunlar üzerine oturmaktaydı.

Ayrıca, köşkün güneybatı cephesindeki dikdörtgen pencerenin hemen iki sıra üstünde cephede izlenebilen ve üzerinde bir sunu (adak) çukuru olduğu anlaşılan taş malzeme dikkat çekicidir (Foto 100)¹²².

5.2.7. Harç Kullanımı

Yapıda horasan harcı, kireç harcı ve ince kumla karışık bir harç¹²³ olmak üzere üç farklı harç çeşidi kullanıldığı görülmektedir. Horasan harcı, suyla temasın yüksek olduğu çatı zemininde ve künk bağlantı noktalarında kullanılmıştır. Kireç harcı yoğun olarak ikinci avludaki havuzun iç yüzeyi ile birlikte, su teknesine çıkan tuğla basamakların derzlerinde, köşkün iç cephesinde sofa ve diğer mekanların cephelerinde düzensiz bir şekilde kullanılmıştır.

Harç kullanımı avlu duvarlarında, moloz taş malzemenin olduğu kısımlarda yüzeyi çoğunlukla kapatırken, düzgün blok taşların kullanıldığı alanlarda sıvama derz olarak kullanılmıştır. Köşkün dış cephesinde de düzgün blok taşların kullanıldığı alanlarda sıvama derz tekniği, çatıya yakın kısımlarda ve moloz taş malzemenin olduğu alanlarda yüzeyi tamamen kapatmaya yönelik olarak kullanıldığı görülmektedir.

¹²⁰ Öney, 1968c: 21-23.

¹²¹ Granit sütunlar ve sütun başlıkları, ikinci avludan köşke girişi sağlayan kapının hemen önünde toprak dolgu içerisinde tespit edilmiştir.

¹²² Spolia malzemenin Anadolu Selçuklularında kullanımı için bk.; Redford, 2001: 48-59.

¹²³ Bu harç çeşidi avlu duvarlarının yüzeylerinde ve köşk cephesinde görülmektedir. Avlu duvarlarının cephelerinden alınan harç örnekleri İstanbul KUDEB Konservasyon Restorasyon Laboratuvar'ı tarafından incelenmiştir. İnceleme sonucu harç örneklerinin XX. yüzyılın ilk ve ortalarında üretilmiş yapı malzemeleri olabileceği, yapının özgün üretim malzemeleri olmadıkları tespit edilmiştir. Bk.; A.K.V.K.B.K.'nın 20.02.2017 tarih ve 5810 sayılı kararı.

5.2.8 Çatı Kiremitleri

Çatı kiremitleri tamamen arkeolojik kazılar sonucu elde edilmiş parçalardan oluşmaktadır. Bu kiremitlerin önemi, neredeyse tamamının ikinci avludan köşke girişi sağlayan kapıya yakın bir alandan ve bu alana dağılmış bir şekilde toprak içerisinde bulunmuş olmasıdır. Bu durum, ikinci avluda var olan ama günümüze ulaşamayan sundurmanın varlığına dayanak oluşturmaktadır. Çatı kiremitleri ikinci avludan köşke giriş kapısının üzerini örten sundurmaya ait parçalar olmalıdır (Foto 101).

5.2.9 Ahşap

Köşkün dış cephesini yatay olarak düzenlenmiş birbirine paralel iki hat şeklinde çepeçevre saran bir hatıl kuşağı sarmaktadır. Hatıl kuşakları arasında 1.10 m. mesafe vardır. İkinci avludan köşke girişi sağlayan kapı üzerinden uzanan hatıl boşluğu, ikinci avlu kuzeybatı avlu duvarının iç kısmından 3 m. boyunca uzanmaktadır. Hatıl boşlukları köşkün içinde de bulunmaktadır. Söz konusu boşluklar içeriden kapı ve pencere gibi strüktürel öğeleri alt ve üst kotlardan sınırlamaktadır. Bu boşlukların ahşap malzeme ile kaplı olduğu yüzeyde çok az görülebilen ahşap izlerinden anlaşılmaktadır.

5.3. Cephe Elemanları

5.3.1. Pencereleler

Anadolu Selçuklu sanatında birkaç istisna dışında tek cephe anlayışı bulunmaktadır. Özellikle taç kapının bulunduğu cephe daha özenli inşa edilmiş, diğer cepheler ise oldukça sağır olarak tasarlanmıştır. Yine bu dönemde inşa edilen yapılarda duvarların taşıyıcı olmasından dolayı aydınlatmalar genellikle mazgal pencerelerle sağlanmıştır. Kemer Av Köşkü'nde de bir pencere hariç diğer pencerelerin tamamı mazgal pencere formunda düzenlenmiştir. Köşkün güneybatı cephesinde yer alan pencere, köşkün farklı özellikteki tek penceresidir. Dikdörtgen bir şemaya sahip olup 0.90 x 0.88 m. ölçülerinde ve 1.30 m. derinliğe sahiptir. Yekpare mermer lentosu bir konsol gibi yerleştirilmiş, cephesi kazınarak basık kemer şekli verilmiştir. Cephede boş kalan kısımlarına da bir plastik süsleme unsuru olarak, birbirine paralel hatlar halinde, sivri uçları ters yönlere bakan zikzak¹²⁴ süsleme

¹²⁴ Söz konusu zikzak süslemenin benzer bir örneği, 1239 yılına tarihlenen Atabey Armağan Medresesi taç kapısının bordürlerinde yüksek kabartma olarak karşımıza çıkar, buradaki tek fark, av köşkünde zikzaklar arasında kullanılan yarım halka motifinin, medresede yarım yıldız motifine dönüşmesidir. Bk. Riefstahl, 1931: 47, Res. 82. Ayrıca, kitabesinde 1377 yılında yaptırıldığı yazılan Zincirkıran Mehmed Bey türbesinin basık kemerli giriş kapısının kemer yüzeyleri de benzer süsleme özelliğine sahiptir. Anadolu'da zikzak süslemenin kaynağı için bk. Kolay ve Erdoğan, 2019: 241-256. İslam mimarisindeki yorumlanması için bk. Duggan, 2017: 237-238.

işlenmiştir. Lento ve kilit taşı arasındaki 3 cm.'lik boşluk yukarıdan binen yükün doğrudan lentoya iletilmemesi için bırakılmıştır. Lento ve sövelerdeki boşluklar, pencerenin dış cepheden bir parmaklık şebekesiyle örtüldüğünü göstermektedir (Foto 102)¹²⁵.

Kuzeybatı ve kuzeydoğu cephede üçer adet, batı cephede ise bir adet mazgal pencere bulunmaktadır. Cephelerde yer alan bütün mazgal pencerelerin boyutları 0.90-0.40 m. arasında değişmektedir. Üst sınırları hatıl boşluklarıyla sınırlanan pencereler, üç yönden içeriye doğru şevlenmektedir.

5.3.2. Kapılar

Birinci avlu güneybatı duvarına açılmış ve doğrudan bahçeye açılan 1.96 m. genişliğindeki kapı tahrip olduğundan formu bilinmemektedir. Ancak iki yanda izlenebilen giriş yuvalarından kapının çift kanatlı ve içeri doğru açıldığı anlaşılmaktadır. Birinci avludan ikinci avluya geçiş yine bir kapı açıklığıyla sağlanmıştır. İkinci avluya giriş kapısı, birinci avlu zemin kotuna göre 0.60 m. yukarıdadır, kapı tamamen tahrip olduğundan formu tam olarak anlaşılamamaktadır; ancak kapının iki tarafındaki ve üst kotundaki hatıl boşluklarından üst kısmının yüksek kemerli değil, daha alçak bir seviyede olan lentolu bir düzenlemeye sahip olduğu düşünülmektedir.

Ana köşk binasına, birinci ve ikinci avludan olmak üzere iki adet giriş kapısıyla geçilmektedir. Birinci avludan köşke açılan kapı, doğrudan sofaya açılırken, ikinci avludan köşke açılan giriş kapısı, bir hazırlık mekanına/soyunmalık açılmaktadır. Kapı formları tahrip olmuştur, buna karşılık, birinci avluda yer alan 3.05 m. yüksekliğinde, 1.55 m. genişliğinde olan giriş kapısının boyut itibarıyla daha büyük bir formda olduğu, üst örtüsünün kemerli bir düzenlemeye değil, düz bir lentoya sahip olduğu, giriş kapısını üst kottan sınırlayan hatıl çizgisinden anlaşılmaktadır.

İkinci avluda yer alan giriş kapısı yüksekliği 2.15 m., genişliği 1.15 m. ölçülerindedir ve üst kotu hatıl boşluklarıyla sınırlı olan düz bir yapıya sahiptir. Her iki kapının lento ve söveleri sökülmüştür, ancak temel kısımlarda devşirme olarak kullanılan arşitrav parçaları izlenebilmektedir. Sövelerde yer alan oyuklardan kapının içeriye doğru açıldığı görülmektedir. (Foto 103).

Soyunmalık bölümünün güneydoğusundaki kapı açıklığı sofaya bağlanmıştır. Bu kapı 2.50 x 1.60 m. boyutlarında, 0.80 m. derinliğe sahiptir. Kapı açıklığında herhangi bir söve izi yoktur.

¹²⁵ Yavuz, 2000: 281.

Sıcaklık bölümüne, soyunmalık kısmının doğusuna açılmış ve lentosunun yarısı kırık bir kapıyla girilmektedir. Giriş kapısının zemini, yan yana konumlandırılmış üç adet düzgün kesilmiş blok taş malzeme ile soyunmalık mekânına göre 0.14 m. yüksekte yapılmıştır. Kapı eşiğinin zemininde görülen izlerden, mekânın tek kanatlı ve içeri doğru açılan bir kapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Söve kısımlarının söküldüğü duvardaki izlerden anlaşılan sıcaklığın yekpare taşa oyulan lentosu, büyük bir oranda tahrip olmuştur; ancak kalan açılı lento parçasından giriş kısmının basık kemerli olduğu anlaşılmaktadır.

Köşkün kuzeydoğusunda konumlanan merdiven sahanlığına 0.90x2.10 m. ölçülerindeki bir kapı açıklığıyla ulaşılmaktadır. Kuzeybatı yöndeki söveleri sökülen kapının yekpare lentosuna sivri kemerli bir profil oyularak derinlik kazandırılmıştır. Çatıya çıkış basamakları çatı kotunda yekpare düzgün bir taşa oyulmuş eşikli bir sahanlıkla son bulur. Zeminde yer alan düzgün blok taşın üzerindeki yan yana dizilmiş altı adet yuvarlak delik, çatı kısmının, merdiven hattıyla arasında demir parmaklı bir kapı olduğunu göstermektedir.

5.3.3. Hatıl Boşlukları

Ana köşk binasını cepheden, yatay olarak düzenlenmiş birbirine paralel iki hat şeklinde çepeçevre saran hatıl kuşakları arasında 1.10 m. mesafe vardır. İkinci avludan köşke girişi sağlayan kapı üzerinden uzanan hatıl boşluğu, ikinci avlu kuzeybatı avlu duvarının iç kısmından 3 m. boyunca uzanmaktadır (Fotoğraf 104).

5.4. Yapı Elemanları

5.4.1. Duvarlar

Düzgün blok taş, moloz taş ve kaba yonu taş kullanılan duvarların kalınlıkları çevre duvarlarında 0.75-0.80 m. arasında, köşk ana mekânı beden duvarlarında ise 1-0.85 m. arasında değişmektedir.

5.5. Örtü Elemanları

5.5.1. Tonozlar

Yapıda yer alan mekânların üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Ana mekânı örten tonoz kemerinin üzengi yatağına kadar olan bölümü sıvalıdır. Teget profilli tonoz iç yüzeylerinde tuğla malzeme kullanılmıştır. Örtü elemanları beden duvarlarına oturmaktadır (Foto 105).

5.5.2. Sütunlar

II. Avluda yapılan arkeolojik kazılarda, avludan köşke girişi sağlayan kapı önünde dolgu toprak içerisinde iki adet granit sütun tespit edilmiştir.

5.5.3. Sütun Başlıkları

II. Avluda toprak dolgu içerisinde devşirme sütun başlıkları ve kaideleri açığa çıkarılmıştır.

5.6. Çatı Sistemi

Çatı çevresi, kalınlığı 0.45-0.50 m., yükseklikleri 0.45 ila 0.64 m. arasında değişen parapet duvarlarıyla çevrilidir. İzlenebilen parapet üstleri düzdür. Biriken suyu tahliye amaçlı yapılan toplam dört adet, yekpare taştan, orta kısımları düzgün bir şekilde oyulmuş çörten mevcuttur. İki güneybatı cephede ikinci avluya, diğer iki adet çörten ise kuzeybatı cephede köşk dışına dökülür.

Zemin horosan harcıyla sıvanmış olup yer yer tahribatlar izlenir. Parapet duvarlarının üst kısımlarında yıkılan bölümler vardır. Köşkün ikinci avluya bakan batı ve güneybatı duvarının kesiştiği yerde 0.80 x 0.50 m.'lik alanda, birinci avluya bakan kuzeydoğu cephenin orta kısmında 0.40 x 0.60 m.'lik, batı cephenin ortasında 0.30x0.20 m'lik ve araziye yaslanan kuzeybatı kısmının iki ayrı köşesinde 1.90x0.20 ve 1.65x35 m.'lik bir alanda malzeme kayıpları görülmektedir (Foto 106).

5.7. Künk Ağı / Su Sistemi¹²⁶

Ortaçağ Türk-İslam Mimarisinin önemli bir parçası olan alt yapı sistemleri üzerine araştırmaların bütüncül ve daha anlaşılır olabilmesi için toprak altında kalan su ağı sistemlerinin arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılması önem taşımaktadır.

Kemer Av Köşkü bu bağlamda önemli bir yapı örneğidir. Su sistemi ağının büyük oranda açığa çıkarıldığı Kemer Av Köşkü'nde suyun yapı içerisinde dağılımı pişmiş toprak künklerle sağlanmıştır. Köşkün birinci avlusunun kuzeydoğu-güneybatı duvarının kesiştiği

¹²⁶ Tarih öncesi dönemlerin avcı-toplayıcı insanı, su kaynaklarına yakın olan mağaraları barınak olarak seçmiştir. Anadolu'da, M.Ö II. bin yılın ortalarından itibaren, Hititlerle birlikte suyun aktif bir şekilde kullanımına yönelik su anıtları inşa edilmiştir. Bahar, 2017: 861-866. Alacahöyük çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda, Hititlerin suyu biriktirmek için yaptıkları depolar bulunmuştur. Bu depolardan konutlara suyun aktarımını pişmiş toprak silindir künklerle sağlamışlardır. Özsoy, 2017: 497. Sümer ve Hititler suyun iletimini pişmiş toprak künklerle sağlamışlardır. Bildirici, 2002: 105. Hellenistik ve Roma döneminde pişmiş toprak künkler dışında, kurşun ve taş boruların kullanıldığı örnekler Ephesos ve Pergamon kentlerinde görülmektedir. Akkurnaz, 2017: 149. Eski Türklerde su, Gök-Tanrı inancının bir parçası olarak şekillenmiştir. Hükümdarlar fethedilen yeni yerlerde "yer-su"larına kurbanlar verip su ile ilgili ayinler yapmışlardır. Bu durum beraberinde bir su kültürünün oluşmasını sağlamıştır. İslami dönemde de su yaradılışın bir parçası olarak görülmüştür. Bu bağlamda, Türkler Orta Asya'dan miras aldıkları geleneği Anadolu coğrafyasında da devam ettirmişlerdir. Demir, 2019: 25-30.

kısımında duvar içerisine oyulmuş su teknesine beş adet künk bağlanmıştır. Tüm cephelerinden tuğlalarla desteklenip¹²⁷ sıvanmış su teknesi, adeta avlulara suyun akışını sağlayan bir depo vazifesi görür gibidir (Foto 107,108). Bununla birlikte, suyun akışkanlığını sağlamak için arazi meylinde de yararlanılmıştır.

Su teknesine avlunun kuzeybatı duvarı içinden bağlı olan yan yana sıralanmış üç adet künk bulunmaktadır. Bu künklerden doğuda olan iki adedi, kuzeybatı duvarı içerisinden köşk dışına toprak altından uzanıyor olmalıdır¹²⁸. Kaldı ki arazi meyli de buna müsaittir. Künklerin köşk dışında kalan kısımlarının uzandığı kuzey ve kuzeydoğu yönünde arazi yüksekliğinin artması, yüksekte daha alt kotta kalan köşke ve dolayısıyla su teknesine taşınan suyun akışını arttırmıştır. Su teknesine bu meyil vasıtasıyla gelen su, kuzeybatı avlu duvarının batısından tekneye bağlanan künkle ikinci avluya kadar taşınmıştır. Taşıma işleminin sağlanması iki aşamada gerçekleşmiştir.

Birinci aşamada, su teknesinden kuzeybatı avlu duvarının batısındaki açılı künkle su, avlu duvarının temelindeki künke taşınmıştır. Bu akışkanlığın sağlanabilmesi için, su teknesi ile kuzeybatı avlu duvarının temelinde ağız kısmı görünen künk arasındaki yükselti farkından yararlanılmıştır¹²⁹.

İkinci aşamada, su teknesinden avlu duvarının temelindeki su künküne iletilen suyun ikinci avluya taşınması sağlanmıştır. Bu işlem, birinci avludaki zemin kodundan 0.45 m. yüksekte yer alan ve moloz taşlardan sıkı bir harçla bağlanmış seki vasıtasıyla yapılmıştır. Seki, birinci avlu kuzeybatı avlu duvarının temelinden köşk giriş kapısına eğimli bir şekilde uzanmaktadır. Kuzeybatı avlu duvarının temelinden tek kolla uzanan künk, seki içerisinden geçip köşk giriş kapısı altından köşkün güneybatı duvarı içine gömülü olan künke bağlanmıştır¹³⁰. İkinci avluya açılan bu künkün de avluyu sulama amaçlı yapılmış olması gerekmektedir (Foto 109). Künk sisteminin seki yüzeyindeki 1.05 m.'lik uzantısı tahrip olmuştur. Avlu duvarının temelindeki tahrip olan kısımdan künkün çift katmandan oluştuğu ve aralarının ince bir harçla bağlandığı görülmüştür.

¹²⁷ Kubad Abad Saray Külliyesindeki bazı kanalların benzer şekilde iki yandan tuğlalarla desteklendiği örnekler mevcuttur. Bk. Dündar, 2019: 176-178. Res. 48, Şek. 13-14.

¹²⁸ Bu iki künkün, köşk dışından su teknesine suyu taşıyan künkler olması gerekmektedir.

¹²⁹ Kubad Abad Sarayındaki suyun akışının düzenlenmesinin bir benzeri için bk.; Arık, 1990: 373.

¹³⁰ Benzer bir durum Kubad Abad Saray Külliyesinin I. Avlusundan köşk külliyesine girişi sağlayan kapı altında da görülür. Saray külliyesi içerisinde “sekili yol” olarak ifade edilen bölümde kullanılan moloz malzeme, Av Köşkü’nün I. Avlusundaki sekiyle aynıdır ve iki seki de yapı içerisindeki su sistemi ağıyla doğrudan bağlantılıdır. Bk. Dündar, 2019: 162-165. Res. 3-4-8-10.

Künklerin gövdeleri¹³¹ düz bir boru şeklinde ve yivsiz olup dıştakinin çapı 0.25 m., içtekinin ise 0.12 m. ölçülerindedir¹³².

Birinci avludan seki vasıtasıyla köşk ana mekanı içerisine kadar uzanan künk sisteminin, köşk içerisinde kalan bölümü kaçak kazılar sonucu tahrip olmuştur. Açılan kaçak kazı çukurunun kesitinden görülen künkün, ağız kısmına yakın olan bölümün bilezikli¹³³ olduğu anlaşılmıştır¹³⁴. Bu künkün uzandığı ve köşk güneybatı duvarı içerisine gömülü olan künkün ise yivsiz ve tek katmandan oluştuğu görülmüştür. Duvar içerisine özel bir harçla sıkı bir şekilde bağlanan künk, ikinci avluya suyu taşıyan künktür (Foto 110).

Su teknesine bağlı yan yana sıralanmış üç adet künkün dışında, geriye kalan iki adet künkten güneydoğu yöne açılmış künkün çapı diğerlerine oranla daha büyüktür. Diğer künklerden farklı olarak, teknenin zeminine oturan alt kısmı düzdür ve birinci avlu kuzeydoğu duvarından dışarıya açılmaktadır. Bu durum akla iki ihtimali getirmektedir. Birincisi, avlu duvarının dış cephesinde bir havuzun veya çeşmenin olabileceğidir¹³⁵.

İkinci ihtimal ise bu künkün su teknesinde biriken fazla suyu, dış cepheye tahliye etmek için yapılmış olması ihtimalidir. Güney yönde yer alan son künk ise birinci avlu kuzeydoğu duvarı içerisinde uzanmaktadır. Künk, aynı yöndeki avlu duvarının zemininde görülen künke bağlıdır ve birinci avluya su tahliyesini sağlaması için yapılmıştır.

Kemer Av Köşkü'nün künk ağı sisteminin bir diğer parçası da köşkün II. Avlusu içerisinde düzenlenmiştir. Avlu içerisinde suyun dağılımı pişmiş toprak künklerle sağlanmıştır. Çevresi düz ve yivli olmak üzere iki tip künk çeşidinin iç içe kullanıldığı görülmektedir. Avlunun toprağa yaslanan kuzeybatı duvarının temelinden bir yay çizerek uzanan künk hattı, avlunun batı duvarına bitişik yapılmış havuza su iletimini sağlar¹³⁶.

¹³¹ Künk çeperleri (kalınlık) 2 cm. ile 1.8 cm. arasında değişmektedir.

¹³² Pişmiş toprak künklerin tek veya çift katmandan oluşması suyun iletimi açısından önemlidir. Arazide kaynak ve ağız kısımları arasındaki kot farkının arttığı yerlerde suyun akış hızına bağlı olarak çift katmandan oluşan künkler tercih edilmiştir. Bu künklerin çevresi yivli olduğundan zemine daha sağlam bir şekilde tutunarak akış hızından minimum seviyede etkilenmektedir. Birinci avludaki su teknesiyle sekinin içine gömülü künk arasındaki bağlantı buna örnek teşkil etmektedir. Sekinin eğimi köşk giriş kapısına ulaştığında sıfırlanmış ve buna bağlı olarak suyun akışı da yavaşlamıştır. Bu durum, seki içerisinden ikinci avluya uzanan künk ağzının tek katmandan oluşmasını sağlamıştır. Çünkü suyun iletimi artık yavaşlamış ve ağız kısmında kullanılan künkün çevresinin sıkı bir harç tabakasıyla bağlanması yeterli olmuştur.

¹³³ Künklerin birbirlerine eklenerek oluşturulduğu düşünülürse bu kısım yok edilen künkün oturduğu ağız kısmı olmalıdır. Ağız çapı: 5 cm.

¹³⁴ Dündar 2019, : 161. Res. 25, Şek. 5b.

¹³⁵ Köşk avlu duvarları çevresinde yapılan drenaj kazısında bu durumu destekleyecek herhangi bir kalıntı tespit edilmemiştir.

¹³⁶ Kuzeybatı avlu duvarının temelinden ikinci avluya giriş yapan künk bağlantısı, duvarın temeline dik bir şekilde uzanmamıştır. Açısı birinci avluya doğru değil, kuzeybatı yöne doğrudur. Bu durum, künk hattının su kaynağını birinci avludaki su teknesinden bağımsız olarak, köşk dışındaki farklı bir kaynaktan aldığını göstermektedir.

Su künkü hattının 2.20 m.'lik kısmı tahrip olmuştur. Çevresi yivli, iç kısmı oval olan künklerden dıştağının çapı 0.16 m., içteğinin ise 0.14 m.'dir¹³⁷. Künklerin üzeri 0.20 x 0.20 m. ebatlarında kare tuğla plakalarla örtölmüştür. Künk sistemi avlu zemin kodundan 0.40 m. yüksekte yer alan moloz taş ve toprak karışımı bir seki üzerine konumlandırılmıştır. Havuz ise avlu kotundadır. Künk hattının seki üzerinden geğen bölümünde su kotu sabit tutularak havuza doğru akan suyun akışı dengelenmiştir¹³⁸. Havuza açılan künk tek katmandan oluşmaktadır ve çevresi sert beyaz bir harçla bağlanmıştır. Çapı 8 cm., et kalınlığı¹³⁹ (çeper) 2 cm.'dir¹⁴⁰.

5.8. Süsleme

Kemer Av Köşkü genel olarak oldukça sade bir süslemeye sahiptir. Güneybatı cephede yer alan pencere lentosu üzerindeki zikzak süsleme dışında, merdiven kovanının üç boyutlu mukarnas dolgulu tonozlu üst örtüsü, mimaride kısıtlı süslemenin yoğunlaştığı alanlardır. Ayrıca, köşkün iç ve dış cephesinde açılan ve tüm cephelerde bulunan hatıl boşlukları mimarideki tekdüzeliğı ortadan kaldırır niteliktedir. Söz konusu süslemeler dışında, kazılar sonucu elde edilen ve mimari süslemenin bir parçası olan buluntular da dikkat çekicidir.

5.8.1. Çini

Süsleme elemanları içerisinde en fazla çiniler bulunmaktadır. Yapılan arkeolojik kazılarda avlularda toprak dolgu içerisinde tanımlanabilen bütöncöl çinilerle birlikte, yoğun miktarda amorf nitelikte çini parçaları tespit edilmiştir. Bununla birlikte, köşkün iç mekânında herhangi bir çini parçası bulunmamıştır. Tek renk firuze renkli mozaik çiniler¹⁴¹ ve sır altı tekniğinde¹⁴² üretilen çini buluntular yoğunluktadır. Sekiz ve altı köşeli yıldız, kare plaka, baklava dilimli, haç biçimli formlardan oluşan sıraltı ve tek renk firuze renkli çiniler, önemli

¹³⁷ Künklerin kalınlıkları (çeper), 3 cm. ile 2 cm. arasında değişmektedir.

¹³⁸ Bildirici, 2002: 105.

¹³⁹ Bildirici, 2002: 106.

¹⁴⁰ Su basıncının azalmasına bağlı olarak et kalınlıkları da küçölmüştür.

¹⁴¹ Hamurları sarıya yakın kül rengindedir. Silis miktarı yüksektir. Silisin büyük kısmı kuarts halinde olup hamurun içeriğinde % 85-95 silis, % 2-5 kireç, % 3-5 alümin, % 2-5 alkali bulunur. Hamur iyi yoğrulmuştur ve içeriğinde kurşun yoktur. Firuze renkli sır bakır oksit ile renklendirilip kalay oksitte eklenerek örtücölük kazandırılır. Firuze renk sıran içindeki bakır oksit kurşunla karışık olduğunda firuze mavisi yeşil renge döner. Çini hamurunda alümin az, silis miktarı çok ise sıran rengi mavi olur. Yetkin, 1986: 160-161.

¹⁴² Çini hamuru üzerine yüksek ısıya dayanıklı farklı renklerdeki boyalarla yapılan süslemenin üzeri şeffaf sır sürölerek fırınlama yapılan bir tekniktir. Bu teknikte şeffaf bir sır altına mor, koyu mavi, firuze renkte boyanmış, yeşilimsi siyaha yakın bir renkle konturlanmış insan ve hayvan figürleri geometrik ve bitkisel motiflerle birlikte yoğun olarak işlenir. Bu tip çinilerin hamurları hafif sarımtırak olup kaba kumlu bir yapıya sahiptir. Parmakla baskılandığında kolayca dağılabilir. Yetkin, 1986: 164; Özdemir, 2014: 118; Arık ve Arık, 2007: 17.

bir grubu oluşturmaktadır¹⁴³. Kompozisyon olarak insan, tavuskuşu, balık, ördek, balıkçıl su kuşu figürlü; geometrik, bitkisel bezemeli çini fragmanlar buluntular arasında yer almaktadır. Çinilerde desenler çoğunlukla şeffaf sır altına firuze, kobalt mavi, siyah renklerle işlenmiştir. İçerisinde ünik nitelikte olan çini fragmanların yer aldığı buluntular, teknik, kompozisyon ve tasarım açısından Kubadabad Sarayı çinilerine benzerlik gösterse de, en yakın örneklerine Akşehir Sarayaltı ve Aspendos Sarayı yıldız biçimli çini fragmanlarında rastlanmaktadır.

G. Öney Akşehir Sarayı'nı Konya Köşkü'nden sonra ilk av köşkü olarak tanımladığı değerlendirmesinde, 1212-1213 tarihli Antalya Sarayı'nı Akdeniz Bölgesi'ndeki Selçuklu Saraylarının çini zincirinin başlangıcı olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte, Akşehir'deki Selçuklu yapılarını 1213-1236 yılları arasına tarihlendirmiş, diğer köşklerin inşa sıralamasını 1223 tarihli Antalya Aspendos ve Alanya İçkale Sarayı olarak vermiştir¹⁴⁴. Bu sıralama göz önüne alındığında, Kemer Av köşkü çinilerinin Akşehir Sarayaltı çinileriyle aynı dönemde ve Aspendos Sarayı çinilerinden önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Hatta Antalya Sarayı bu zincirin ilk halkası ise, Kemer Av Köşkü çinilerinin de bu sarayla aynı döneme tarihlendiğini ve Akşehir Sarayaltı, Aspendos çinilerinden daha erken bir tarihe ait olduğunu göstermektedir.

5.8.2. Mermer

Köşk cephesinde iki alanda mermer kullanımı vardır. Köşkün ana mekanına girişi sağlayan kapıların sövelerinde devşirme olarak mermer arşitrav parçaları kullanılmıştır. Bunun dışında ikinci avluya bakan dikdörtgen pencerenin lentosunda yekpare mermer malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

5.8.3. Kireç Taşı

Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, dışardan birinci avluya açılan ana giriş kapısının hemen önünde toprak dolgu içerisinde bitkisel süslemeli bir kireç taşı parçası bulunmuştur. Söz konusu kireç taşı parçasının kapı süslemesine ait profil bir parça olabileceği düşünülmektedir (Foto 111).

5.8.4. Mukarnas

Sofayı çatıya bağlayan merdivenlerin tonozlu üst örtüsü içten mukarnas dolgularla süslenmiştir. Dolguların merkezinde yer alan altıgen yıldız kabartmalar sonsuzluğa uzanan bir yıldız şeridini andırmaktadır.

¹⁴³ Çalışma kapsamına sadece doğrudan tanımlanabilen örnekler alınmıştır. Küçük ve amorf nitelikteki çini parçalar çalışmaya dahil edilmemiştir.

¹⁴⁴ Öney, 2005: 226-229.

SONUÇ

Kemer Av Köşkü'nün bir Anadolu Selçuklu Av Köşkü niteliği taşıdığı ve Akdeniz Bölgesi içerisinde çevre duvarlarıyla birlikte tahrip olmadan, orijinal mimarisiyle günümüze ulaşan yegâne Anadolu Selçuklu köşkü olduğu ortaya konulmuştur. Köşkün diğer Selçuklu dönemi köşklerinden en önemli farklarından birisi ise tek katlı sofalı bir plana sahip olmasıdır. Bu durum, Selçukluların imar faaliyetlerinin sadece Antalya ve Alanya çevresiyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda Kemer'e kadar uzanan bir alanda da faaliyet gösterdiklerini göstermesi açısından ayrıca önem arz etmektedir.

Yine köşkte sınırlı sayıda insana hizmet eden özel bir hamamın varlığı da bu köşkü diğerlerinden ayırmaktadır. Çatıya ulaşan merdiven kovanının yüksek dolgusu, mukarnas süslemeli tonozu, üst örtüsü bakımından Selçuklu Av Köşkleri içerisinde tek örnektir. Ayrıca kazılarda ortaya çıkarılan çini levhalar da bu av köşkünün Selçuklu döneminde inşa edildiğini ve diğer örneklerden bu yönüyle de farklılığını ortaya koymaktadır.

Bu ünik çinilerin tamamı figürlü olarak tasarlanmıştır. Teknik olarak haçvari, kare plaka, baklava dilimli ve yıldız biçimli kesilmişlerdir. Desenler firuze, siyah, opak zemin üzerine kobalt mavi, mangan moru ve gri renklerle dekorlanmıştır. Benzer teknik ve kompozisyon tasarımının; Akşehir Sarayaltı, Alanya Sarayı, Keykubadiye ve Kubadabad Sarayı çini buluntularında karşımıza çıkması, Kemer Av Köşkü çinilerinin Anadolu Selçuklu çini sanatının önemli bir parçası olduğunu göstermektedir.

Köşk, su yollarının yapı içinde ve dışında düzenleniş sistemi bakımından da farklılığıyla dikkat çekmektedir. Çalışmaya konu olan Kemer Av Köşkü'nün mimari planı, mekân kurgusu, hamamı, su yolları ve özellikle çini buluntuları ile muhteşem bir bina olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından bir diğeri ise, kazılarda elde edilen malzemenin ilk defa değerlendirilmesi, köşkün tüm yönleriyle ele alınarak incelenmesi ve bilim dünyasına tanıtılması olmuştur.

KAYNAKÇA

- Acioğlu, Y. (2014). “Kubad Abad Sarayı Alçı Buluntuları”. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXIII, 2: 1-11.
- Akkurnaz, S. (2017). “Antik Dönemde Kentleşme Olgusu ve Suyun Rolü”. D. Çamur, M. Topbaş, H. İlter (Ed.), 2. *Uluslararası Su ve Sağlık Kongresi Kitabı*. 13-17 Şubat 2017, Antalya, 147-153.
- Akok, M. (1969). “Konya’da Alaiddin Köşkü Selçuk Saray ve Köşkleri”. *Türk Etnografya Dergisi*, XI: 47-73.
- Aksaraylı Kerimeddin Mahmud. (1943). *Selçuki Devletleri Tarihi*. (Çev. M.N. Gençosman ve F.N. Uzluk), Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara.
- Akşit, O. (1967). *Likya Tarihi*. Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Arık, R. (1990). “1988 Yılı Kubad-Abad Kazı Çalışmaları”. *XI. Kazı Sonuçları Toplantısı II*. 18-23 Mayıs 1989, Antalya, 371-382.
- Arık, R. (2000). *Kubad Abad*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Arık, R. (2007). *Selçuklu Saraylarında Çini*. G. Öney ve Z. Çobanlı (ed.), Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 72-101.
- Arık, R. (2017). *Selçuklu Sarayları ve Köşkleri*. Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Arık, R. ve Arık, O. (2007). *Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri*. Kale Grubu Kültür Yayınları, İstanbul.
- Bahar, H. (2017). “Hititlerde Su ve Konya Su Anıtları”. *International Congress On Cultural Heritage And Tourism*. (ICCHT-2017): 861-867.
- Baş, A. (2019). “Tarihi Kaynaklar ve Kazılar Işığında Bir Selçuklu Sarayı: Keykubadiye”. *USAD*, (10): 51-78.
- Bayburtluoğlu, C. (2004). *Lykia*. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Gezi-Rehber Dizisi I, İstanbul.
- Baykara, T. (1988). “Alaeddin Keykubad’ın İmar Faaliyetlerinde Antalya ve Alaiye’nin Yeri”. *Antalya 2. Selçuklu Eserleri Semineri*. 26-27 Aralık 1987, Antalya, 7-25.
- Baykara, T. (2014). *Türkiye’nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI.-XIV. Yüzyıllar)*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Bildirici, M. (2002). “Klasik Çağda Su İletiminde Basınçlı ve Basıncsız Borular”. *TMH*, 420-421-422: 105-109.

- Büyükçanga (Eren), H.H. (2006). *Anadolu Selçuklu Seramiklerinde Figürlerin Dili ve Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demir, H. (2019). “Eski Türklerde Su Kültü ve Anadolu Selçuklu Mimarisi Üzerindeki Etkileri”. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5: 23-46.
- Demirel Gökalp, Z. (2007). *Yalvaç ve Isparta Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Duggan, T. M. P. (2017). “İslam Sanatında Zikzak Deseni ve Anlamları Üzerine Bir Okuma”. *21. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri Özetleri*. 25-27 Ekim 2017, Antalya, 237-238.
- Durukan, A. (1988). “Alaeddin Keykubad Döneminde Antalya”. *Antalya 2. Selçuklu Eserleri Semineri*. 26-27 Aralık 1987, Antalya, 26-51.
- Dündar, M. (2019). “Kubad Abad Sarayı Su Kaynakları ve Altyapı Sistemi”. A. Yavaş, O. Koçyiğit (Ed.), *Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi: Kubad Abad*. Konya Büyükşehir Belesiyesi Kültür Yayınları, Konya, 157-187.
- Eflaki, A. (1986). *Ariflerin Menkıbeleri I-II*. (Çev. Tahsin Yazıcı), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Emecen, F. (1991). “Antalya”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İSAM, İstanbul, 3, 232-236.
- Erdem, İ. (2002). “Bir Ortaçağ Kenti Antalya: Geç Antik Dönemden Selçukluların Sonuna Genel Bir Yaklaşım (I)”. *Adalya*, V: 161-171.
- Eravşar, O. (2002). “Az Bilinen Bir Selçuklu Köşkü: Kızılköşk”. M. Denктаş, Y. Özbek ve A. S. Arslan (Ed.), VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu. 08-10 Nisan 2002, Kayseri, 365-379.
- Ersan, M. (2006). “Türkiye Selçukluları’nda Devlet Erkânının Eğlence Hayatı”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI/1: 73-106.
- Esin, E. (1970). “Bağdaş ve Çökmek Türk Töresinde İki Oturuş Şeklinin Kadim İkonografisi”. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 3: 231-242.
- Güçlü, M. (2007). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kemer (Antalya) ve Çevresi”. *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu*. C. II. Yay. Haz. M. Oral. 22-24 Kasım 2007, Antalya, 664-699.
- Hacıgökmen, M.A. (2018). “Selçuklularda Av Merasimleri ve Emir-i Şıkarlar”. *USAD*, Bahar (43): 325-339.

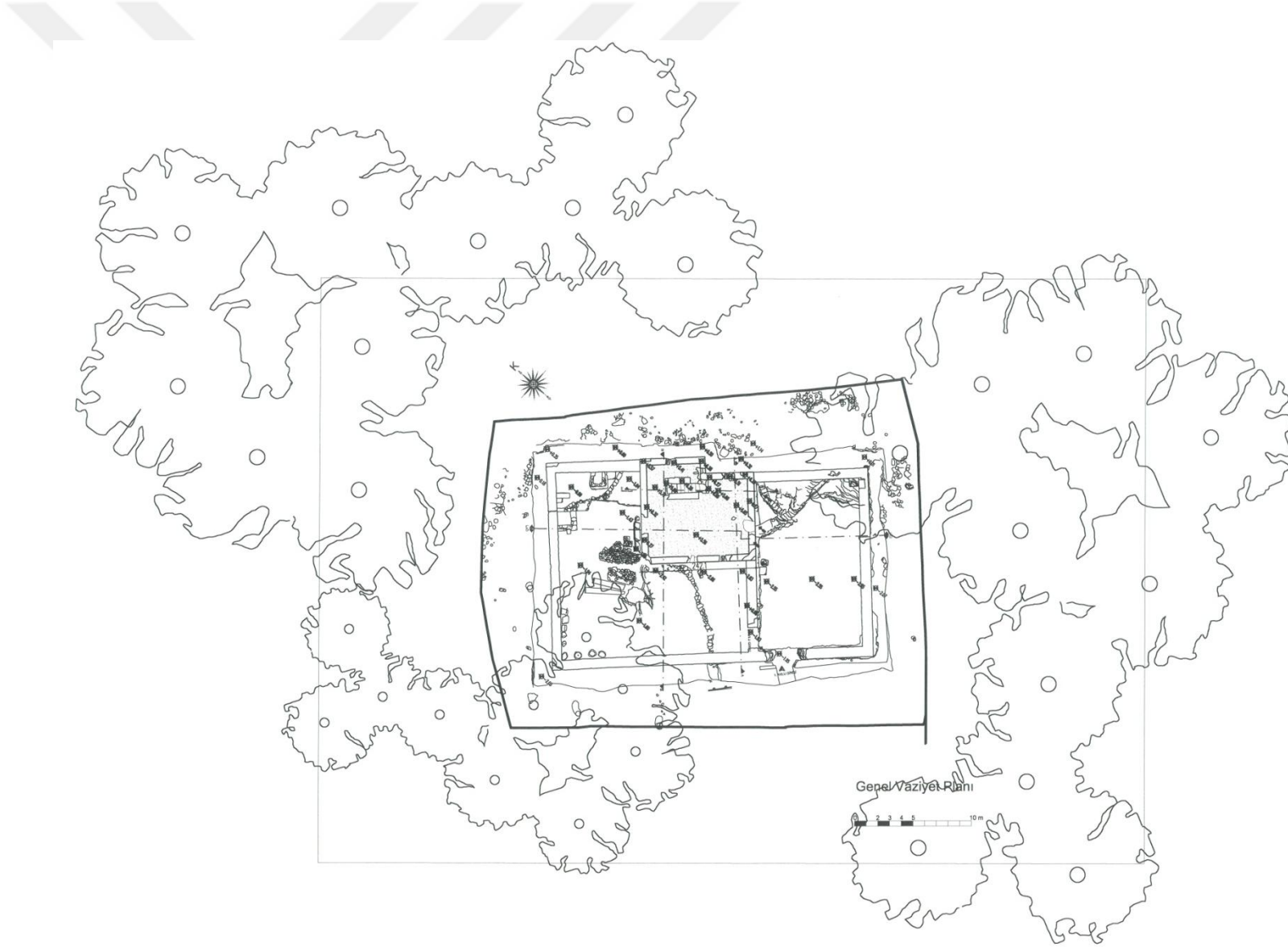
- İbn Bibi. (1996). *El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie (Selçukname) I-II*. (Çev. M. Öztürk), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kafesoğlu, İ. (2010). *Türk Milli Kültürü*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Karal, N. (2012). *Alara Kazısı Çini Buluntuları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kılıç, S. (2014). “Bizans Anonim Follisleri Üzerinde Görülen İslami Kontrmarklar”. *Mediterranean Journal of Humanities*, IV/2: 179-189.
- Kolay, E. ve Erdoğan, O. (2019). “Zikzak: Bir Ortaçağ Motifinin Anadolu Yansımaları”. *Mediterranean Journal of Humanities*, IX/1: 241-256.
- Kuban, D. (1995). *Türk “Hayat”lı Evi*. Mısırlı Matbaacılık, İstanbul.
- Kuban, D. (2015). *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Merçil, E. (2018). “Selçuklular’da Av”. *USAD*, Bahar (8): 136-146.
- Otto Dorn, K. ve Önder, M. (1967). “Kubadabad Kazıları 1965 Yılı Ön Raporu”. *Türk Arkeoloji Dergisi*, 14: 237-248.
- Önder, M. (1970). “Kubadabad Çinilerinde Sultan Alaeddin Keykubad I’nin İki Portresi”. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 3: 121-124.
- Öney, G. (1968a). “Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi”. *Belleten*, XXXII, 125: 25-36.
- Öney, G. (1968b). “Anadolu Selçuk Sanatında Balık Figürü”. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 1966-1968: 142-159.
- Öney, G. (1968c). “Anadolu Selçuk Mimarisinde Antik Devir Malzemesi”. *Anadolu*, 12: 17-26.
- Öney, G. (1983). “Bir Grup Selçuklu Seramiğinde İnsan Tasviri”. *Sanat Tarihi Dergisi*, 2, (2): 86-112.
- Öney, G. (2005). “Akşehir Sarayaltı Mahallesinde Bulunan Selçuklu Saray Çinileriyle İlgili Yeni Görüşler”. *Sanat Tarihi Dergisi*, 14, 1: 225-240.
- Önge, Y. (1988). *Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan’ın İnşa Ettiği Hamamlar*. S. Bayram (ed.), Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, 1. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 403-412.
- Özaydın, A. (1991). “Av”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İSAM, İstanbul, 4, 101-104.
- Özdemir, Y. (2014). *Kayseri Keykubadiye Sarayı Arkeolojisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Özsoy, S. (2017). “Hitit Döneminde İnşa Edilen Su Yapılarının Bilimin Tarihsel Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi”. *Mavi Atlas*, 5(2): 489-501.
- Redford, S. (1996). “Surface Survey and Planning at Hacı Baba Köşkü, Cikcilli Village, Alanya”. *XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı II*. 29 Mayıs-2 Haziran 1995, Ankara, 147-150.
- Redford, S. (1997). “Seljuk Pavilions and Enclosures in and Around Alanya”. *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*. 27-31 Mayıs 1996, Ankara, 453-467.
- Redford, S. (1998). “Pavilions Southeast of Alanya”. *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*. 1998, Ankara, 71-95.
- Redford, S. (2001). “Anadolu Selçukluları ve Antik Çağ”. *Cogito*, 29: 48-59.
- Redford, S. (2008). *Anadolu Selçuklu Bahçeleri*. (Çev. S. Alper ve E. Fetvacı), Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Riefstahl, R.M. (1931), *Turkish Architecture in Southwestern Anatolia*. Harvard University Press, Cambridge.
- Selekler, M. (1960). *Yarımasrın Arkasından Antalya’da Kemer Melli-İbradı Serik*. F. Bozkurt ve Ort. Şirketi, İstanbul.
- Sevim, A. (2002). “Keyhüsrev I”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İSAM, Ankara, 25, 347-349.
- Şenoğlu, B. ve Ortaçeşme, V. (2016). “Antalya’daki Selçuklu Dönemi Yapılarında Bahçe Mekanının Analizi”. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 29(2): 55-63.
- Taşçı, A. (1998). “Selçuklu Mimari Süslemesindeki Alçı ve Taş Kabartma İnsan Figürlerinin Köken ve Gelişimi”. *Vakıflar Dergisi*, 27: 47- 64.
- Turan, O. (1958). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*. TTK Basımevi, Ankara.
- Turan, O. (2004). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. Ötüken Yayınları, İstanbul
- Turan, O. (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Antalya Valiliği. (2005). *Kültür Envanteri (Kemer-Kumluca-Finike)*. İl Özel İdaresi Kültür Yayınları 2005/2. Antalya.
- Uysal, Z. (2008). *Kubad Abad Sarayı Cam Buluntuları (1981-2004)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uyumaz, E. (2006). “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Resmi Eğlence/Bezm Meclisleri”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 43: 37-52.
- Yavaş, A. (2000). *Ortaçağ Konut Mimarisi Üzerine Bir Araştırma: Anadolu Selçuklu Köşkleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

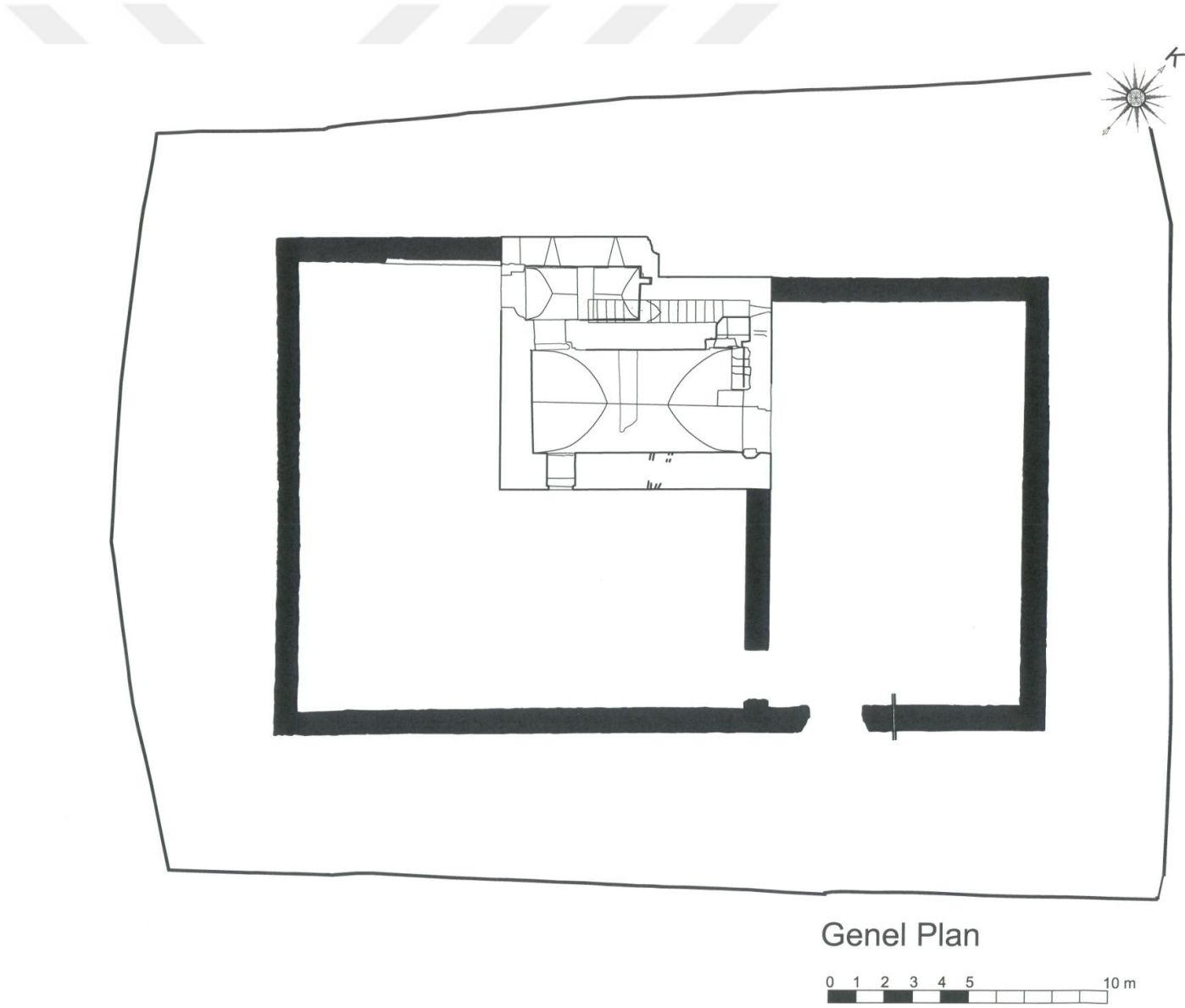
- Yavaş, A. (2007). “Anadolu Selçuklu Köşklerinin Plan Tipleri Üzerine Tespitler”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47 (1): 203-227.
- Yavuz, A.T. (2000). *Antalya Kemer’deki Selçuklu Köşkü*. O. Aslanapa ve E. İhsanoğlu (Ed.), Emin Bilgiç Hatıra Kitabı. İslam Tarih Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 279-302.
- Yavuz, Y. (1970). “Alanya’nın Demirtaş (Syedre) Bucağındaki Köşk”. *Belleten*, XXXIV-135: 353-371.
- Yetkin, Ş. (1970). “Sultan I. Alaeddin Keykubat’ın Alara Kalesi Kasrının Hamamındaki Freskler”. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 3: 69-88.
- Yetkin, Ş. (1986). *Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, L. (2002). *Antalya (16. Yüzyılın Sonuna Kadar)*. TTK Basımevi, Ankara.

ÇİZİMLER

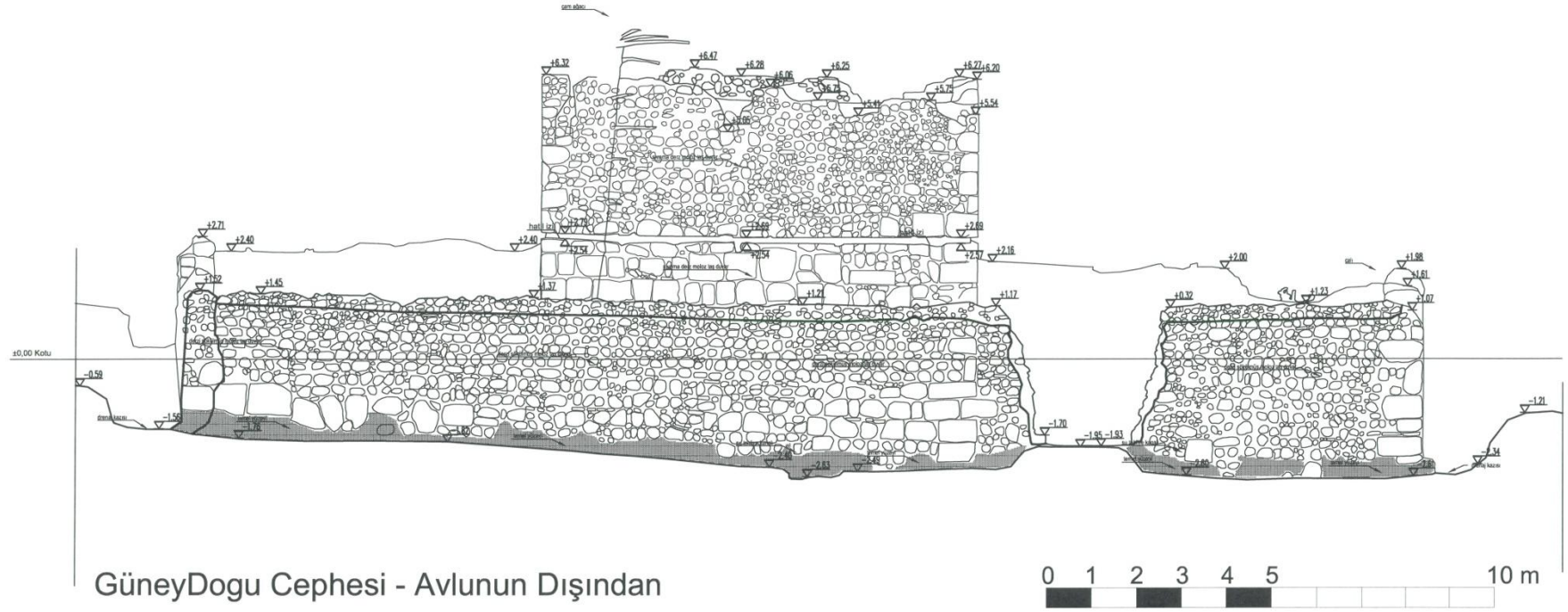

Çizim 1 Kazı Sonrası Genel Vaziyet Planı

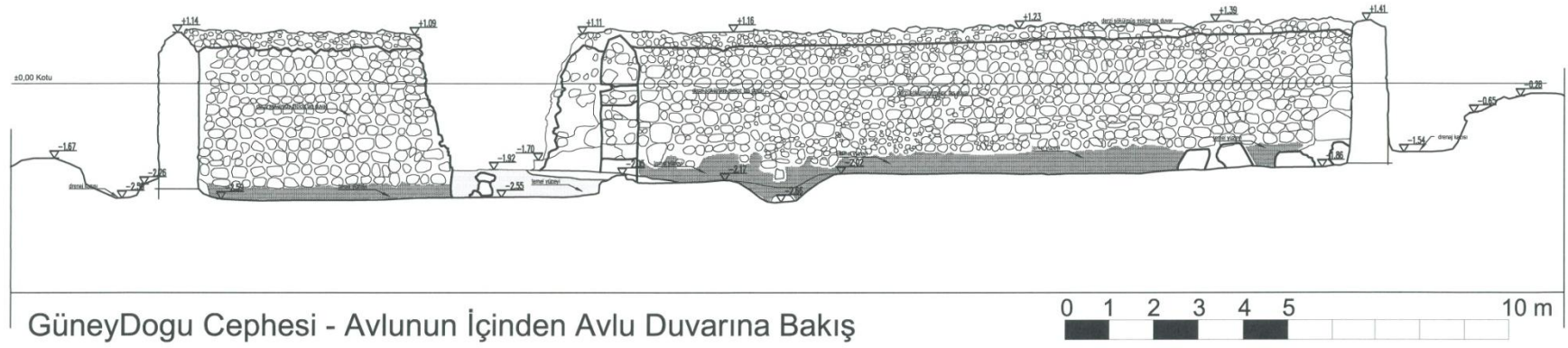

Genel Plan

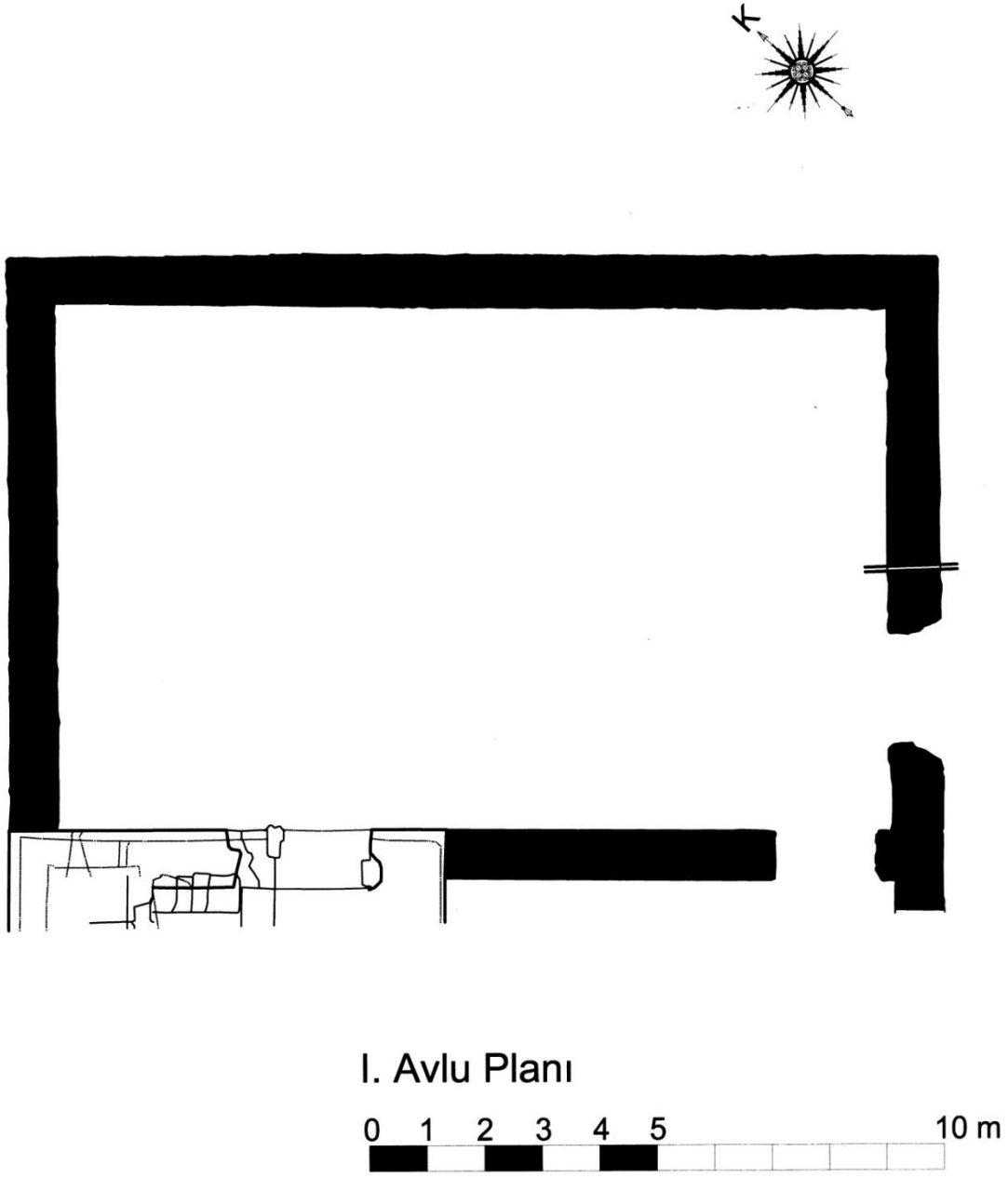
Çizim 2 Köşk Genel Plan

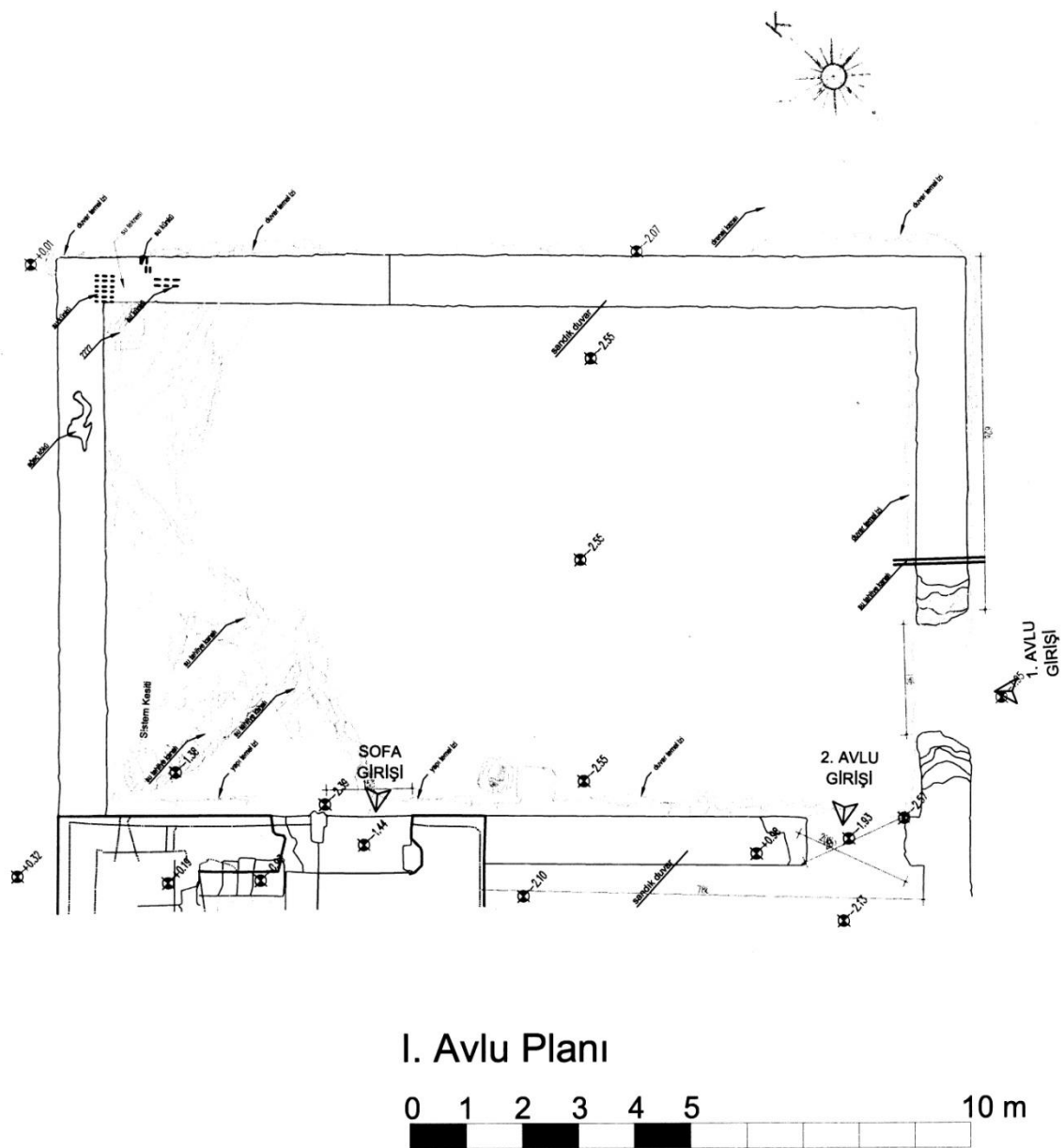
Çizim 3 Dışarıdan I. Avlu'ya Giriş Cephesine Ait Kesit

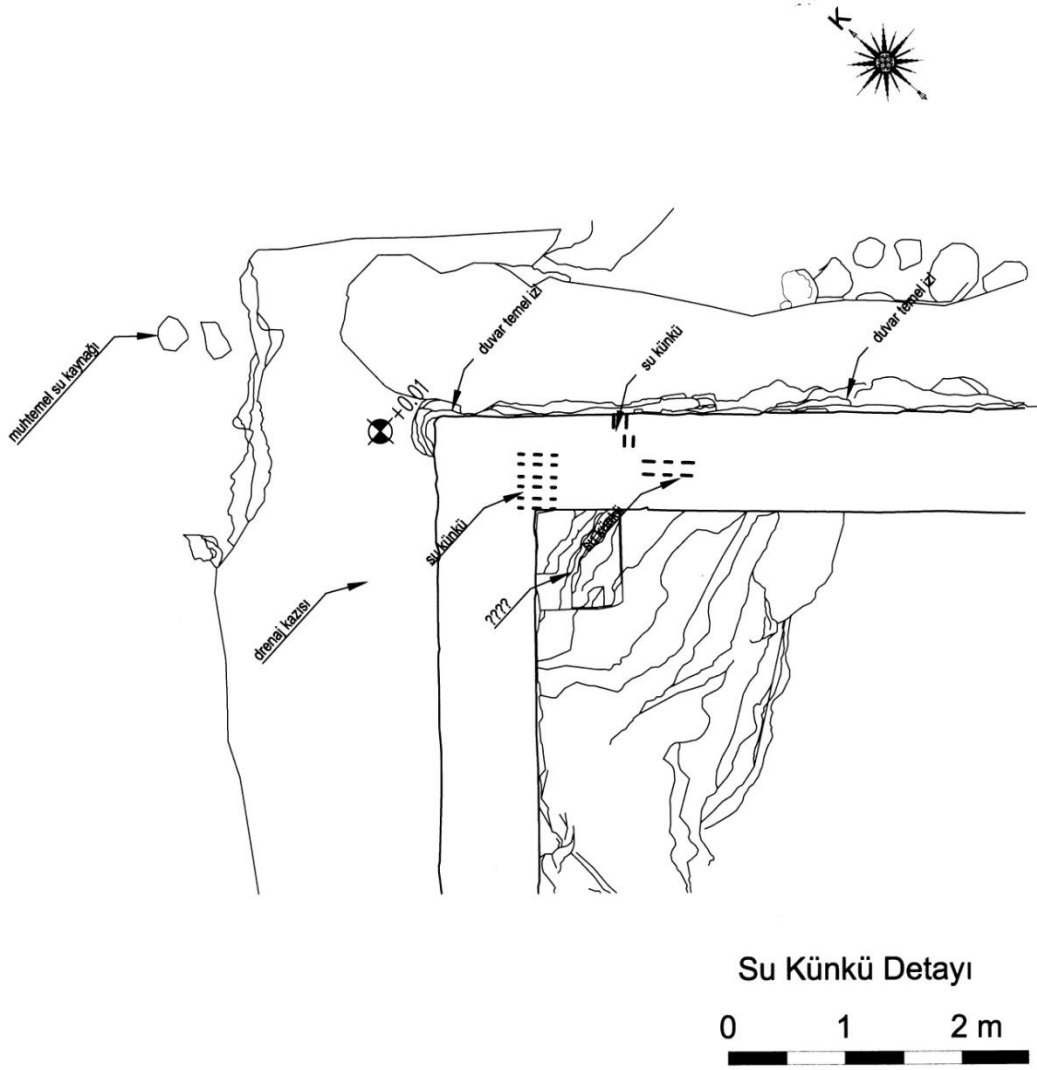
Çizim 4 I. Avlu Duvarı Kesit

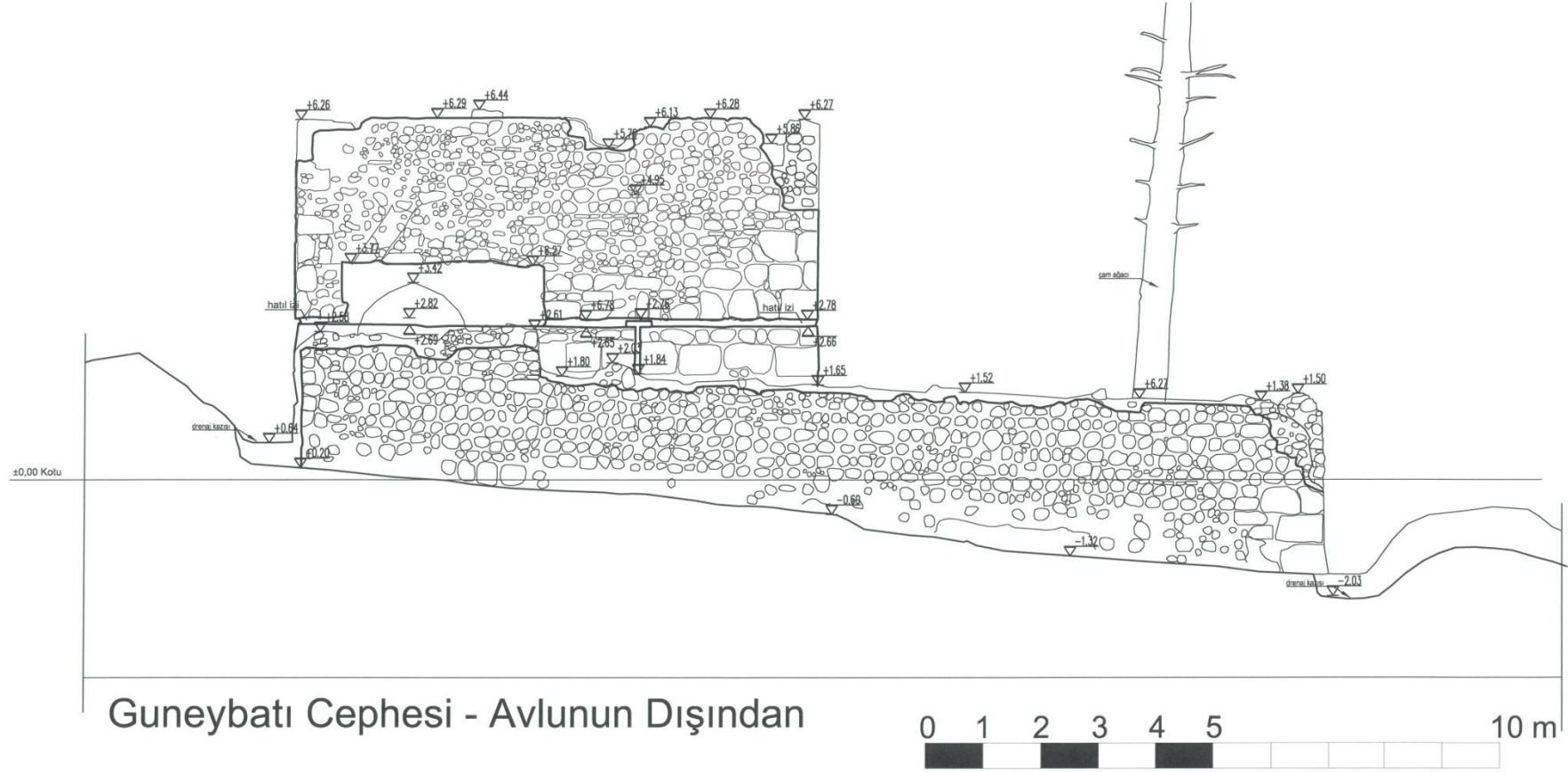
Çizim 5 I. Avlu Plan

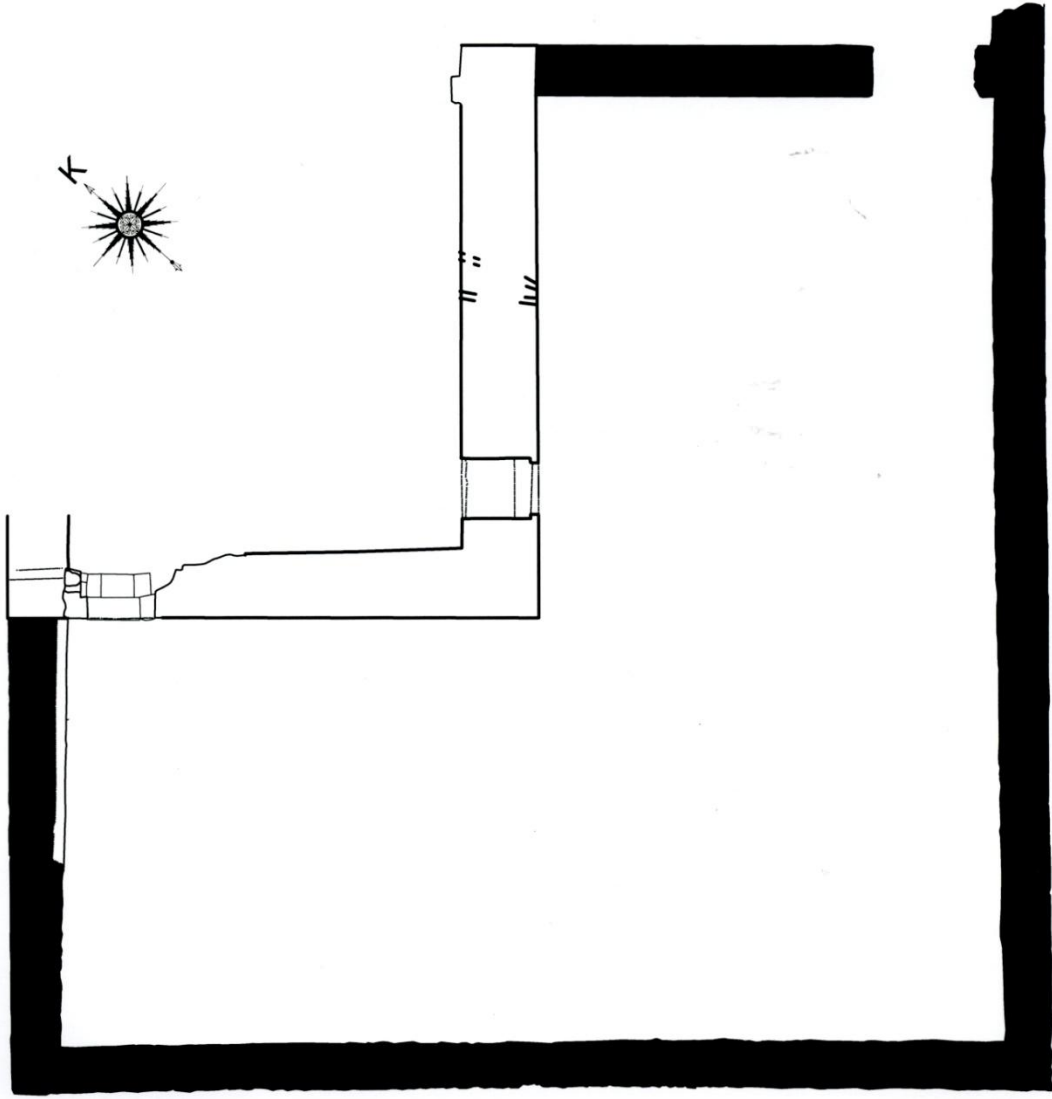
Çizim 6 I. Avlu Plan (Ölçülü)

Çizim 7 Su Teknesi Detay

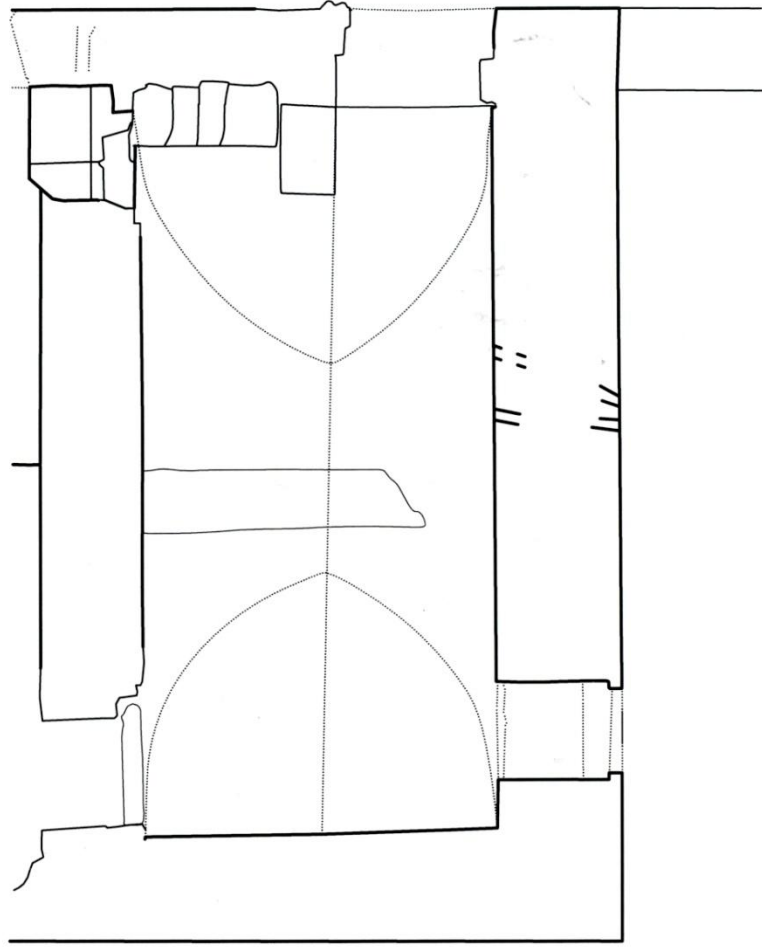
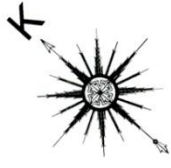
Çizim 8 Dışarıdan II. Avlu Cephesine Bakış (Güneybatı Yönden)

2. Avlu Planı

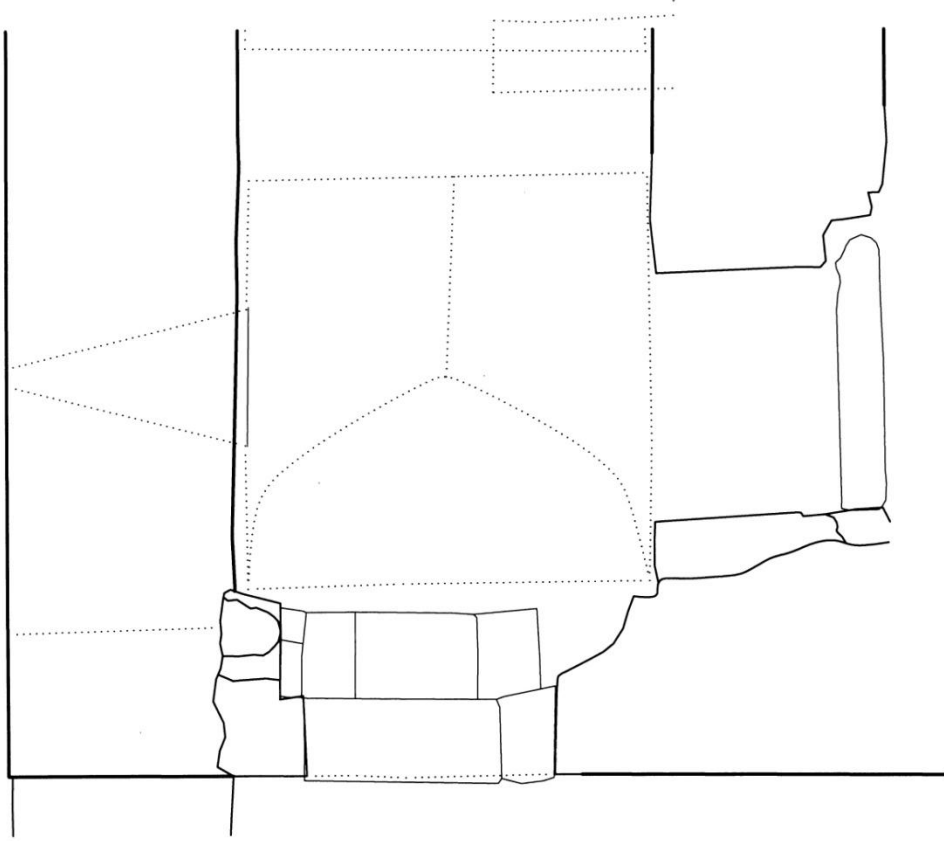
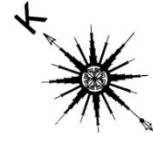
Çizim 9 II. Avlu Planı

Sofa Planı

0 1 2 3 4 5 m

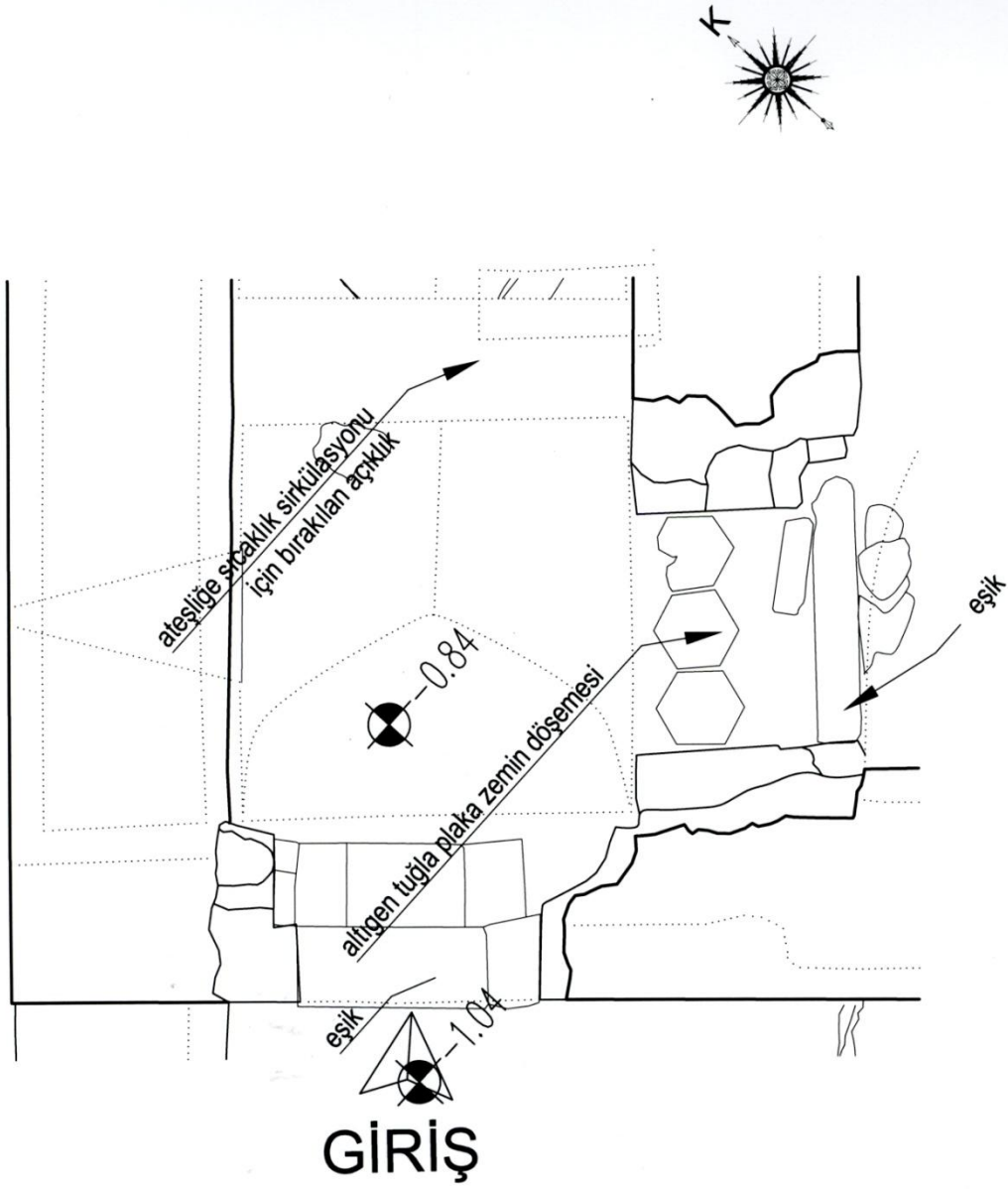
Çizim 10 Sofa Plan

Hazırılık Mekanı Planı

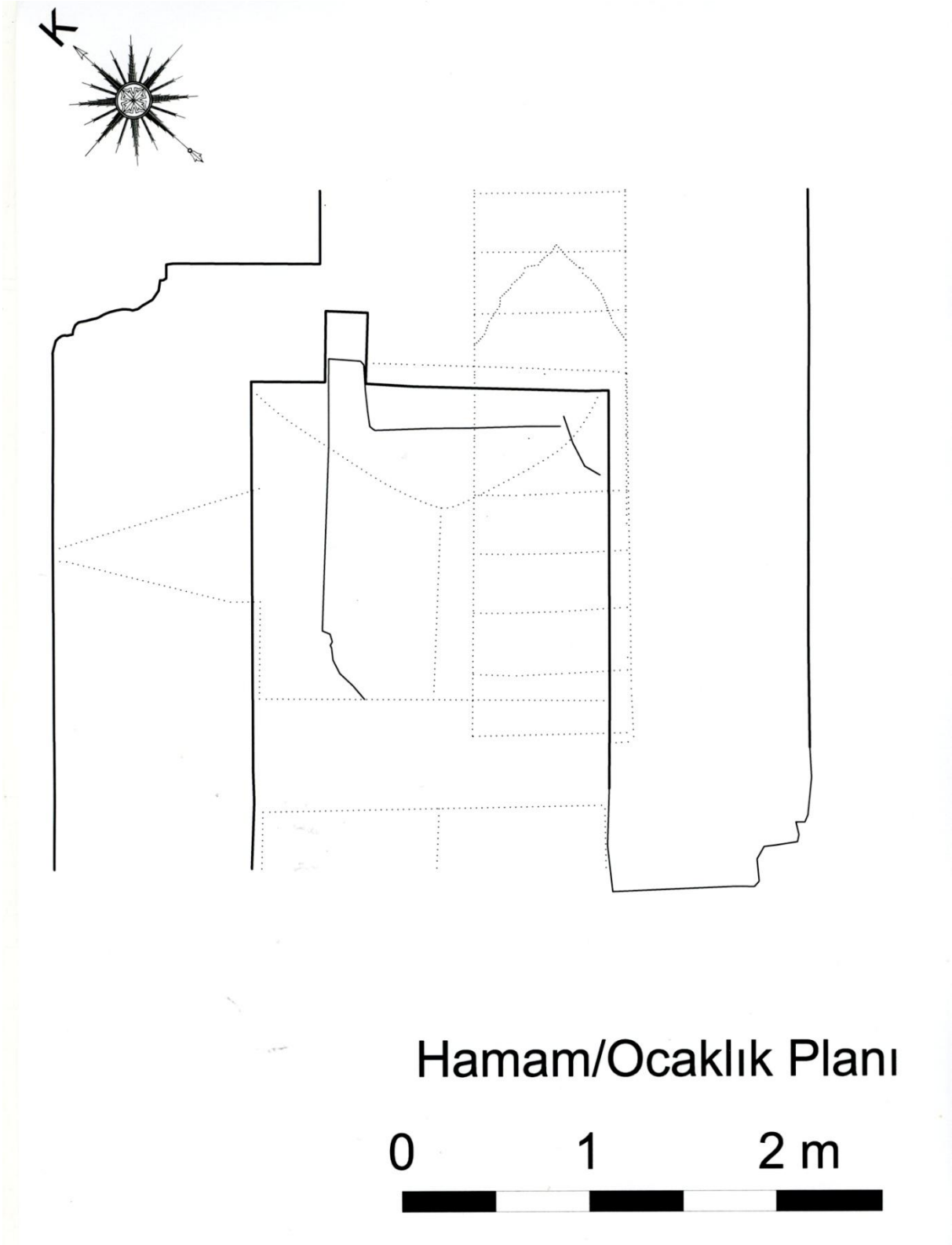
Çizim 11 Hazırılık/Soyunmalık Mekanı Plan

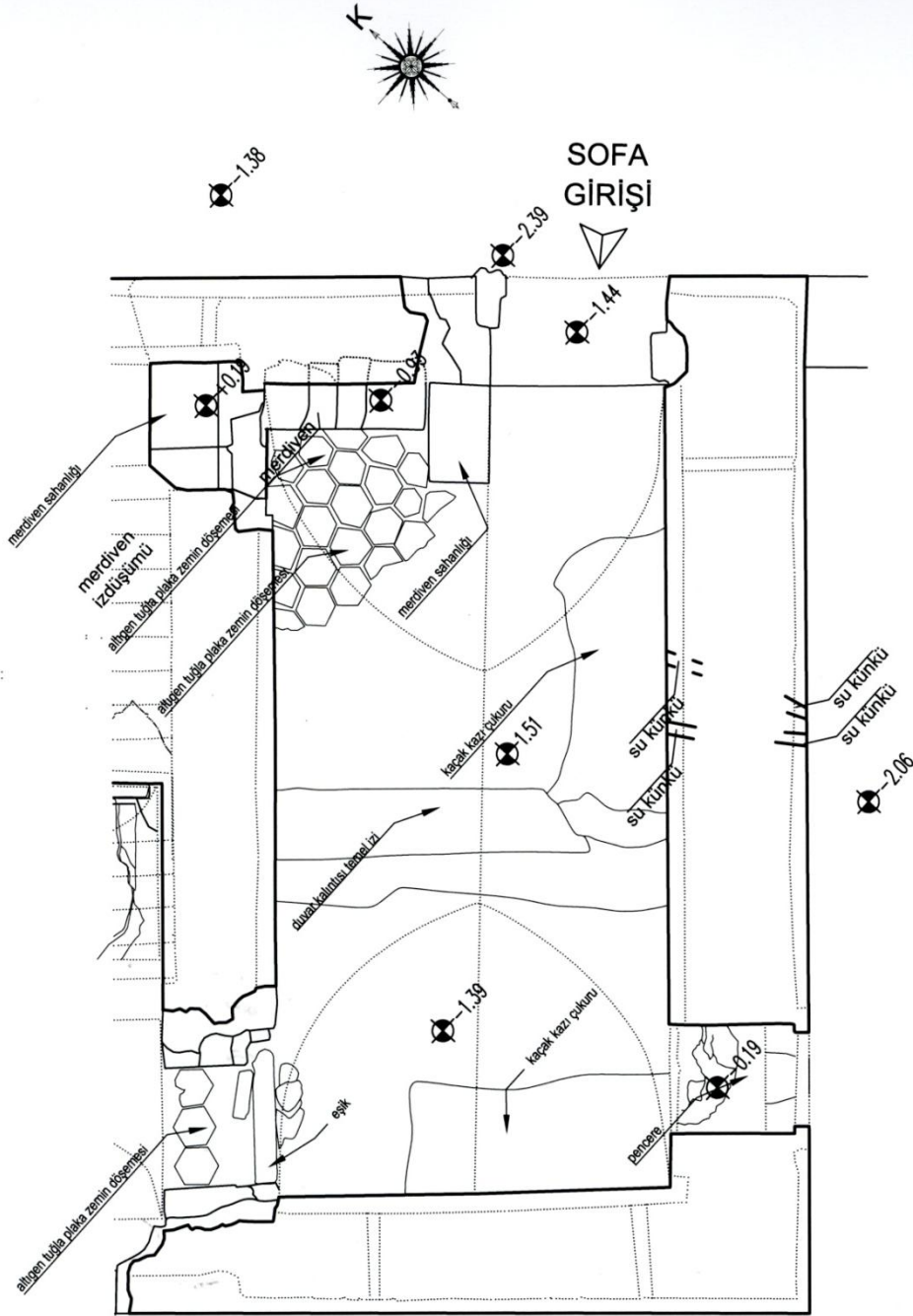
Hazırlık Mekanı Planı

Çizim 12 Hazırlık Mekanı Plan

Çizim 13 Hamam Planı

Sofa Planı

Çizim 14 Sofa Plan

Çizim 15a Sikke Ön Yüz

Çizim 16b Sikke Arka Yüz

Çizim 17 Figür 6 (Ördek Figürlü Çini)

Çizim 18 Figür 7 (Su Kuşu Figürlü Çini)

Çizim 198 Figür 8 (Balıkçıl Su Kuşu Figürlü Çini)

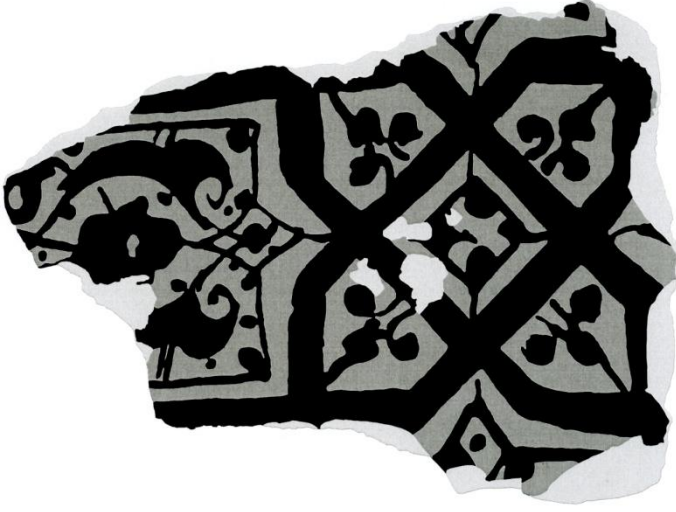
Çizim 209 Figür 9 (Güvercin Figürlü Çini)

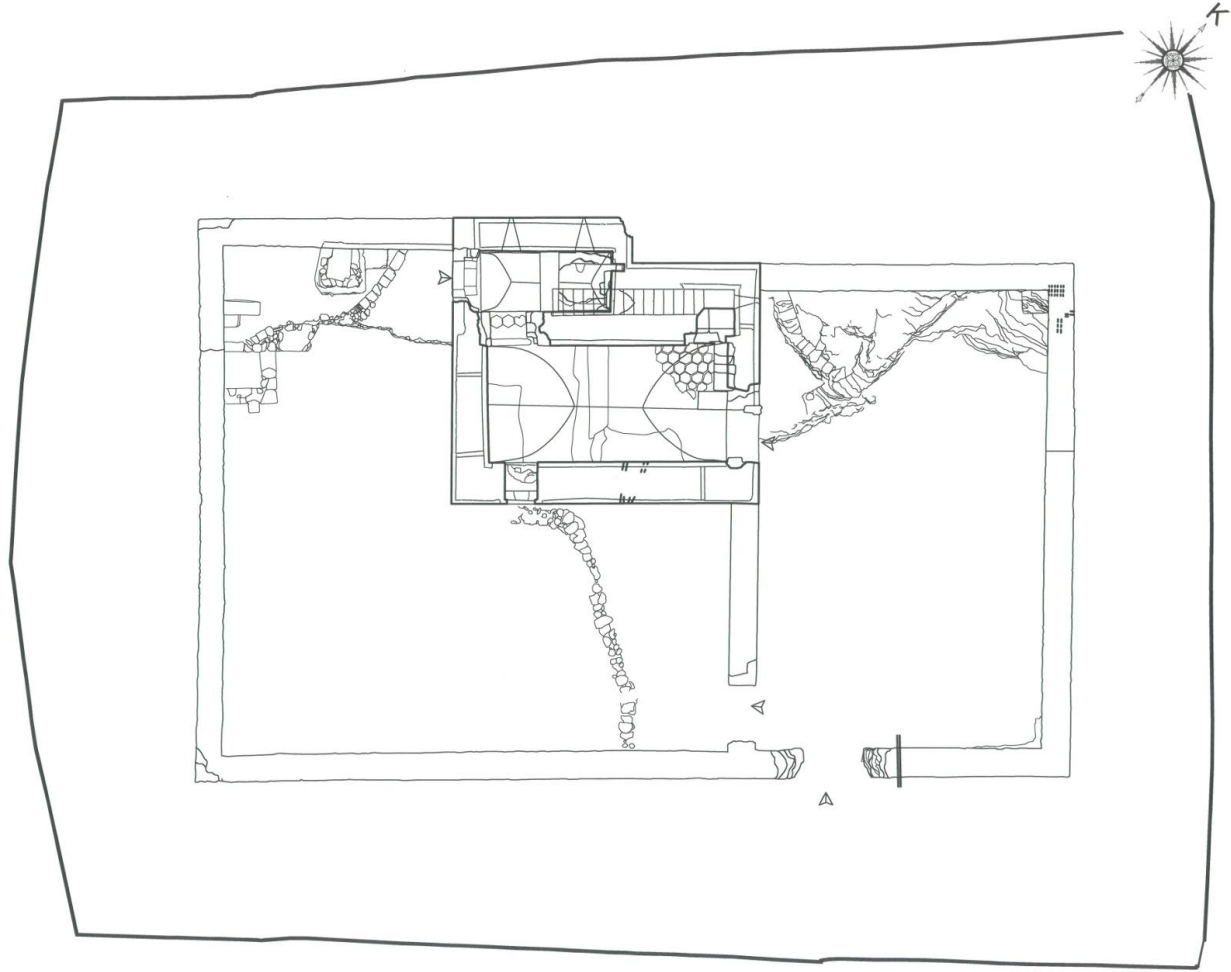
Çizim 20 Figür 10 (Yaban Eşği Figürlü Çini)

Çizim 21 Figür 12 (Balıkçıl Su Kuşu Figürlü Çini)

Çizim 222 Figür 17 (Bitkisel Süslemeli Çini)

Genel Plan

0 1 2 3 4 5 10 m

Çizim 233 Av Köşkü Genel Plan

FOTOĞRAFLAR

Foto 1 Köşk Genel Görünüm

Foto 2 Köşk Çevre Duvarları

Foto 3 I. Avluya Dışardan Girişi Sağlayan Kapı

Foto 4 I. Avlu Genel Görünüm

Foto 5 I. Avlu Seki Üzerindeki Su Künkü

Foto 6 I. Avlu'daki Su Kanalı

Foto 7 II. Avlu Genel Görünüm

Foto 8 I. Avludan II. Avlu'ya Geçiş Kapısı

Foto 9 II. Avlu Tahliye Kanalı

Foto 10 Avlu Zemininde Biriken Suyu Çevre Duvarları Dışına Aktaran Açıklık

Foto 11 II. Avlu'daki Havuz

Foto 12 II. Avlu Seki Üzerinden Geçen Künk Sistemi

Foto 13 II. Avlu Künklerin Üzerindeki Kare Plaka Levhalar

Foto 14 Havuzun Batısında Basamak İşlevi Gören Düzgün Blok Taşlar

Foto 15 Havuz Zeminindeki Açıklık

Foto 16 Havuza Su Sağlayan ve Kaynağını Köşk Dışından Alan Künkün Bağlantı Kısım

Foto 17 II. Avlu Kuzeybatı Duvarının Ortasında Konumlanan Alan

Foto 18 II. Avludaki Sütunlar

Foto 19 II. Avlu'da Bulunan Arşitrav Parçaları

Foto 20 Köşk Ana Binası Dıştan Görünüm

Foto 21 II. Avlu Dikdörtgen Formlu Pencere

Foto 22 II. Avluya Dökülen Çörtenler

Foto 23 Köşk Binası Batı Cephe ve Kapı Üzerindeki Niş

Foto 24 Kuzeybatı Cephe Çıkıntı Yapan Alan

Foto 25 Köşk Kuzeybatı Cephede Yer Alan Çörtenler

Foto 26 Kuzeydoğu Cephe Köşk Giriş Kapısı

Foto 27 II. Avlu Köşk Giriş Kapısından Soyunmalık Alanına Bakış

Foto 28 Sofadan Hazırlık/Soyunmalık Alanına Bakış

Foto 29 Soyunmalık Mekanından Sıcaklık Mekanına Bakış

Foto 30 Sıcaklık Mekanı Kapı Eşiği

Foto 31 Sıcaklık Mekanı Mazgal Pencere ve Tüteklik

Foto 32 Sıcaklık Zeminindeki Kare Hatıl Yuvaları

Foto 33 Hamam Cehennemlik Bölümü

Foto 34 Sıcaklık Mekânındaki Seki Benzeri Kuruluş

Foto 35 Sofa

Foto 36 Sofa Zemin Döşemesinden Kalan Kısımlar

Foto 37 Sofa Mazgal Pencere

Foto 38 Sofa İçinden Merdiven Sahanlığına Ulaşan Merdivenler

Foto 39 Merdiven Sahanlığı

Foto 40 Merdiven Sahanlığına Açılan Kapı

Foto 41 Merdiven Kovanının Mukarnash Tonozu.

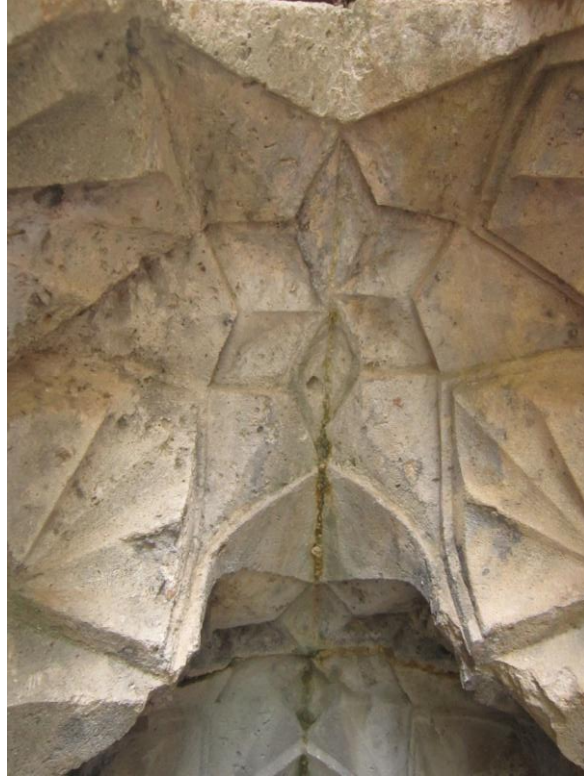

Foto 42 Tonz Süslemesinden Detay

Foto 43 Çatıda Yer Alan Eşikli Sahanlığın Zemininden Detay

Foto 44 Eşik Kısımına Ait Örtüden Kalan Duvar Temel Kalıntısı

Foto 45 Sofa Ortasındaki Moloz Örgülü Kalıntı

Foto 46 Pişmiş Toprak Kandil

Foto 47 Pişmiş Toprak Küplere Ait Kulp Parçaları

Foto 48 Sırlı Seramik Parçaları

Foto 49a Sikke Ön Yüz

Foto 49b Sikke Arka Yüz

Foto 50 Açık Turkuaz Kadeh Kaideleri

Foto 51 Kubadabad Sarayı'ndan Açık Turkuaz Kadeh Kaidesi

Kaynak: Uysal, 2008: 143, Kat. no: 60, Res. 70, Şek. 84

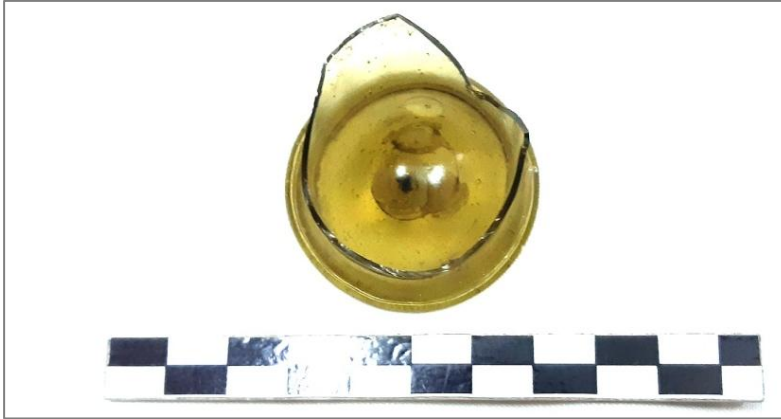

Foto 52 Sarımsı Kadeh Kaidesi

Foto 53 İnsan Figürlü Çini (Figür 1)

Foto 54 Konya Kalesi'nden Taş Kabartma

Kaynak: Taşçı, 1998: 58.

Foto 55 İnsan Figürlü Çini (Figür 2)

Foto 56 Hayat Ağacı Çevresinde Ördek Figürü (Figür 3)

Foto 57 Kubadabad Hayat Ağacı Çevresinde Kuş Figürlü Sıralı Çiniler

Kaynak: Arık, 2000: 92.

Foto 58 Tavuskuşu Figürlü Çini (Figür 4)

Foto 59 Kabadabad, Uzun Boyunlu Tavuskuşu Figürleri

Kaynak: Arık, 2000: 95.

Foto 60 Balık Figürlü Çini (Figür 5)

Foto 61 Aspandos Figürlü Çini

Kaynak: Öney, 2005: 235.

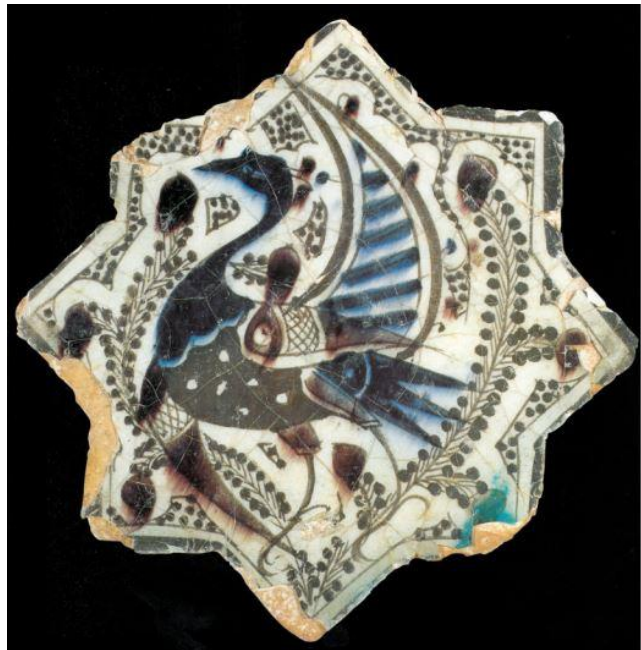

Foto 62 Kabadabad Figürlü Çini

Kaynak: Arık, 2000: 97.

Foto 63 Ördek Figürlü Çini (Figür 6)

Foto 64 Kubadabad Sarayı Ördek Figürlü Çini

Kaynak: Arık, 2000: 103.

Foto 65 Su Kuşu (Figür 7)

Foto 66 Aspendos Figürlü Çini

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 266

Foto 67 Keykubadiye Figürlü Seramik

Kaynak: Baş, 2019: 76.

Foto 68 Balıkçıl Su Kuşu (Figür 8)

Foto 69 Kubadabad'dan Haç Kollu Çini Üzerinde Uzun Gagalı Balıkcıl Su Kuşları

Kaynak: Arık, 2000: 104.

Foto 70 Güvercin Figürü (Figür 9)

Foto 71 Güvercin Figürlü Çini

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 266.

Foto 72 Çift Güvercin Kubadabad'dan

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 322.

Foto 73 Yaban Eşegi Figürlü Çini (Figür 10)

Foto 74 Tavuskuşu Figürlü Çini (Figür 11)

Foto 75 Balıkçıl Su Kuşu (Figür 12)

Foto 76 Kubadabad'dan Su Kuşu Figürlü Çini

Kaynak: Arık, 2000: 102.

Foto 77 Tavuskuşu Figürlü Çini (Figür 13)

Foto 78 Alara Kazısı'ndan Tavuskuşu

Kaynak: Karal, 2012: 96.

Foto 79 Kubadabad'dan Tavuskuşu Figürleri

Kaynak: Arık, 2000: 99.

Foto 80 Kuyruk ve Kanat düzenlemeli Çini (Figür 14)

Foto 81 Kubadabad'dan Şahin Figürü

Kaynak: Arık, 2000: 89.

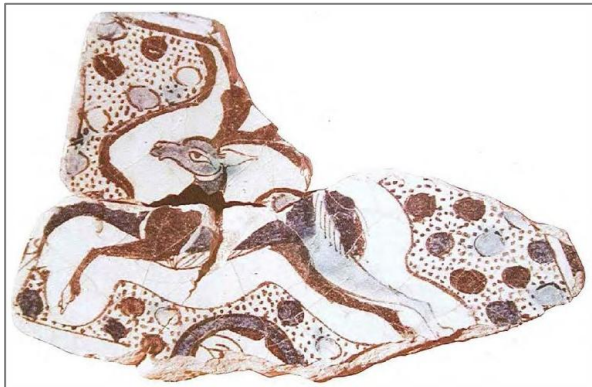

Foto 82 Aspendos Sarayı Geyik Figürlü Çini

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 267.

Foto 83 Alanya İçkale'den Çini Parçası

Kaynak: Karal, 2012: 114.

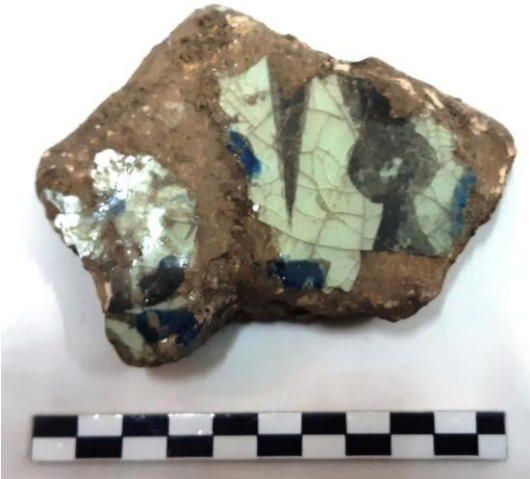

Foto 84 Kanat ve Kuyruk Düzenlemeli Çini (Figür 15)

Foto 85 Kare Çini Parçası

Foto 86 Baklava Dilimli Tek Renk Çini Parçası

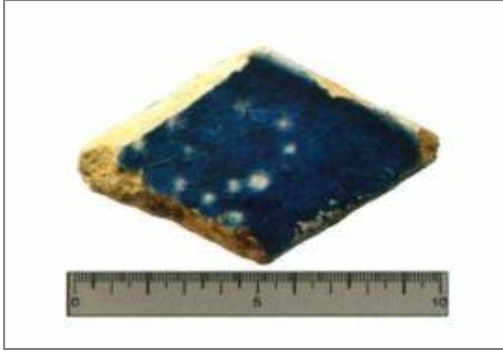

Foto 87 Keykubadiye Sarayı'ndan Baklava Dilimli Çini Parçası

Kaynak: Baş vd., 2017: 122.

Foto 88 Zikzak Çini (Figür 16)

Foto 89 Geometrik Motifli Çinilerden Örnek Parçalar

Foto 90 Akşehir Sarayaltı'ndan Zikzak Motifi

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 284.

Foto 91 Kubadabad'dan Haç Kollu Zikzak

Kaynak: Arık, 2000: 159.

Foto 92 Haç Kollu Bitkisel Süsleme (Figür 17)

Foto 93 Yıldız Kollu Bitkisel Süsleme (Figür 18)

Foto 94 Yıldız Kollu Çini Bitkisel Süsleme (Figür 19)

Foto 95 Konya Kılıç Arslan Köşkü Yıldız Kollu Figürlü Çini

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 234.

Foto 96 Akşehir Sarayaltı'ndan Yıldız Kollu Çini

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 282.

Foto 97 Aspendos Figürlü Çini

Kaynak: Arık ve Arık, 2007: 268.

Foto 98 Aspendos Yıldız Kollu Figürlü Çini

Kaynak: Öney, 2005: 236.

Foto 99 Akanthus Bezeli Sütun Başlığı

Foto 100 Köşk Güneybatı Cephede Devşirme Malzeme

Foto 101 Çatı Kiremitleri

Foto 102 Köşk Güneybatı Cephesinde Yer Alan Dikdörtgen Formlu Pencere

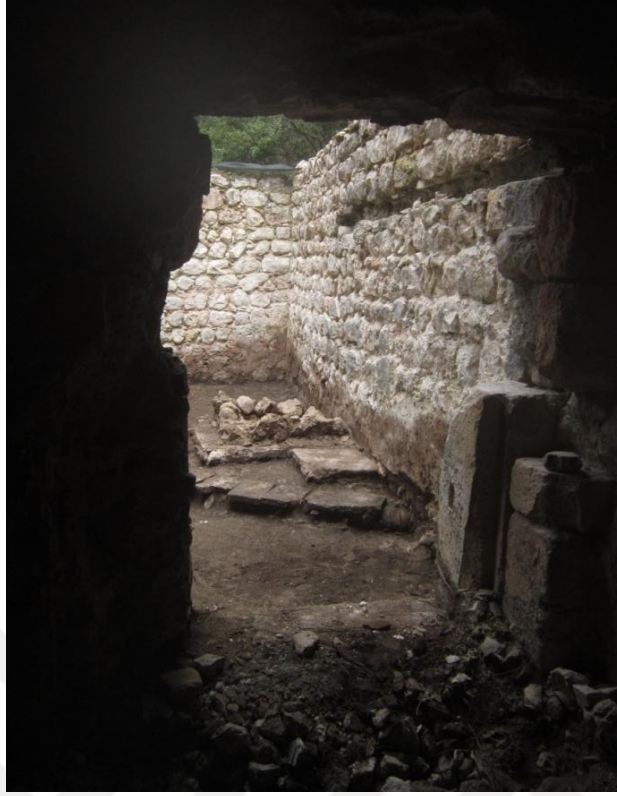

Foto 103 İkinci Avlu Köşk Giriş Kapısı Devşirme Söveler

Foto 104 Köşk Cephesindeki Hatıl Boşlukları

Foto 105 Sofa Tonozu

Foto 106 Çatı Parapet Duvarları ve Horosan Harçlı Zemin

Foto 107 I. Avludaki Su Teknesi ve Tuğla Basamaklar

Foto 108 Su Teknesi Detay

Foto 109 Köşk Binası İçinden II. Avluya Dökülen Künk Yuvası

Foto 110 I. Avludan Köşke Uzanan Su Künkünün Köşk Ana Mekanındaki Tahrip Olan Bölümü

Foto 111 Profil Parçaları

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Serkan TURAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Kızıltepe Lisesi, 2001
Lisans Diploması	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 2009
Tez Konusu	Kemer Av Köşkü'nün Mimarisi ve Değerlendirilmesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Konya Zengibar Kalesi Yüzey Araştırması 2017- Bakanlık Temsilcisi. Doğu Antalya Epigrafi Tarihi Araştırmaları 2018- Bakanlık Temsilcisi. Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları 2019- Bakanlık Temsilcisi. Mardin Dara Antik Kenti Kazıları 2020- Bakanlık Temsilcisi.	
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Antalya Müze Müdürlüğü – Sanat Tarihçisi